

F. PARADEDA I ROBERT, PVRE.

LA
VILA DE MALGRAT
I SOS CONTORNS

LA VILA DE MALGRAT
I SOS CONTORNS

LA
VILA DE MALGRAT
I SOS CONTORNS

APUNTAMENTS HISTÒRICS

PER

MN. FÈLIX PARADEDÀ I ROBERT

EX-RECTOR DE PALAMÓS
BENEFICIAT DE LA PARROQUIA DE MALGRAT
I MESTRE D'INSTRUCCIÓ PÚBLICA

BLANES
R. ROIG : IMPRESSOR
M.CM.XV

ÉS PROPIETAT

AL LECTOR

TOTHOM sab, benèvol lector, que per bastir un hermós i gran casal mereixedor de l'aprobació dels erudits, és menester comptar amb un intel·ligent i expert mestre d'obres i amb una multitud de diferents materials.

Així també, en mon concepte, per escriure l'història d'un poble és necessari estar dotat de no vulgars coneixements, de vasta il·lustració i posseir un gros caudal de dades que, com materials, serveixin per portar a cap l'obra que l'autor es proposa.

Al publicar la present monografia, forçós m'és declarar la manca de dites qualitats, i que'ls materials que a ella apporto són molt pocs i no de gran valua, degut en gran part a ésser Malgrat una vila relativament moderna i a haver desaparegut dels seus arxius, a causa de les guerres i vicissituds del temps, els documents que podrien il·lustrar-nos.

Però com aquell home prudent que, no comptant amb prous medis per aixecar el cobejat casal, es contenta acoblant pedres i més pedres, confiant que ell o un altre, en millors temps, podrà aprofitar-les al senyalat objecte, m'ha semblat també a mi com un

deure apilonar les dades que continuats escorcolls han posat a les meves mans, pensant que tal volta un altre, amb major competència i més sortós en troballes, podrà aprofitar-los i donar a llum una ressenya perfecta i acabada de nostra xamosa vila, tan digna d'ésser estudiada i coneguda.

No estranyi el discret lector que, a l'esbrinar l'història particular d'una localitat hi engasti qualques notícies generals sobre els primers pobladors, legislació i llengua de Catalunya, puix ho he considerat convenient per a millor lligar i entendre els fets particulars d'aquella.

Va acompanyada la present obreta d'una breu relació dels santuaris i llocs de la comarca més remarcables, a manera de guia que pugui il·lustrar i fer més aprofitosa la seva visita en les freqüents forades i excursions que s'hi fan o poden fer-s'hi.

Fetes aquestes observacions, sols me resta afegir que l'obreta tal com és deù la vida a l'escalf de l'amor que sento per la vila que'm vegé néixer, al desig de donar a conèixer lo que foren nostres antepassats, i de despertar, al desgranar les seves pàgines, agradívols records a aquells fills seus que, absents, senten l'anyorança de la patria.

Cal també fer constar que havem adoptat les *Normes Ortogràfiques* publicades per l'Institut d'Estudis Catalans, no perquè les considerem totes raonables i perfectes, sinó convençuts de que subjectant-se a una pauta és l'única manera d'arribar, poc a poc, a la possible perfecció i unificació tan desitjada de l'ortografia catalana.

Vagi tot lo escrit *pro aris et focis*, que deien els llatins.

PRELIMINARS

Breus nocions sobre els primers pobladors de Catalunya

NO se sab d'una manera clara i positiva quins foren els primers pobladors de Catalunya; lo que sí resulta cert és que'ls grecs s'hi establiren, i de la seva estada en ella n'és testimoni la necròpolis grega descoberta a Cabrera de Mataró, contenint urnes cendraries, terrices, armes, etc. Un dolmen de Vilasar de Dalt revela els pobles.

Vingueren després els cartaginesos, els romans, els alarbs, els góts i, per fi, els maures.

Els romans imposaren el llatí com a llengua oficial i idioma popular, però barrejant-se amb les antigues en resultà una llengua nova.

Amb la Reconquesta es consolidaren els comtes baix la dominació dels magnats posats pels reis, els quals treballaren en profit propi, guanyant nous territoris amb tendència autonomista, preparant així el terreny per formar la Nacionalitat catalana.

Aquesta fou un fet quan l'Assamblea de Querni declarà hereditaris els grans feus; disposició que com-

prengué el llavors Comte-Governador Guifre *el Pilós*, qui fou per tal motiu el fundador de la dinastia comtal catalana.

Des del principi de la Reconquesta, Catalunya estigué repartida en territoris o comtats, que foren un nucli d'activitat i un caliu d'amor patri. Al reconèixer el dret hereditari dels feus a darrers del segle IX, es convertiren els petits comtats catalans en petits estats que s'al·liaven amb la Casa de Barcelona, formant una federació de comarques o regions. Aquests comtats eren: els de Barcelona, Ausona, Urgell, Cerdanya, Conflent, Rosselló, Empordà, Perelada, Besalú, Girona, etc., però a principis del segle XII passaren a la Casa de Barcelona en la persona de Berenguer III.

Legislació

A Catalunya en els primers temps de la Reconquesta regia la legislació visigoda (*forum judicum*), que s'havia anat conservant, malgrat totes les invasions i transformacions; però, havent entrat nous elements com el feudalisme, es feu necessaria la correcció i ampliació de les primeres lleis, recopilant en un llibre els usos i pràctiques de dret. El nou còdic feudal promulgat, segons uns, l'any 1068, i dos anys més tard, segons altres, pel comte de Barcelona D. Ramon Berenguer I *el Vell*, s'anomenà *Usatges de Barcelona*, això és, recull de costums legals. Fou el primer còdic que va aparèixer a Europa dins de l'Edat Mitjana per contenir el feudalisme i harmonitzar els drets dels senyors amb els drets dels vassalls, essent firmat per vintiún magnats.

A Catalunya no existí el feudalisme amb els horrors

d'altres països; fou millor una abdicació de part de la llibertat individual en canvi de la conservació de l'existència per medi del treball assegurat.

No pot negar-se, amb tot, que dintre la jurisdicció feudal hi visqueren generacions esclaves, sotmeses a traves legals, dites *Mals-usos*, per ésser més favorables al senyor que al vassall.

Les *cartes-pobles* donades a algunes viles i l'activa sol·licitud de l'Iglesia, serviren per contrarrestar la preponderancia feudal.

També els monestirs que anaven apareixent donaven forma al caos social, a la materia nuvolosa que la Providencia destinava a ésser un dia la nostra ben aimada Catalunya. Qui passi els ulls per les cartes de fundació de dits monestirs quedarà desseguida convençut de que tals fundacions foren els centres vitals del nou organisme social que s'anava formant, l'origen de la moralitat en els costums, de la justícia en les relacions entre els homes, i de l'il·lustració literaria de les intel·ligencies.

Dits monestirs foren iglesia, escola, mercat, tribunal i lloc de refugi i seguretat en aquells temps de confusió tan deplorable.

En Jaume I es distingí com a conqueridor ensems que com a legislador. Que ho digui, si no, *Lo Fur de Mallorca*, basat en les lleis de Catalunya, despullades del llevat feudal i de les costums barbres. Obres seves són també l'organització municipal i el famós Consell de Cent de Barcelona en 1274.

La sentència de Guadalupe, donada per Ferràn II, facultava als pagesos de remença per a redimir-se dels *Mals-usos* mitjançant un cens en diner.

Tots aqueixos motius, com també el faust immode-

rat a que s'entregaven els senyors feudals i les despeses fetes en les guerres en que prengueren part, com les Creuades i la Conquesta de Mallorca, foren causa de la decadència del feudalisme.

La noblesa catalana va perdre aquella energia que la distingia en altre temps, quan s'oposava al mateix poder dels reis; abandonà els castells on visqueren sos gloriosos antepassats per a tralladar-se a les grans ciutats o a la Cort, enllaçant-se amb la noblesa castellana, no representant ja l'esperit de Catalunya.

En l'actualitat del gran renom de les cases senyoriales amb prou feines en queda la memòria en vells pergamins. En llurs torres, quasi enrunades, creixen, a manera d'emblema de la pau, algunes oliveres selvàtiques sostingudes en les esquerdes de les muralles, mentre que adins els fossos hi vegeten, com espectres de la mort i de la glòria, roures, xiprers i vells llorers.

En son lloc vers el segle XVI, vingueren els pagesos-propietaris, els quals en alguna manera tractaren a llurs masovers poc menys que'ls arruinats feudals, com es veu encara en els censos, prestacions de serveis de palla, carruatge, gallines, etc.

Les masies es vestiren aleshores de finestral gòtics, de portals rodons amb espitlleres, no mancant-hi qualques escuts, mostres paleses de desitjar la noblesa que tant havien odiat i combatut.

Llengua

A l'escalf del gran rei En Jaume pot dir-se que nasqué la literatura catalana de lèxic més pur, de dicció més castiça, de frase més dolça i cadenciosa, puix els trobadors del segle XII usaven un idioma conven-

cional que era el provençal literari. És cèlebre dit rei per les seves *Cròniques* i *Llibre de la Saviesa*, l'argument del qual el constitueixen les disquisicions morals i filosòfiques.

En el segle XIV la literatura catalana arribà a son major esplendor: era fàcil, harmoniosa, rica i enèrgica; era la llengua dels reis, poetes, cronistes, filòsofs i juriconsults; en una paraula, era la llengua oficial d'una nacionalitat en plena poixança.

Les *Cròniques* den Desclot i den Muntaner, *Lo Crestià*, d'Eximènic, i moltes altres obres que abraçaven totes les branques del saber humà, li donaren un esclat d'ufanor i de bellesa envejables, propies d'una vida exuberant i plena.

Felip V, de trista memoria, va prohibir l'ensenyança de la llengua catalana i el seu ús en els assumptes oficials; però, malgrat això, ella visqué en el cor i en els llavis del nostre poble.

MALGRAT

GENERALITATS TOPO-GEOGRÀFIQUES

Situació, comunicacions, límits i terme

LA situació astronòmica de la vila, segons el meridià de Madrid, és la següent: $41^{\circ} 38''$ de latitud Nord i $6^{\circ} 27''$ de longitud Est.

Es troba emplaçada junt a les riberes de la mar mediterrània, no lluny de la desembocadura del riu Tordera i tocant a la riera de Sant Genís, a 17 kilòmetres NE. del cap de son partit judicial, que és Arenys de Mar.

La carretera de primer ordre que va de Madrid a França per La Junquera, construïda a les darreries del segle XVIII, passa per prop d'ella a la distància d'uns 900 metres, travessant el seu terme municipal des del kilòmetre 681 al 683 i mig.

El ferrocarril de Barcelona a França, per la línia de Mataró, inaugurat a mitjans del segle XIX, fendeix també son terme des dels 300 metres del kilòmetre 54

als 500 metres del 57. La seva estació es troba a quatre metres sobre el nivell del mar.

Junt amb el raval del Castell, que està a uns cent metres de la vila, conté uns mil focs amb quatre mil habitants de cens.

De clima suau, limita al N. amb Palafolls; a l'E. amb el riu Tordera; al S. amb el mar Mediterrani, i a l'O. amb el veïnat de Santa Susagna de Pineda. El seu terme, doncs, s'estén des del Cap Tordera, segueix la ribera esquerra de dit riu fins a la carretera de Blanes a Malgrat, que va seguint, tot travessant la via ferria passa per davant del molí de La Pedrera, remonta el torrent de darrera cà la Coixa (mas del Sr. Homs), i devallant per enfront el mas Vila de pagès trenca la riera de Sant Genís i carretera reial en el kilòmetre 683 i mig, puja per honors i pertinències de Valldejuli i turó den Serra fins a la torre de Montagut, baixant des d'allí pel turó den Gelat, travessa altra volta la carretera reial i via ferria en línia recta fins al mar.

Dita limitació de terme es feu als 2 d'abril de 1852, com pot veure's en el llibre d'actes número 4 de l'Arxiu Municipal, essent aprovada per la Diputació Provincial de Barcelona en 1854.

La seva superfície total serà aproximadament d'uns 30 kilòmetres quadrats.

Pertany al partit judicial d'Arenys de Mar, com ja havem dit, el qual comprèn 9 viles, 12 pobles, 20 caseríes i 1,895 cases escampades, formant els 25 ajuntaments següents: Arenys de Mar, Arenys de Munt, Calella, Campins, Canet de Mar, Fogàs de Tordera, Gualba, Malgrat, Montnegre, Olzinelles, Orsevinyà, Palafolls, Pineda, Sant Celoni, Sant Ce-

bríà de Vellalta, Sant Esteve de Palau Tordera, Sant Iscle de Vellalta, Sant Pol de Mar, Santa Maria de Palau Tordera, Santa Susagna, Tordera, Vallgorguina i Villalba Sasserra. Tenen aquests Ajuntaments unes 9,000 cases i uns 35,000 habitants.

Principals produccions

Per a millor estudiar els productes amb que la feconda naturalesa enriqueix son terme, considerarem aquest dividit en tres faixes o zones, a les quals denominarem alta, mitja i baixa.

La primera, formada a mà esquerra de tota la carretera reial que l'atravessa, és montanyosa, abarçant dintre son clos els turons den Gelat, Montagut, Serra, Plumeres, Masjoé, Dientes i Viader.

En aqueixa zona s'hi conreuen, principalment, la vinya, els garrofers, oliveres, alzines i alguns pins, restant gran part de montanya en erm, on hi creixen ginestars de flors daurades, flairosos romanís i farigolles, garrigues i tomanyins.

Antigament frondosos boscos de tupit follatge cobrien eixos turons, amagant llurs carcasses de granit, ossam de la terra. Més tard la vinya i les oliveres ocuparen el seu lloc, donant vida i riquesa a una multitud de masíes avui desaparegudes i de les quals amb prou feines es conserva algún que altre nom.

Les plagues agrícoles sobrevingudes, no estudiades ni remeiades en aquell temps, podien excusar el que's deixessin xorques i ermes aquelles terres; però no deuria ésser així avui, en que pregons estudis faciliten medis per a combatre-les; la causa més bé pot atribuir-

se a la falta de braços i major rendiment dels conreus fets als terrers de les altres dues zones.

Mines de ferro

Dintre la zona alta i en els propers turons de Masjoé i den Plumeres, és on principalment estàn contingudes unes mines de ferro (hematita parda i roja).

Descobertes a principis del segle passat, començaren ja aleshores a explotar-se, però s'abandonaren ben prompte. Vers l'últim terç del segle una companyia espanyola intentà de nou explotar-les, i després de llargs i costosos treballs pogué fletar un vapor del mineral recollit. En vista del poc rendiment i grans despeses ocasionades, acordaren també abandonar-les.

En 1909 una poderosa companyia francesa domiciliada a Lyó reemprengué amb grossa empena la llur explotació. Per tal de facilitar els seus treballs construí un cable aeri que unía l'estació de carga, situada al peu del turonet den Plumeres, amb la torre ferria de descarga, emplaçada dins de la mar a uns cincents metres de la seva ribera. Dit cable i vagonetes corresponents eren mogudes per un motor de 65 cavalls de força.

Als 12 de novembre de l'any 1911 pogué ja fletar de mineral un gros vapor anomenat *Cardenia*, i així periòdicament en fletà d'altres; però al sobrevenir a l'agost de 1914 la terrible guerra europea, que tantes pertorbacions i funestes conseqüències portà a quasi totes les nacions, es paralisaren completament els treballs.

Poc abans d'aquest esdeveniment, la mateixa companyia havia construït una línia ferria, que partint del

pont de la riera anava pujant per una de les seves mo-tes fins a l'estació de carga sobredita, transportant pel seu conducte, i amb tracció animal, vagonetes de mineral procedent de les mines de Celrà, que a la ve-gada explotava la mateixa companyia.

La zona mitja, o bé sigui el terreny cercat per la carretera reial i la veïnal que, partint pròximament del kilòmetre 681 d'aquella, passa per dins la vila i empal-ma amb la de Les Ferreries un poc més lluny de la creu den Sarrà (1), és força accidentada, contenint algunes planuries com la den Plumeres, la Verneda, Crestí, i turons com el de Santa Rita, Castell, turó den Mangó, etc.

Dins aqueixa zona o faixa s'hi conrea la vinya i cereials, com blat, faves, pèsols, i, en general, tota mena de fruits dits de secà.

L'altra zona baixa s'estén des de dita carretera veïnal fins al mar; es troba poblada de nories, que fan el seu terror en gran manera productiu, poguent-se dir que ella constitueix el graner de la població. Els fasols, patates, blats, sobre tot el moresc, les hortalices i tota classe de fruits primerencs, proporcionen un notable rendiment als seus experts i infadigables conresadors.

L'espectacle que ofereix el pla de Grau, durant els mesos d'agost i de setembre, amb els seus fasolars i blatdemorars, és per demés encantador. Milions de canyes en aspra enrinxolades de tendrívoles bajoques, de fasols i altres tantes muliscasses amb penaig i uni-formades a faisó d'alabarders, formen una manigua infranquejable i una compacta massa de verdor.

(1) Dita creu, avui manchada de son travesser, porta la se-güent inscripció: *Murió de una desgracia en este sitio el Dr. D. Ramón Sarrá, el día 2 de diciembre de 1849.*

Hidrografia

Les terres que les aigües del riu Tordera, riera de Palafolls i de Santa Susagna porten en suspensió en les llurs eventuals i fortes crescudes, han format, durant una serie indeterminada de temps, en la vora esquerra del primer, una gran punta i mar endins de tota nostra platja una barra o banc de sorra que dificulta l'acostar-s'hi les embarcacions.

Aquesta platja que forma part de la costa de Llevant, tan celebrada per en Camprodón en la seva popular sarçuela *Marina*, s'estén des de la desembocadura de la riera de Santa Susagna a la del riu Tordera, dibuixant un semicercle ondulat, d'uns cinc kilòmetres, essent sorrosa en tota la seva extensió.

RIU TORDERA

Era conegut antigament amb el nom de Tarnum. El cardenal Joan Margarit, en el seu *Paralipomenon Hispaniæ*, del segle xv, així ho consigna en el foli 23: «Laetani quorum caput regionis Barchinona urbs est et concluditur per maritimum oppidum et flumen *Tarnum* nunc Torderia nuncupatur.»

La costa laietana o maresma, segons dit cardenal, abarcava Blanda (Blanes), Iluro (Mataró) i Betulo (Badalona).

El riu Tordera, de migrat caudal en temps normal, però gros i impetuós quan les pluges són continuades i regnen forts temporals, neix al SO. del poblet de Montseny. Les rieres de Sils i d'Arbucies l'alimenten. La seva superfície total és de 901 kilòmetres. Divideix

la provincia de Barcelona de la de Girona. El pont del ferrocarril que jau damunt d'ell té 200 metres de llargaria i fou construït a Manchester l'any 1859.

Les aigües soterrànies del Tordera donen vida a un sens nombre de pous o nories que fertilisen el pla de Grau, alimentant dit riu el molí fariner i de glaç de Jalpí, generador de força elèctrica que il·lumina a Blanes, Tordera i Lloret de Mar.

En son curs passa per Moscaroles, Sant Esteve, Palau Tordera, Sant Celoni, Vilardell, Gualba, La Batlloria, Gaserans, Reminyó, Fogàs de Tordera, Tordera i Malgrat, fertilisant sos prats i donant aigua a moltes masies emplaçades dins la seva conca.

QUADRE SINÒPTIC DE LA CONCA DEL TORDERA

Afluents directes

	Riera Requisol
	» Vallgorguina
	» d'Olzinelles
	» de cân Vilarrasa
Vora dreta.	» de cân Terrades
	» de Fuirosos
	» de Reminyó
	» de Sant Pons
	» de Sant Tous
	» de Roquet
	» de Partagàs
	» de Gualba
Vora esquerra.	» de La Batlloria
	Torrent de Casa Seca
	Riera de Vall de Maria
	» de Sant Daniel

Subafluents

Torrent de les Barqueres
 » de Trenta-passes
 els quals aflueixen a la riera de Vallgorguina

Com desbordament notable d'aqueix riu cal fer esment de l'ocorregut l'any 1840. Segons relacions donades per persones velles, les seves aigües, barrejades amb les del mar, puix dominava un desfet temporal, s'estengueren pels carrers de nostra vila, pels quals podia passar-s'hi amb barques. Causà molts danys i perjudicis als camps com també a les cases, car foren invadides per sa corrent. Els carrers més castigats foren els del Mar, Mallorca i Blanc.

RIERA DE SANT GENÍS

Formada per diferents torrents de Palafolls, i particularment pel den Reixac, penetra dintre el terme de Malgrat, recollint les seves aigües i recorrent d'ell uns dos kilòmetres, passa per la part de ponent de dita vila fins a desembocar a la mar.

En 1812 s'hi feu una lleu reparació enfondint-la i aixamplant-la fins donar-li uns trenta pams d'amplaria, lo qual fou fet per acord de l'Ajuntament. El pont de ciment armat que, passant damunt d'ella, dóna entrada a la població, fou inaugurat solemniament amb assistència dels diputats Srs. Sagnier i Bartrina, clero parroquial i autoritats locals, el dia 6 de desembre de 1914.

Pocs dies abans, el dia 21 de novembre, fou tanta la crescuda de les seves aigües, que arrastrà un carro, cavall i conductor, derribant ademés un pont de ferro

que la Companyia explotadora de les mines de ferro havia aixecat en ella pel trànsit de vagonetes. També va emportar-se una gran part de la mota de propietat de D. Fèlix Cardona, qui l'any següent la substituï per una forta paret de contenció.

Unes aigües procedents de la mina de l'abolit molí den Valeri són aprofitades per regar un limitat terreny. Altres petits torrents, com el den Gelat Masaragall i Plumeres, atravessen el seu terme perdent-se en ell sense arribar al mar. Sols el rec Vivé, que desemboca a la rajant del Tordera, i altres dos procedents del molí de La Pedrera porten constantment aigua que van a vessar a les sorres de la mar.

MANANTIALS D'AIGUA

Rialleres fontanes de fresca i cristallina aigua brollen de les venes i mines de les montanyes enclavades dins el recinte de la zona alta.

A l'assenyalar-les començarem per la den Plumeres, la més propera, puix sols dista un quart d'hora de la població. Al sortir de la vila per la part de la riera s'emboca el pla de Pineda, i al topar el rierot dit den Plumeres es remonta fins a trobar l'expressada font. És aquesta molt abundant, ja que de les seves sòbres es rega bona part de terreny d'aquella propietat. En la llinda del seu dipòsit unes xifres gravades en dura pedra diuen 1722, data probable de la seva construcció. Un rústec pedriç i una rompuda mola de molí per taula són muts testimonis de les moltes brenades que s'hi fan, amenitzades pel dolç cant dels rossinyols amagats dins l'ombra del boscatge que la circueix.

Enseguint el mateix torrent, a la distancia d'uns

deu minuts, es troba altra font, propietat del Sr. Vila-devall, nomenada Font de l'Expatriat. Rodejada d'oliveres i ben arresserada, és un paratge quiet i agradable. La pedra llinda d'ella porta la data de 1878.

Pujant encara més amunt, a uns cinc minuts escassos s'arriba a altra font propietat del Sr. Esquena. Està molt ben presentada, fruit-se, des d'aquell lloc, de la vista d'un troç de mar. Porta la data de l'any 1912.

Mancada de l'atractiu d'arbres i, per lo tant, de plaent ombra, sols deù visitar-se quan el sol no pica massa, caminant-se a pas de vell per arribar-hi com un jove.

Fent via cap a Pineda per la carretera veïnal, a pocs passos de l'empalme amb la reial es troba un rierot anomenat den Masaragall, i remontant-lo, dintre un mig quart d'hora es percibeix un remoreig d'aigua saltant que assenyala no estar lluny la font de dit nom, propietat de D. Joan Rabassa, de Santa Susagna. Una olivareda és sa constant companyona, cantant-hi, durant el dia, els tords, pinsans i cadernerres, i sentint-s'hi, a l'enfosquir-se, el miulament dels noctàmbuls mussols. A ses aigües se les hi atribueix propietats medecinals, i l'opinió general les hi concedeix virtuts urètiques. Casos pràctics confirmen les seves excel·lencies.

Continuant la carretera reial en direcció cap a Pineda, fòra ja terme, es topa amb un pont que és el del rierot den Gelat. Remontant-lo amb calma dintre un quart d'hora escàs es trobarà la font dita den Gelat, que per estar situada al peu d'una frondosa montanya rublerta d'espessos arbres, resulta un lloc molt fresc, isolat i a propòsit per a passar-hi platxeriosament les caloroses jornades de l'estiu.

En obsequi als aficionats a aquest genre de *sport*,

cal també afegir i recomanar la visita a les fonts següents, emplaçades dins el terme de Sant Genís de Palafolls:

La dita dels Capellans, situada dintre la riera de Sant Genís i a pocs passos del seu empalme amb la carretera reial. La den Vallejuli, amagada dintre el bosc, quasi tocant a la senyorial casa de dit nom; d'aigües fresques i regalades. La den Cabreta, molt arreconada, no lluny de la casa del mateix nom, es fa recomenable per la quietut i benestar que s'hi disfruta.

Digna d'especial menció és la famosa, però massa llunyana, font de Jalpí, que's troba abans d'arribar a l'estació del ferrocarril de Tordera. La via més recta que hi condueix és la de pas per Les Ferreríes, en estat molt deplorable.

Ses aigües fresques i abundants contenen molt poca mineralisació, estàn mancades absolutament de bacteries patògenes i són de puresa microbiana, segons notables dictàmens facultatius.

Taules i bancs ben disposats baix un envelat de verda enramada, i una casa propera que facilita tots els menesters per arreglar-hi un confortant àpat, conviden a passar-hi un venturós dia d'esbarjo.

AIGÜES POTABLES

Penetrat l'Ajuntament de la necessitat d'aigües potables, servei fins llavors completament oblidat, l'any 1863 sol·licità del Govern la facultat de minar per a proporcionar-se-les; permís que li fou concedit en 1864 pel ministre de Foment, absorvent-les de la riera de Palafolls. Dita facultat es va cedir a una Companyia explotadora d'aigües de la qual era gerent

D. Josep Seda Martí, de Mataró, baix el pacte i condició d'entregar-ne tres plomes per al consum del públic. Habilitada ja la mina l'Ajuntament disposà la construcció de dues fonts públiques, emplaçades l'una al carrer de Sant Joan i l'altra a la Plaça del Doctor Robert.

El 1865 en Francesc Sanllehi, veient que aquelles no eren suficients per a les necessitats veïnals, es proposà minar en el torrent de Masjoé, oferint a l'Ajuntament la cessió d'una ploma per cada vinticinque que n'al·lumbrés.

Les expressades mines alguns anys després passaren a ésser propietat del notari D. Joan Campasol i Clavell.

Més tard es donà al públic altra font que's situà al carrer den Pi i Margall, enfront al de Mallorca, i en 1912, essent alcalde D. Joan Serra, se'n col·locà una altra al carrer de Sant Pere.

Clima

La situació topogràfica i geogràfica que acabem de descriure fan disfrutar a nostra vila d'un clima bastant temperat i benigne.

Les montanyes properes constitueixen una defensa no menyspreuable, i per altra part l'humitat i baf de les aigües del mar l'atemperen de les corrents gelades del Montseny, sobre tot quan a l'hivern els seus cimals estàn coberts per grosses capes de neu.

Tota la costa del Maresma frueix d'aqueix benefici i d'aquí que en ella s'hi desenrotllin els garrofers que necessiten de la vista de la mar per a la llur creixença, com també els tarongers, aimants d'un clima suau.

Els fruits primerencs són abundants i amb ells for-neixen els mercats de Barcelona i de Girona.

CLASSIFICACIÓ DELS VENTS

Considerant la gran influència que exerceixen sobre el clima i producció agrícola els vents domi-nants, havem cregut convenient posar a continuació una ressenya d'ells i dels seus principals efectes, treta d'una Memòria de l'acadèmic D. Agustí Yañez i Girona.

<u>Noms usuals catalans</u>	<u>Direcció científica</u>	<u>Graduació</u>
Tramontana.	N.	0°
Tramontana gargal	NNE.	22° 30'
Gargal	NE.	45°
Llevant gargal.	ENE.	67° 30'
Llevant	E.	90°
Llevant xaloc	ESE.	67° 30'
Xaloc.	SE.	45°
Migjorn xaloc	SSE.	22° 30'
Migjorn	S.	0°
Migjorn lleveig	SSO.	22° 30'
Lleveig	SO.	45°
Ponent lleveig.	SSO.	67° 30'
Ponent	O.	90°
Ponent mestral	ONO.	67° 30'
Mestral	NO.	45°
Tramontana mestral	NNO.	22° 30'

La tramontana o vent del N., com atravesa els Pirineus resulta fret a l'hivern, fresc a l'estiu i sec i serè en totes les èpoques de l'any.

El gargal o vent del NE. és humit i temperat; es-devé plujós a mida que's va acostant a l'E, i en canvi, disfruta de propietats contraries quan s'acosta al N.

Sovinteja del febrer al juny i quan és fort resulta desagradable, en tant que fa experimentar sensació de fret per més que no hagi baixat el termòmetre o tal vegada estigui pujant. El domini d'aquest vent sol anar acompanyat de boires que s'alcen a la sortida del sol. Contraria la fecondació dels blats i llegums, i quan es presenta a las darreríes de maig i juny perjudica les vinyes i oliveres, nomenant-lo en algunes comarques *buida-sacs*.

El llevant o vent de l'E. és molt humil i temperat en totes les estacions, portant pluges des de les darreries de setembre al maig.

Els llevants són plorosos: d'aquí l'adagi pràctic que l'observació ha inspirat als montanyesos de Catalunya:

Ponent té una filla
casada a Llevant,
quan ell la visita
se'n torna plorant.

Sol durar tres o quatre dies i calenta molt l'atmòsfera, si bé la seva gran humitat fa que a proporció se senti fret. Escasseja a l'estiu.

El xaloc o vent del SE., també conegut per *vent de fòra*, és humil i temperat, escassejant una mica. A l'hivern produeix efectes semblants als del llevant. A l'estiu és molt pesat, augmentant la calor sense causar efectes proporcionats a la columna termomètrica, que no sol passar d'uns 28°.

El migjorn o vent del S. és temperat o humit, lo mateix que'ls dos precedents. Com troba en son passatge la massa de terra de les Balears, n'experimenta l'influència, especialment a l'hivern si ha nevat a Mallorca, en qual cas resulta molt fret. Si bufa amb força és

tempestuós. Porta molta pluja quan sobrevé seguidament dels vents de l'E. o col·laterals més propers. Quan a l'estiu és fluix, produeix efectes semblants al SE.

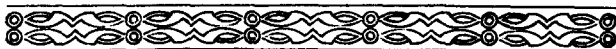
El garbí, lleveig o vent del SO., és poc humit i fresc i un dels més corrents, presentant-se comunment de mitjans de febrer a les darreries d'agost, al menys en els dies serens o en els que s'escampen les boires acomulades al NE., N. o NO., començant a mig matí i parant a la posta del sol. Sempre produeix més fresca que la corresponent al grau marcat pel termòmetre. En febrer i març comença a les 10 hores 30 minuts; en abril, a les 10 hores; després, a les 9 hores 30 minuts, i al juliol a les 9.

El ponent o vent O., també dit de dins d'Espanya, no és gaire comú; calent a l'estiu i temprat a l'hivern, és sempre serè i sec. Fa pujar la columna termomètrica dos o més graus i produeix una sensació del doble. A l'estiu asseca les plantes i motiva les màximes temperatures. El vulgar adagi diu: *De Ponent ni dona ni vent*.

El mestral o vent del NO. és sec i serè, fret a l'hivern, fresc i poques vegades temprat a l'estiu, en qual estació escasseja. A la tardor sol ésser missatger de l'hivern, presentant-se violent tres o més vegades fins a l'abril.

Els vents intermitjos, combinacions dels principals que s'han explicat, tenen propietats que participen de les dels components, segons el grau de predomini dels uns o dels altres.

Per raó de la llur velocitat, els vents s'anomenen: suau si corre menys de 10 peus per segón; mitjà si 16; fort si 24; borrascós si 48; i tempestuós o huracanat més o menys, segons avanci des de 50 a 300 peus per segón.

FUNDACIÓ I ETIMOLOGÍA DE MALGRAT

Fundació de la vila

VENÇUTS i llençats d'Espanya els maures després d'una lluita titànica que durà set segles, i que's coneix amb el nom de Reconquesta, no deixaren per xò els pirates i corsaris de l'Àfrica, especialment els algerins, de fer freqüents correrfes pels pobles marítics, robant, saquejant, assassinant, cremant i emportant-se molts captius amb l'esperança d'obtenir crescudes pagues per la llur redempció.

Igual dissort sofriren les masfes i cases de camp, que isolades cobrien les vessants de la costa de la mar.

Per lliurar-se del furor llur, construïren un castell o forteresa en un lloc proper i dominant, des del qual poguessin vigilar i reunir-se per a la propia defensa, en el cas de que la població caigués en poder dels invasors.

Aquests, al preveure una agressió, tancaven els llurs portals i feien via cap a dites fortereses.

Ademés comptaven tots els pobles amb unes atalies o torretes com la de Santa Susagna, Calella,

Sant Pol, etc., emplaçades vora la mar, des de les quals s'exercia continuada vigilància.

La major part de les masies tenien també, en un angle de llurs dependències, una torre, com pot veure's encara en les de Valldejuli, Xirau, Bonet, Ratés, etc., que servien de lloc de refugi i de defensa a l'ésser les cases atacades o cremades. Es comunicaven amb la torre quasi sempre mitjançant un pont del primer pis. Dites torres es componien de varis pisos, passant-se d'un a l'altre per medi d'una escala, moltes voltes llevada, que s'içava o bé baixava a voluntat.

A l'ovirar des de les expressades forteres, atalies i torres acostar-se l'enemic, es tocaven corns marins en senyal d'alarma, i al crit de *Via-fors*, tothom acudia als meritats llocs de refugi.

Malgrat va bastir el seu castell o forteresa de regular i suficient perímetre, ateses les necessitats d'aquells temps, damunt el petit turó que per la part de tramontana domina tota la vila.

Algunes cases s'hi aixecaren prompte dintre del seu recinte, mentres que altres eren construïdes un poc més avall i a l'entorn de la Capella del gloriós Sant Antoni Abat.

El P. Roig, en la seva obra *Resum històric*, fol. 61, ens conta dit fet amb la següent relació extreta del llibre *Fets d'armes* del Dr. Boades, capítol XXIV:

L'any 1285, durant el siti de Girona, les tropes espanyoles aquartelades a Hostalrich, sortien tots els dies, afanyoses de molestar l'exèrcit francès acampat en tendes de campanya a l'entorn d'aquella heroica ciutat. Els presoners que'ls hi feien, eren tralladats a Hostalrich i venuts després a preu tan barato que per cinc sòus se'n comprava un.

El senyor del Castell de Palafolls en comprà varis, que'ls destinà a reconstruir i aixamplar son castell, com també a bastir una torre i forteresa damunt un turonet que per la part de tramontana domina tota la vila.

Ara bé: baix la seva ombra i atrets pels favorables privilegis concedits als que allí s'establissin, prompte es va formar un poblet, com ho demostra el que Berenguer de Palafolls, a tres de les calendes d'octubre de 1336, cedís a Bernat Estornell i a sa muller Eularia el bastó o batlleria de la vila. (Acta obrant en la nota-ria de Blanes.)

El 1345 el mateix senyor atorga molts privilegis als que vulguin poblar la Vilanova i la platja de Savanell, que està entre Blanes i el riu Tordera, sobre la qual tenia també domini. Així es llegeix en un document que comença: «Ego Berengarius de Palafollis dominus castri de Palafollis et domina Constantia ejus uxor, etc.»

Guillem, son fill, fou qui més va procurar el foment i desenrotllo de la vila, valguent-se de tots els medis; unes vegades recorrent a la violència, obligant als seus vassalls a treballar en la construcció de cases, camins i carregador de La Punta; altres intentant atraure'ls amb la concessió de remarcables franquícies.

Aquestes vénen compreses en la següent escriptura de data 27 de desembre de 1373, document notable, indiscutible i veritable carta-poble de la vila, la qual, substancialment traduïda del llatí, diu així:

«En nom de Déu sàpiga tothom, que Nos Guillem de Palafolls, senyor del Castell i Geralda, esposa meva, actuant graciosament amb ciencia i consell, de

nostre propi impuls i utilitat en aqueixes coses ordenades i inspeccionades per Nos i els nostres presents i futurs, donem, lliurem i concedim les franquícies i llibertats baix escrites a tots i a cada hu dels actuals habitants i als que en avant poblaràn nostra Vilanova de Palafolls, situada dins el terme del Castell, prop de La Punta o carregador de Sant Genís.

Primerament volem que'ls habitants de dita Vilanova siguin ara i sempre francs, lliures i immuns de totes i de cada una de les talles, utilitats, prestacions, mutualitats, dons gratuïts i forçats, intestícies, exorquies, treballs i deures d'hoste i cavalcada.

Que no estiguin obligats a satisfer el terç de cap deute, sinó que per dita solvència s'entenguin amb llurs acreedors.

Que les persones ja establertes, o que en temps s'establiràn en dita Vilanova i que hi posseiràn cases, terres, honors, patis o pertinències, baix qualsevol títol que siga, dintre els cinc anys pròxims i continus veniders, no tinguin de pagar per ells cap terç al senyor del Castell de Palafolls, ans bé l'expressat senyor degui firmar àpoques o escriptures sense exigir dret de terç ni de foriscap; però passats els cinc anys, tots els habitants de la Vilanova satisfaràn per dites coses, o siga dels béns immobles, el lluisme o laudemí acostumat, de cent sòus, deu, és a saber, el deu per cent.

També el senyor del Castell de Palafolls donarà a tots els enfiteutes qui habitaràn dita vila en els cinc pròxims futurs anys, els patis i horts de les cases francs, de manera que ells, durant la seva vida i la d'un dels hereus llurs, no hagin de pagar cap cens de dites cases, horts i patis adquirits.

Després de la mort dels mencionats i de la d'un

dels llurs hereus, els successors i hereus dels sobredits tindran de pagar al senyor del Castell el cens contingut i assenyalat en els establiments i vendes fetes o per fer.

Els habitants de l'expressada no pagaran el dret nomenat de botatge, pel vi que conservin en llur poder.

Tampoc pagaran el decimatge, vulgarment dit dret de caçola, és a dir, un pollastre de cada deu una vegada l'any.

Donem permís a tots els habitants qui vulguin construir cases en la Vila per a que dins el terme, exceptuant l'estany de la Verneda (*canno Verneta excepto*), puguin tallar arbres per a fer-ne bigues i altres obres necessaries sense pagar rès.

També volem que cap dòna soltera o casada, domiciliada en dita Vila, tingui de pagar, si vol redimir-se, més de dos sòus i vuit diners per raó de redempció; i si és home, deu sòus.

Pel regoneixement d'aital privilegi satisfaran sis diners.

Dels peixos que dits habitants pescaran en nostra mar, ja siga que'ls agafin allí, ja que'ls portin a dit terme amb barques, llaguts, xàbegues, etc., no deuràn pagar sinó la meitat acostumada per dret de dret.

Del peix que'ls habitants de la Vila comprin als forasters dintre les riveres del seu terme no deuen fer-ne part a cap persona.

No deuràn tampoc de satisfer cosa alguna per proporcionar-se esquer, dels peixos i ous agafats en la platja de Palafolls.

Els habitants de la Vilanova podran comprar i ven-

dre entre ells qualsevol gra, oli, vi i altres mercaderies produïdes en dit terme, i portar-n'hi de fòra, tant per mar com per terra, sense cap pena per nostra Curia imposada ni imposadora.

Tindràn els relatats habitants empriu (ús), pas franc en tot i per tot el terme del Castell de Palafolls; fer en ell pasturatges, llenya i tot altre empriu que'ls siga menester, com el tenen sense contradicció de cap persona alguns altres que poblen nostre terme.

Pel mesuratge de qualsevol tragina de carbó que venguin satisfaràn un òbol.

Per cada bot d'oli venut allí es pagarà un diner; i així de lo demés, poc més o menys.

Ens reservem a Nos i als nostres que dits habitants vinguin obligats a moldre en nostres molins i coure el pa en el forn que tenim en la Vila.

Concedim, en fi, que en dit lloc puguin establir-s'hi ferrers i executar tota obra propia de llur ofici.

Tot lo estipulat prometem complir perpetuament baix espontani jurament fet a Déu i als seus quatre Evangelis, tocats corporalment per nostres mans.

Això ha sigut fet, dins els termes del Castell de Palafolls, el dia 27 de desembre de 1373. = Guillem i sa esposa Geralda ho firmen. Testimonis: el venerable Pere de Robinato, Bennascut Rufó i Joan de Vivelles, sastre. Notari, per autoritat del senyor del Castell i sos termes, Guillem de Pastu. »

Dites franquicies i llibertats foren confirmades i ratificades, en el lloc de Palafolls, el dia 4 de novembre de 1382, per Bernat de Cabrera, amb instrument públic del notari de Barcelona D. Pere d'Horta.

Donya Jolanda de Prades, en el propi terme, als

2 de desembre de 1423, com a procuradora general de son marit Bernat Joanni de Cabrera, en poder del notari D. Antòn Clapers, les confirmà i ratificà.

Les aprobà i ratificà D.ª Joana Darmendares i de Pinós, com a procuradora general de son noble marit Bertràn Darmendares, a 17 de janer de 1466, segons acte notarial de Pere Dalmau Pujades, fet dintre del monestir de Sant Pau de la marítima (Sant Pol).

Foren novament confirmades, dins l'iglesia parroquial, als 6 d'agost de 1574, per D. Francisco de Monte-Cateno (Montcada) i de Cabrera, Comte d'Aitona i d'Osuna, Vescomte de Cabrera i de Bas en el Principat de Catalunya, gran senescal del regne d'Aragó i de la Curia Reial de Sa Majestat, racional Senyor, natural útil i propietari dels Vescomtats de Cabrera, en poder del notari de la Vilanova de Palafoles D. Onofre Just, del qual lliurà copies. Foren testimonis Bartomeu Torró i Pere Estornell, jurats de la Vila, el venerable Marc Mas i el prevere Pau Miquel, adscrits a la parroquia, i Pere Constantí, mariner.

Etimología de Malgrat

¿Per què s'ha donat a la vila el nom de Malgrat?

Com de la major part de les poblacions, no's pot afirmar amb certesa.

Els diferents segells usats per la Corporació Municipal en lloc d'orientar sobre el particular contribueixen a desviar i donar peu per fer les suposicions més aventureres. Un d'ells, que havem vist, i que reproduceix al parlar d'aquesta vila el *Diccionari de la Llengua Catalana* den Salvat, està representat per

una mà estesa i lluint en la munyeca una estrella com si fos un brillant.

Tal volta a l'adoptar-lo tindrien per objecte significar que una mà grata i noble com era la de Guillem de Palafolls o de sa esposa, fill de Berenguer, son fundador, amb ses franquícies atorgades li donaren vida, essent, per lo tant, sa gestió i protecció com una mà que'ls hi era grata.

Però la versió més fonamentada per a explicar el nom de Malgrat, que prengué l'oficial Vilanova de Palafolls, és la següent:

Els presoners francesos i els feudataris del senyor del Castell de Palafolls foren obligats, com ja s'és dit, a treballar en la construcció de la forteresa i torre que per la part de tramontana domina nostra vila i en altres obres públiques.

Ho feien, com és natural, tota vegada que rès cobraven per son jornal, de mala gana, de mal grat — *malgré* que dirien els francesos; — d'aquí el nom de Malgrat amb que avui és coneguda. Corrobora aital afirmació el P. Roig en el seu *Resumen Histórico*, fol. 61.

Aqueixa versió està també conforme amb lo que's llegeix en un pergami de l'arxiu de la rectoria de Palafolls, en el qual es consigna que per resistir-se els seus habitants a treballar per ordre del senyor en obres d'aquell lloc i mar, molts foren presos i maltractats. *Propter hoc plures sunt capti et male tractati.*

Quan algú cometia alguna falta, també se l'enviava, per càstig, a treballar en el lloc i amb els que ho feien de malgrat.

Ademés, en tots els escrits, ja particulars, ja ofi-

cials, fins els més antics, com són els del segle XVI, al costat de Vilanova de Palafolls s'hi troba sempre el (a) Malgrat, jamai Margrat, com deuria succeir si hagués pres l'actual nom d'una altra versió, o siga que en aquell temps la mar era grata, plàcida i bonança i d'aquí que se li digués Margrat, canviant-se la *r* en *l* en la successió del temps.

Contra aquesta versió, a més de lo ja dit, cal fer constar que dita mar jamai fou plàcida, per no trobar-se a redòs, ans al contrari, oberta i subjecta a tots els vents.

Per les raons exposades sembla prudent atemperar-se a la primera versió, afirmada, per altra part, per l'erudit historaire P. Roig i Jalpí, de Blanes.

L'UNIVERSITAT O MUNICIPI

Règim municipal

COM s'ha dit en el precedent capítol, Berenguer, senyor del Castell de Palafolls, l'any 1336 va concedir a Bernat Estornell el governar el veïnat de Malgrat, sotmès, no obstant, a l'Universitat de Palafolls, venguent-li a eix fi el bastó de mando, per qual compra es manlevaren censals de valor 240 lliures, segons es desprèn d'una acta notarial feta a Palafolls l'any 1599 per D. Pere Llavanera.

Les seves atribucions sembla que serfen iguals a les dels actuals batlles de barri.

A repetits precs dels seus habitants, Berenguer de Cabrera, l'any 1466, va concedir-los-hi el privilegi, per tant temps desitjat, de formar Universitat separada de la de Sant Genís, amb el nom de Vilanova de Palafolls.

Alcançada aquesta gracia, seguidament procediren a fer l'elecció de càrrecs. Aquests eren: tres jurats, un clauari o tresorer i un agutzil.

Tots els esmentats càrrecs eren merament honorífics i gratuïts; si bé se'ls hi donava cada any sis lliures

i mitja per a comprar-se sombrero, mitges i plantofes, que eren prendes obligades en els actes oficials d'aquella època.

L'agutzil estava retribuit amb setze sòus, tenint obligació de fer els pregons o crides manades a toc de campaneta.

A l'acabar-se l'any d'administració dels jurats que per haver complert el temps reglamentari devien ésser substituïts pels novament elegits, es nomenaven dos auditors de comptes, per examinar, aprobar o desaprobar els presentats pels jurats i clauari que deixaven d'esser-ho, cobrant per aquest treball sis sòus.

Al créixer la població fou precís augmentar el nombre de jurats o de Consell, passant, de tres que eren, a sis, com pot veure's per la següent acta d'elecció copiada literalment:

«Diumenge a XX del mes de maig MDLXXXII per la Universitat y Singulars persones Juntades e lo consell general de la pnt. Vilanova de Palafolls per fer y complir lo proveyt y manat verbalment per lo Ille. Senyor D. Pedro de Aymerich, governador general dels Vescomtats de Cabrera y Bas, per lo Exm. Senyor d'aquella, a 18 de dit mes tenint junt en dita Vila, foren elegides les sis persones de consell de dita Vila, e virtut del privilegi y facultat concedida a dita Vila de fer electió de dites sis persones de consell y no de Jurats feta nominatió e dit consell general de XVIII promens de aquells o de llurs noms, fets tres rodelins y descrits en cada hu dels sis noms dels dits XVIII y feta extractió en la deguda y sòlita forma de un sol rodelí dels dits tres rodelins, assistint en tot lo honor Pere Stornell balle, y en dit rodelí extret, foren tro-

bats escrits los noms de sis persones baix continuats, les quals dita Universitat y singulars p.sones elegiren a sis p.sones y homens de consell de dita Vila per lo corrent propdit any MDLXXXII.

Los sis homens. .	}	Barthomeu Rosich.
		Rafel Sagarra.
		Joan Darder.
		Rafel Lliçada.
		Barto. Sporset.
		Leonart Dalmau.

»E més en la mateixa forma se es feta nominatió de tres promens y al offici y carrech de Clauari y de aquells fets tres rodelins y feta extractió de lo hu dells, fou elegit en Clauari y receptor dels diners y emoluments de dita Vila, Joan Pau de Desclapés, lo qual fou trovat escrit y continuat e dit rodelf extret p. al dit y corrent any, lo qual impetrant la gracia y favor de nostre Sr. consecutivament farà y aportarà compte de tot lo que en dit nom de Clauari rebrà y pagarà dels emoluments de dita Vila.»

Per concessió de D. Gato de Moncada, segons acta de 25 de juny de 1615, podíen elegir tres jurats i dotze del Consell, puix així ho reclamava l'augment de població.

D'aquest modo continuà el Règim Municipal més o menys modificat, segons les circumstancies, fins al temps de Felip V.

A l'establir per Reial Decret aquest Rei, en 1716, la *Nueva Planta de Gobierno*, foren abolits els antics organismes municipals del Principat de Catalunya, i

s'establiren Corregidors i Tinents-Corregidors en els punts que's designaren, i en tots els demés llocs, batlles nomenats per l'Audiència de dos en dos anys i regidors en nombre que semblés bé, devent servir aquests últims un sol any.

El Reial Decret de 23 de juliol de 1835, abolint totes les diferències entre pobles i províncies, així com la subsistència dels oficis enagenats, manà plantejar d'una manera nova i general per a tots els pobles segons son veïnat, l'organització, atribucions i manera de funcionar els alcaldes i ajuntaments, desapareixent els batlles de Catalunya.

Arbitris municipals

Aquesta vila, com tots els pobles, per tal d'atendre degudament les seves necessitats i serveis públics, imposà i cobrà arbitris des de la seva fundació.

La compra del bastó d'autoritat, la compra de la casa rectoral pactada en la Concordia i per últim la de la Casa de la Vila, obligà a l'Universitat a manllevar diferents censals, establir impostos amb que satisfer les pensions dels dits censals i procurar la seva corresponent amortització.

En son principi els arbitris amb que comptà l'Universitat foren l'arrendament de fleca, taverna, carniceria, taules de les fires i dret nomenat del vintè.

Respecte d'aquest últim, bo serà conèixer l'adjunt document autoritzat pel notari de Palafolls D. Llätzer Galf, que diu així: «L'any 1671 feu l'Universitat de Malgrat l'arrendament del vintè, durader per quatre anys, a Salvi Rabassa i Damià Rabassa, essent-ne fiances del contracte Jaume Pera, Antòn Creus i la viuda Ca-

terina Sansó, pel preu de 489 lliures anyals, com a més donants a l'encant públic o subasta, acceptant tot el dret del vintè, o sia sobre tots els grans, llegums, raïms, peix, oli, etc., segons la taula entregada en dit encant del tenor següent: Tothom qui vulgui arrendar per temps de quatre anys tot el dret o imposició del vintè als grans, llegums, etc., que's colliràn dins el terme, com també sobre les ganancies que faràn els habitants d'aquesta vila, deurà subjectar-se als següents pactes:

»Primerament, sàpiga l'arrendatari que podrà exigir i cobrar de tots i cada hu dels habitants de la vila l'hu de cada vint de lo que cullin en tot genre de grans i llegums com són blat, faves, ordi, civada, blat moresc, cànem, lli, etc.; així entès que cobrarà de cada vint quarteres una; de cada vint forcs d'alls un, o de cada vint cabeces una, divent col·lectar lo dit després d'haver-se pagat ja el delme, tasca, primicies i censos fets en gra, o sia en especie.

»Segonament l'arrendatari cuidarà de fer la col·lecta passant a l'era una vegada avisat i a domicili per recollir el cànem, lli, llegums, alls i cebes.

»Tercerament, cap persona podrà ocultar ni amagar grans, llegums ni altres fruits subjectes a pago, baix pena de passar lo amagat, si es descobreix, a mans de l'arrendatari.

»Quartament, l'arrendatari podrà exigir i cobrar el vintè de les ganancies que per via de negociació o de llurs propis treballs i jornals facin els habitants de la vila, com, per exemple, de cada vint sòus un.

»Quint: tots els patrons de barques i llaguts vindran obligats a pagar dits drets de tots els nòlits que facin en qualsevol viatge, ço és, de cada vint sòus, un,

devent els mateixos patrons cobrar dit dret dels mariners que portin embarcats i satisfer-lo a l'arrendatari dins els primers vuit dies després de llur arribada, sots pena de tres lliures aplicadores del modo que's dirà.

»També els rendistes, els que tenen cases, horts i vinyes llogades, tindran de pagar el corresponent vintè.

»Els menestrals i jornalers restaran subjectes a igual paga.

»Els pescadors pagaran dit dret dels peixos agafats tant dins del terme com fóra d'ell, quedant exceptuat el peix pescat amb canya.

»Respecte dels pescadors forasters que vinguin a pescar aquí, els jurats no entenen estar d'evicció, sinó que si l'arrendatari pot cobrar d'ells, que ho faci.

»Tota defraudació serà castigada amb la multa de tres lliures barceloneses, aplicadores un terç als acusadors i les altres dues parts als cofres de l'Excel·lentíssim Senyor de la vila i son terme.

»Queda obligat l'arrendatari a satisfer al senyor Jutge l'import del decret de la present taula.

»Tocant al preu anyal de l'arrendament pactat, deurà entregar-lo a les dues persones elegides pel Consell a aquest efecte i al de convertir aquell diner en la llució dels censals manlevats per l'Universitat. Dita paga serà feta per exactes trimestres.

»Ademés, l'arrendatari resta obligat a satisfer al notari i corredors els honoraris corresponents. Foren elegits per a percebre dit arrendament els jurats Antòn Xurric i Miquel Desclapés.»

Fleca, taverna i carniceria

D'entre els varis drets que frufa el senyor del Castell de Palafolls sobre Malgrat, cal fer especial menció del monopoli o estancament de fleca, taverna i carniceria, com es llegeix en una clàusula confirmació del dret ja consignat per Guillem i sa esposa en la seva Carta-poble.

L'esmentada clàusula de D.ª Joana Darmendares, esposa del noble Sr. Bertràn Darmendares, diu: «Retenim per a Nos i els nostres el que'ls habitants de dita vila tinguin que moldre i coure el pa en el molí i forn que allí tenim.»

Més tard dit privilegi passaria a la Principat de Barcelona, car als 4 de febrer de 1635 el Consell dels dotze i els jurats de la vila acordaren que Joan Coll i Sabater anés a Barcelona per a donar compte de les dites per ell ofertes per obtenir, conforme obtingué, el privilegi de fleca, taverna i carniceria.

I per últim restà privilegi de l'Universitat de Malgrat, com pot veure's pel contracte d'arrendament celebrat als 30 d'abril de 1739 per son batlle Jaume Forest a favor de l'arrendatari Lluís Regí, mestre de cases, i autoritzat pel notari de Blanes D. Josep Miralbell, baix les següents condicions:

«L'arrendament del dret de fleca o sia de vendre pa, serà vàlid solament per espai d'un any.

»1. L'arrendatari vindrà obligat a estar sempre proveït de pa blanc i de ros per a tots els habitants, anants i vinents, de la vila; quals pans seràn del preu d'un ral i un sòu respectivament. En quant al pa blanc, podrà també fer-ne de quartenes i sisenes.

»En cas de contrafacció restarà subjecte a la pena de tres lliures aplicadores als cofres de Sa Excel·lència.

»2. Ningú podrà vendre pa si no és dit arrendatari, baix igual pena i forma aplicadores.

»3. A l'arrendatari se li donarà com a recompensa i ganancia una lliura de moneda barcelonesa per cada quartera i no més.

»4. Li estarà prohibit barrejar en el pa, tant en el blanc com en el moreno, cap classe de grans, baix la damunt pena i forma aplicadores.

»Acte seguit de tancat el contracte, deurà pagar, a més del preu que oferirà, dues lliures de cera blanca a l'Obra de l'iglesia, una lliura a Ramón Rubert pel treball de tocar la campaneta en les crides, i altra lliura a Joan Freixes, fuster, per la molestia de menar i cuidar el rellotge públic de la vila.

»El preu de l'arrendament serà satisfet per trimestres iguals, amb diner comptant, als honorables regidors de la vila.»

L'arrendament de les taules que's posaven a la plaça el dia de la fira de Sant Antoni de janer, produfen a l'Universitat tres lliures al principi, i vuit alguns anys després, per ésser ja més concorregudes i també més llarga la seva duració.

Delmes i primícies

Eren aquestes unes ofrenes que raonable i pietosament feien els fidels a l'Iglesia per al manteniment del culte diví i dels seus ministres.

Pràctiques tan antigues com el mateix home, han vingut observant-se per tots els pobles i religions.

Consistíen els delmes, en son principi i fonament, en la desena part dels fruits, i les primícies en una quarta part del delme; però més tard sofriren diferents modificacions segons el temps i les circumstancies.

Els seglars i les Corporacions adoptaren també aquests drets, i així veiem que en 1700 els percibien en aquesta vila el Duc de Medinaceli, el Cabilde de Girona, el de Solsona, l'Abat de Breda, el del monestir de monges de Sant Daniel de Girona, el Comendador de Sant Joan d'Aiguaviva, D. Llorenç Serrano, com obtentor del benefici de la capella del Castell de Palafolls, i algú altre; tenint per col·lectors o arrendadors el senyor Duc a D. Josep Català, el Cabilde de Girona a Josep Pou, el de Solsona a Josep Cama i l'Abat de Breda a Antòn Fradera.

Un requiriment notarial fet el dia 8 d'agost de 1674, dins la mateixa casa del mas «Palomeres Oliver» amb el qual Bonaventura Fàbregas, arrendatari dels delmes, censos i tasques del Marquès d'Aitona, demanava al magnífic Ramón Oliver i Palomeres el pagament d'aquells drets, segons llei i consuetut per ell negada tocant a la quantitat i modo de cobrar-se, prova d'una manera clara lo que s'és dit, això és, que'ls delmes sofriren modificacions segons els temps i circumstancies.

Domini senyorial sobre la vila

Segons escriptura de venda feta a Valencia l'any 1382, autoritzada pel notari D. Berenguer Vallosera, el rei Pere IV d'Aragó va vendre per títol de pura i perfecta venda a Bernat, vescomte de Cabrera, i als

seus, perpetuament en pur, lliure i franc alou, tot el Castell i lloc de Palafolls, que li pertanyia a títol de venda i donació feta a son favor per Guillem de Palafolls, fill de Berenguer del mateix títol, en virtut d'escriptura pública atorgada a Saragoça el darrer dia de març de l'any 1381; la qual venda feia conforme pel mateix Guillem de Palafolls a ell fou feta, donant i venent tots els honors i possessions que llargament s'expressen en l'escriptura, junt amb tots els cavallers, senyors, feus, feudalemis, homes i dònes de qualsevol llei, estat i condició que fossin en dit Castell i Vila, termes i territoris del mateix (1), habitats o per habitar, i tots els seus rèdits, censos i agravis. Així mateix li va vendre el mer i mixt imperi i l'omnimoda jurisdicció civil i criminal i qualsevol altra que fos.

El preu d'aquesta venda fou *vintiuna mil lliures barceloneses*, amb lo qual el venedor es donà per pagat i satisfet.

La meritada escriptura fou confirmada, lloada i aprovada per l'Infant Joan, primogènit del rei.

Ademés, als 8 de juny de 1384, l'esposa de Berenguer i Pere, son fill, confessen rebre de Bernat de Cabrera 59,000 sòus, que era lo que faltava pagar dels 10,000 sòus d'igual moneda que'l Rei manà entregar-los-hi del preu pel qual vengué el relatat Castell. (*Est in venta dicti Reg. Pere 4 anni 1382. Fol. 83 i 84 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.*)

D. Bernat de Cabrera, home noble, savi i gran

(1) El senyoriu del Castell de Palafolls abarcava els pobles de Palafolls, Malgrat, Pineda, Sant Pere del Riu, Santa Susagna, Tordera i part de Blanes.

Vegi's a l'Apèndix una curiosa declaració dels drets del senyor del Castell.

privat del rei Pere IV d'Aragó, qui havia comprat, com ja s'és dit, a aquest Rei el Castell i lloc de Pala-folls, caigué en desgracia seva, essent condemnat a morir degollat a la porta de la plaça de Toledo, amb confiscació de tots els seus béns; si bé que aqueixos tornaren a dita Casa de Cabrera per haver-ho així sol·licitat son nét Bernardí, fill del Comte d'Ausona, per considerar, en son concepte, injustos els processos.

Convençut el Rei de la justícia de la demanda, i fins instat per la reina D.ª Leonor, qui més empenyo havia posat per perdre a Bernat, manà se li fes la restitució a dit Bernardí; comprenent en ella el castell de Montsoriu, el lloc d'Hostalrich, el vescomtat de Cabrera, els honors de Roda i de Cabrera a Osona, junt amb totes les viles i castells que D. Bernat havia donat a son fill en contemplació de matrimoni; reservant-se solament el Rei el Comtat d'Osona, constituït per la ciutat i una llegua al voltant d'ella.

Per escriptura de 12 de febrer de 1572, D. Lluís Enríquez de Cabrera, duc de Rioseco, va vendre a don Francesc de Moncada, comte d'Aitona, els vescomtats de Cabrera i Bas, com també els comtats d'Osona, trobant-s'hi compreses entre ells les baroníes i viles d'Hostalrich i altres llocs, entre els quals s'hi contenia el castell i lloc de Pala-folls, pel preu de 203,000 lliures catalanes.

El senyor duc de Medinaceli, successor del comte d'Aitona, formulà, als 7 de janer de 1861, demanda ordinària davant el jutge de primera instància d'Arenys de Mar, per a que's declarés que'l Senyoriu territorial i solarieg que li pertanyia en la vila de Pala-folls i pobles que'l componen, no era incorporable a la nació, i que's

trobaven complertes les obligacions amb les quals havia sigut concedit, considerant-se, per consegüent, com propietat particular els contractes sobre aprofitament de terrenys, censos i demés celebradors entre donant i pobles.

Els ajuntaments de Sant Genís, Vilanova de Palafoles, Santa Susagna i Blanes, als quals es tralladà la demanda, oposaren l'excepció dilatoria, per ésser incomplet el títol presentat, puix consideraven que abans devien presentar-se les escriptures en virtut de les quals passaren al Rei; i que, ademés, consignant-se en la demanda que la casa de Cabrera posseï el senyoriu fins a 1572, en que fou venut al comte d'Aitona, de qual casa es avui successora la de Medinaceli, devia presentar aquestes aseveracions.

En 23 d'agost de 1880, el Jutjat d'Arenys de Mar fallà el plet declarant revertible a la nació el dit senyoriu i que'ls mencionats ajuntaments no devien pagar.

De dit fallo s'apel·là a l'Audiència de Barcelona, la qual en sentència de 11 de janer de 1882 revocà l'apel·lada, declarant que'l senyoriu pertanyia al duc de Medinaceli, que no era incorporable a la nació, i que no podia continuar cobrant les prestacions de Palafoles, de Malgrat, Santa Susagna, Blanes i les particulars, com abans de la publicació de la Llei de Senyories; fonamentant-se per això en que en l'escriptura de venda es consigna la clàusula independent de l'enagenació de la jurisdicció i en que, extingits els senyories jurisdiccionals, quedava el territorial i solarieg en la classe dels demés drets.

L'ajuntament de Malgrat acordà demanar un dictamen a il·lustres lletrats de Madrid, i aquest, donat per D. Manuel Danvila als 8 de maig de 1882, fou de

conformitat a lo demanat pel senyor duc; però afegint que seria convenient que'ls dits ajuntaments li proposessin una redempció que'ls lliurés en avant de tot lo que significués senyoriu o vassallatge, restant sols els contractes fets entre ells com a particulars, conforme la Llei de 1823, en la qual es declaren redimibles els censos enfitèutics a perpetuitat. (Arxiu Municipal de Malgrat.)

No tingué efecte la sentència favorable al duc de Medinaceli per haver equivocat la tramitació, puix en lloc de demandar als alcaldes de sa jurisdicció, devía dirigir-se als particulars propietaris. Avui tota acció contra aqueixos ha caducat.

LA PARROQUIA

La seva fundació

ESTABLERTS ja alguns habitants a l'entorn del Castell de Malgrat, era molt natural i just que pensessin en aixecar una Capella on poguessin fer les llurs oracions, rendint d'aquesta manera a Déu Nostre Senyor el culte que li és degut.

Allunyats de Palafolls, isolats i rodejats de tota mena de perills a l'entregar-se a les rudes feines de la mar i al conreu de les terres deixades per la Tordera, sentíen necessitat de procurar-se protectors celestials que vetllessin per ells; d'aquí que dediquessin la Capella recentment construïda a Sant Antoni Abat, especial advocat de les persones en llurs mals i de les llurs besties domèstiques, i a Sant Nicolau de Bari, invocat en els perills de la mar.

En la diada i festa de Sant Antoni (17 de janer) des d'aquella remota època ha vingut celebrant-se a Malgrat una fira bastant concorreguda.

Als 7 de març de 1542, Jeroni Agustí, batlle general del Principat de Catalunya, procurador de l'il·lustre Sr. D. Lluís Enríquez de Cabrera, els hi concedí

el privilegi de que dita fira fos guiada i assegurada per espai de tres dies, com consta per acta notarial de la sobrecalendada data.

Pocs anys passaren, quan veient dits habitants els molts inconvenients i molesties que'ls hi ocasionava el tenir de complir els preceptes religiosos, estant a tanta distancia de Sant Genís, començaren a gestionar i fer treballs amb la mira de tenir iglesia i parroquia propia.

L'any 1382, Guillem de Palafolls obtingué del Capítol de Girona (*Seu vagant*) i fins del senyor Bisbe precessor el trallat de la parroquia de Sant Genís a la Capella de Sant Antoni de Malgrat.

Tant malament prengueren els habitants de Sant Genís aquesta determinació, que acudiren sense perdre temps al Bisbe de Girona, Beltràn, per a que revoqués el decret de trallació, fent present (segons ells) que la meritada Capella no ofería la convenient solidesa; que'ls seus fonaments descansaven damunt la sorra; que'ls seus murs eren de tapia o fang; que la torre-castell de defensa era de petit recinte; que son veinat sols constava de vintitres focs o cases; que no tenien capella per a Nostramo, estant continuament amenaçats per la Tordera i la propera mar i sempre exposats a la cobdicia dels pirates berberiscs.

Tot lo qual motivà que, en efecte, dit bisbe Beltràn revoqués l'anterior concessió i manés tralladar altra vegada a Sant Genís les creus, reliquies, campanes, etc., emperò permetent que en la Capella romàngués un altar.

Llargos anys, doncs, passaren els habitants de Malgrat tenint de contentar-se amb sa Capella, desprovistos de servei parroquial; però tant i tant instaríen

i tals raons posarien que per fi conseguiren son desig, ja que, segons Montselvatge en son llibre *Santuaris de Catalunya*, el bisbe de Girona, Boil, en 1559 l'instituí parroquia.

Per tal d'harmonitzar d'una vegada els interessos espirituals i temporals de les dues parroquies, en 1561 es feu una mutua Concordia, profusament detallada, i que substancialment transcrivim a continuació.

Concordia de fundació i separació de parroquies

«Sia en nom de Jesucrist Nostre Senyor, de la gloriosa Verge Maria, de Sant Antoni i de Sant Nicolau, patrons de la nova iglesia fundadora. Amén.

«Per entre els magnífics senyors, mossèn Antic de Cartellà, ardiaca de Besalú, procurador en aquestes i altres coses, amb lliure i general administració, ensems amb altres i *insolidum*, constituït i ordenat pel reverent mossèn Pere de Cartellà, domer de l'iglesia parroquial de Sant Genís de Palafolls, ara resident en la Cort de Roma, com consta de dita procura amb acte públic del degà Pere Garbí, notari de Girona, en març de 1559; misser Antòn Negrell, oficial eclesiàstic pel senyor bisbe de Girona, com a procurador del venerable mossèn Grau Gubert, avui resident a la vila d'Hostalrich, com consta en poder del notari reial de dita vila; Antòn Pagès, domer de la mateixa iglesia de Sant Genís de Palafolls, d'una part; i els senyors Grau Estornell, batlle natural de la Vilanova, terme i castell de Palafolls, i Marc Mas, mestre d'aixa, de la mateixa vila, síndics, actors i procuradors en aquestes i altres coses, llegítimament constituïts i ordenats per

l'Universitat i singulars persones de la Vilanova com consta per acte públic de sindicat firmat en poder del notari baix escrit, als sis del prop-passat mes d'octubre, sobre la nova erecció i fundació de l'iglesia parroquial faedora en dita Vilanova, i separació de la de Sant Genís, de part altra; es estada feta la concordia, pactes i avinences, per autoritat emperò apostòlica, després impetradora.

»Primerament: per quant dita Vilanova es troba situada a la ribera de la mar i a mitja llegua de l'iglesia de Sant Genís, de la qual dita Universitat i singulars són parroquians; i el camí per a anar-hi és quasi tot montanyós, boscos, mal pla i atravesat son terme per la riera, la qual precisa badejar tres o quatre voltes amb grans perills en temps de pluges; atès també que la vila romàn sola, i els maures podrien fàcilment saquejar i destruir; i que per la gran distancia del camí podrien alguns de sos habitants morir sense rebre els sacraments, com de fet ha succeït, per ço i per altres poderoses raons els dits dos domers en dits noms donen facultat i llicencia a l'Universitat i singulars d'aquella, i consenten que ambdós, obtinguda llicencia del papa Pius IV o de la Santa Seu Apostòlica, es separin de la parroquia de Sant Genís, i, a llurs despeses i dels poblats, en ella facin de nou i erigeixin una nova iglesia parroquial per ells dotadora, amb totes les insignies de tal, i fer totes i sengles altres coses necessaries i oportunes, contingudes en les Lletres Apostòliques com s'és dit després impetradores.

»Item: Per a no perjudicar als beneficis de les dues domes a les quals pertany i ha pertangut la cura d'ànimes de tota dita parroquia i Vilanova, es concorda entre les dues parts, que la nova iglesia parro-

quial sia en tot temps anexa, unida i agregada a les dues domes de l'iglesia parroquial de Sant Genís, de tal manera que'ls que ara són i per temps seràn domers de l'iglesia de Sant Genís, siguin també per tot temps rectors de la nova iglesia parroquial fundadora, i personalment o per vicaris idonis i suficients facin i hagin de fer la servitut i cura necessaria en la nova iglesia fundadora.

»Item: És concordat entre dites parts que l'Universitat de la Vilanova de Palafolls, per raó dels drets parroquials cedits pels dos domers, com també per donació i fundació de la nova iglesia, dongui als dits domers en recompensa i doti la nova iglesia amb duescentes seixanta lliures barceloneses.

»Fundada que sia la nova iglesia, es comprometen a vendre a dits domers, *insimul* i no *insolidum*, i a llurs successors, doscents seixanta sòus de pensió anyal amb carta de gracia, qual recompensa arbitren i afirmen ésser justa i suficient per raó de disminució dels emoluments i per dotació de la nova iglesia.

»En cas de llució, volen les parts contractants que les duescentes seixanta lliures siguin dipositades a la caixa de tresoreria de la Seu de Girona, i que sols puguin d'allí ésser extretes per esmerç fet en lloc segur i sempre amb decret del senyor Bisbe de Girona o de son Vicari General.

»Ademés de les duescentes lliures, percebràn els dits dos rectors i sos successors en la Vilanova les ofrenes, obvencions, absoltes, drets de menjar, vigílies, sepultures i altres drets acostumats tocant a curats, exceptuant les parts i proporcions que de dites coses pertanyen al benefici de la Clau, instituit en Sant Genís, i això tant d'aniversaris, trentenaris i mis-

ses, com cera, mabesada, confessions, blat de vigílies, extremauncions, terratges, dret de campanes, novenes, nupcies, albats, novenals i caps-d'any; quals drets es reserva l'Universitat de la Vilanova per fer instituir en la nova iglesia beneficis, causes pies, ornaments i especialment per subvencionar al beneficiat clauari de l'iglesia vella.

»Els delmes, censos i censals que, tant per raó d'aniversaris com altrament, acostumen a rebre de la Vilanova i de sos habitants, resten, com abans, dels domers que són i seràn de Sant Genís de Palafolls, en atenció a dita iglesia vella.

»Item: és concordat entre les parts que'ls dits rectors o els vicaris qui per aquells faràn la servitut i cura d'ànimes, estiguin obligats a celebrar missa alta cada diumenge i dues baixes dintre la setmana; una de cantada en les festes anyals, festa de la Verge Maria, festa dels Apòstols, dels quatre Evangelistes, de Sant Telm, Sant Antoni i Sant Nicolau, en les quals hi pendrà part dits rectors i beneficiat de la Clau, anticipant o posposant les misses baixes que en Sant Genís celebrin, i això encara que en les cantades de la Vilanova hi facin presencia com per consuetut del bisbat hi vénen obligats els beneficiats i adscrits.

»Dits rectors tindrà de pagar i soportar els càrrecs ordinaris i extraordinaris de l'iglesia, exceptuant el salari de visita episcopal, que, segons costum de la diòcesis, l'obra de l'iglesia en paga la meitat; ja per això, a més de les duescentes seixanta lliures expresades, se'ls hi concedeixen els drets d'ofrenes, aniversaris, etc., amb les excepcions exposades.

»L'Universitat també es compromet, per a residencia del que faci la servitut o cura de la nova iglesia,

a edificar o comprar una casa bona, idonia i suficient, aprop d'ella, en la que còmodament pugui habitar, i serà anomenada rectoria. Mentres aqueixa no sigui comprada o de nou bastida, a despeses de l'Universitat, se n'hi facilitarà una d'idonia.

»Item: és concordat que si en algún temps es seguís qüestió entre els domers o rector respecte quin dels dos prestarà servitut en la nova iglesia parroquial fundadora, s'atengui a lo que decreti sobre el particular el senyor Bisbe de Girona o son Vicari General.

»Item: s'és concordat entre parts i prometen els domers o rectors de l'iglesia fundadora, que, si per no residir ells en ella, han d'arrendar i encomenar son servei a altre sacerdot, ho facin, preu per preu, a un sacerdot idoni, fill de la mateixa vila, si es troba; lo qual observant perpetuament serà vist amb agrado de l'Universitat i singulars de la vila.

»Item: és concordat entre les parts que en totes les exequies o altres divinals oficis que's facin en l'iglesia de Sant Genís, en les que s'hauràn de cridar i aplegar altres sacerdots ademés dels allí residents, siguin preferits i cridats el rector, vicari i demés sacerdots de l'iglesia nova per participar dels corresponents emoluments; i viceversa es farà lo mateix en la Vilanova al presentar-se igual cas.

»Item: és concordat que la nova iglesia fundadora de la Vilanova de Palafolls sia sots invocació dels gloriosos Sant Antoni i Sant Nicolau, amb obligació d'anar continuant fent Festa Major el dia de Sant Genís.

»Item: s'és concordat i volen les parts que la present capitulació i concordia sia presentada al papa Pius IV perquè tingui la seva aprobació i autorització, tot per a major seguretat d'ambdues parts, no oblidant fer

constar que obren sense cap fi ni pacte que sàpiga a simonia, frau o il·licitut; i si era així, que no ho creien, la declaració de sotsmetre's a la decisió de la Seu Apostòlica.

»Item: s'és concordat entre dites parts que tota la sobredita Vilanova, hospital, torre o forteresa i tot el terreny avall fins a la mar, del camí reial, des del terme de Pineda al de Blanes, sia territori de la nova iglesia fundadora en la meritada vila.»

L'autorització apostòlica a que fa menció l'anterior escriptura no tingué lloc, per haver convingut les dues parts contractants que sols s'hi interposés l'autoritat episcopal i que valgués per l'Apostòlica, com consta en acta feta un diumenge, 26 de setembre de 1563, pel notari Pere Garbí.

L'autorització episcopal fou donada, segons escrit que obra en l'arxiu parroquial de Palafoxs, inaugurant-se, per consegüent, dita iglesia i jurisdicció el dia 24 d'octubre de 1563, delegant els domers de Sant Genís al vicari Rvnt. Narcís Noguera per fer la cura o servitut de la nova iglesia fundada.

Havent-se tingut de destruir la Capella de Sant Antoni per a l'edificació en el mateix lloc de la nova iglesia parroquial, els habitants i regidors de la vila demanaren llicència al senyor Marquès d'Aitona per edificar altra nova capella baix la mateixa advocació de Sant Antoni, la qual els hi fou concedida, accedint el senyor Marquès en que l'edifiquessin en el castell vell, donant això ocasió de que més tard s'entaulessin competències molt series entre l'Universitat de Malgrat i els administradors, obrers i hospitaler de l'hospital de Sant Genís, sobre si aquests devien fer les prestacions a Sant Genís o a Malgrat.

El beneficiat de la Clau, de Sant Genís, continuà durant alguns anys fent servituds a la nova parroquia de Malgrat mitjançant un contracte amb la seva Universitat.

Separació definitiva

Mancava encara que la Vilanova de Palafolls restés constituïda amb entera independència en lo eclesiàstic, com ho era en lo civil.

No descuidaren el tal assumpte, i després d'algunes gestions entaulades amb els domers de Sant Genís lograren d'aquests una avenença, en virtut de la qual passà als 13 de novembre de 1601 el domer dit de la doma d'avall a Malgrat, restant el de la doma d'amunt a Sant Genís, convinguent els dos en repartir-se les primícies, drets de confessions i vigílies que cobrarien de la següent manera:

Cada domer nomenava un home encarregat de fer l'aplec de primícies que dipositava en una casa; d'elles se'n feien dues parts, i si les primícies eren de les recollides a Malgrat, escollia la part de les dues fetes el rector o domer de Sant Genís, i si eren de les recollides a Sant Genís, escollia el de Malgrat.

Entre les primícies que, segons dret canònic, devien cobrar, però que no cobraven per no ésser ús a Malgrat i Sant Genís, figuren la del blat-de-moro, paniç, lluvins, melca, gra de cànem, oli i serments que's poden.

Ademés, es convingué entre els dos domers que'l de Sant Genís es quedés amb les cases següents, les quals feien vigílies i confessions a dits domers, i eren:

Cases Jubert, Vidal, Rabassa, Viader i Palomeres, i mas Poch, del veïnat de Sant Genís; masos Estornell,

Jordà Maresch i Farnés, del veïnat de Sant Julià; mas Clapés, del veïnat de la Brugada; mas Croses, del veïnat del Castell, i masos Tortós i Reixach, del veïnat de Garanous.

Als 24 d'agost de l'any 1893, per decret del senyor bisbe de Girona Dr. D. Tomàs Sivilla, s'agregaren a Malgrat les cases del Castell, Viader, Molf den Valeri, Plumeres, Coixa i les restants de dins el terme, les quals si bé estaven dintre son terme municipal continuaven agregades, tocant a lo eclesiàstic, a Pala-folls, quedant des d'aleshores unificada del tot la jurisdicció civil i eclesiàstica.

Subvencions a l'iglesia parroquial

La generositat de l'Universitat de Malgrat a favor de la seva iglesia parroquial, no's limità a lo referit en la Concordia abans transcrita, sinó que continuà subvencionant-la, contribuint amb son òbol a la construcció de la sacristia, capelles i parets exteriors bastides en diferents èpoques.

En la visita pastoral girada l'any 1684 pel senyor bisbe de Girona, Dr. Tomàs, ordena que'l rector i Ajuntament alternin cada any en la nominació del predicador quaresmer i que's dongui al rector, per la manutenció de dit predicador, catorze lliures barcelonenes i altres catorze si l'Universitat eligeix un predicador que porti company.

A l'objecte de millorar l'iglesia, segons es desprèn del llibre més antic d'actes que's conserva a l'Arxiu municipal — llibre manat portar per son batlle Miquel Verdager i que comença als 20 de juny de 1802 i acaba en 1804, — l'Ajuntament en 1800 suplica a la

majestat del rei Carles IV que obligui als delmadors, ja citats anteriorment, a prestar adjutori a l'aixamplament de l'iglesia, indecent i de poca capacitat (són paraules textuais), ja que'l poble en això hi té bastant gastat i li resta molt encara per gastar, cosa superior als seus esforços a causa de les guerres sobrevingudes.

A tal demanda contestà el senyor Rei concedint esmerçar a dit efecte tot el sobrant de les primícies i obligant als participants dels delmes a contribuir a prorrata a les despeses faedores, i en cas de resistència facultant a l'Ajuntament per passar a secrest la tercera part dels fruits.

Aquesta ordre fou donada a Madrid als 30 de juliol de 1802.

També en 1862 es consigna en el presupost de gastos de l'Ajuntament, la quantitat de 400 rals per subvencionar les despeses produïdes per les funcions de l'iglesia, com eren les de Corpus, de la festa major i diada de Sants Joan i Pau.

En canvi, en penyora de gratitut, l'iglesia concedia a l'Ajuntament certs drets i prerrogatives, com era, entre altres, la nominació d'obrers.

Als 10 de març de 1709, el vicari general de Girona, Dr. D. Josep Gallart, concedeix als jurats que avui són i per temps seràn, que'l dia 6 de janer, festa dels Sants Reis, tots els anys facin elecció i nominació de tres obrers, advertint que aqueixos hagin estat del Consell i faci per lo menys dos anys que no exerceixin com a tals, perquè puguin tindre algùn repòs.

Entre els particulars que en diferents ocasions s'han distingit per la llur generositat envers l'iglesia parroquial, mereixen especial menció, ultra els fundadors de

beneficis i causes pies, qui foren varis, el fundador de la festa dels Dolors, el magnífic Sr. Agustí Gibert i Xurrich, qui la dotà de 24 lliures anyals de pensió i de 800 en propietat per sufragar les despeses de les funcions que en determinats dies disposava en obsequi de la Verge Dolorosa; advertint que dita dotació devia passar a la Congregació dels Dolors el dia que canònicament s'establís en la present vila. Això era el 1783.

També és digne d'un pietós record D. Antòñ Ruirà, qui per mans de son marmessor, el Rnt. Ramón Torras, fundà en l'iglesia parroquial un novenari d'ànimes, deixant, segons escriptura de 18 de setembre de 1815, varis censals a aquest fi religiós.

Casa rectoral

Al constituir-se Malgrat en parroquia, l'Universitat, com s'és fet notar, va obligar-se a facilitar casa apropiada al nou rector, i en compliment d'aquesta obligació contreta va llogar al principi i poc temps després en comprà una que fou d'Angela Saura, segons acta notarial de 21 de setembre de 1621; en qual document es consigna ben clarament que'l comprador tindrà franc camí de cavalcadura pel portal de l'eixida sobre l'erm i era adjunta a la casa.

Al vendre's dit erm i era a Jaume Furest, es ratificà l'expressat dret de passatge, com consta per altra escriptura de 20 de setembre de 1626.

Més tard, el rector Mossèn Miquel Bosch es queixà a l'Universitat de la manca de comoditat en la casa que ocupava, com també dels inconvenients de no ésser propietat del pàrroco per a fer-hi millores, per

lo que, als 25 de desembre de 1632, l'Universitat convocà a sò de campaneta a tot el poble al cementiri, i havent-s'hi deliberat sobre lo damunt exposat pel senyor rector, s'acordà donar-li possessió i fer-li cessió de la casa dita i de dos cossos que l'Universitat posseïa, per hort, esbarjo i expansió, qual hort tindrà aproximadament sis quartans; quedant des d'aleshores lliure l'Ajuntament de tota obligació respecte a l'habitatció del seu rector.

La referida casa rectoral està situada al carrer de Passada, enfront del de l'Iglesia.

Regents i rectors de la parroquia

Noms	Càrrec	Any de son exercici
Rnt. Narcís Noguera. . . .	Vicari	1563
» Antòn Bonet.	»	1565
» Pere Creixell	»	1569
» N. Prats	»	1572
» Josep Comabella	Rector	1607
» Martí Roger.	»	1625
» Miquel Bosch	»	1632
» Jaume Pasqual	»	1658
» Roc Oller.	»	1660
» Ignasi Corominas	»	1690
» Dr. Francisco Palomeres.	»	1695
» » Josep Català	»	1708
» » Marià Oms	»	1719
» » Francisco Ramón . . .	»	1731
» » Antòn Daví Alsina . .	»	1755
» » Domingo Leonart . . .	»	1760
» » Martí Llenes	»	1776

<u>Noms</u>	<u>Càrrec</u>	<u>Any de son exercici</u>
Rnt. Dr. Antòn Peiró . . .	Rector	1784
» » Narcís Carbó . . .	»	1810
» » Pere Puigagut. . .	»	1816
» » Ignasi Geonés. . .	»	1834
» » Ramón Pujol . . .	»	1845
» » Joan Bosch. . . .	»	1858
» » Jaume Iglesias. . .	»	1883
» » Pere Figueras. . .	»	1894

L'últim claver sembla que fou el Rnt. Josep Crosas, el 1820.

L'IGLESIA PARROQUIAL

L'actual iglesia parroquial fou bastida en el mateix lloc que ocupava la derruida capella de Sant Antoni. És d'estil grec-romà català, amb tres naus. Té uns 45 metres de llarg per uns 24 d'amplaria, sense comptar la sagristia, que és molt espaiosa.

Fou solemniament inaugurada als 24 d'octubre del 1563. Amb posteritat ha sigut reformada, aixaplada i embellida en diverses èpoques, com es veurà per les dades que's publiquen a continuació.

Als 10 d'abril de 1630, essent bisbe de Girona Manrique, son vicari general D. Francisco d'Aymenrich, atenent súpliques del rector mossèn Martí Roger, dels administradors i parroquians, faculta per beneir la capella i altar recentment construïda dintre l'iglesia, baix l'advocació de Sant Isidro.

Als 22 de setembre de 1718, en la visita que feu a l'iglesia el vicari general D. Josep de Taverner per encàrrec del bisbe D. Miquel de Taverner, dona llicència per tralladar l'altar del Sant Crist a una nova capella feta feia poc a tal objecte i transferir a ella la confraria de la Preciosa Sang de Jesucrist

que's trobava erigida en dit altar. Faculta també per construir una tomba comú per als pabordes i confreres de la Sang, advertint-los que procurin que estigui coberta amb lloses de pedra perquè el sol tingui la mateixa igualtat.

Als 8 de maig de 1720, D. Ferràn Biern, vicari general de Girona, autoritza al senyor rector per beneir la capella del Sant Crist, feta de nou, i la del Roser, aixamplada, com també les imatges noves que's faràn per a ornament de llurs altars.

El llibre més antic d'aquesta confraria del Roser sols es remonta a l'any 1725.

En 1816 existia un benefici baix advocació del Sant Crist, fundat per la Sra. Cetarina Roset Comas Ferràn.

Als 19 de novembre de 1732, el vicari general don Antòn de Bastero faculta per a la benedicció de la nova capella i altar de Santa Llúcia, verge i màrtir.

En la paret mestra de dita iglesia, que dóna al carrer del Carme, en una pedra s'hi llegeix: «20 9bre del any 1707», data probable de sa construcció.

La fatxada de l'entrada a l'iglesia es troba coberta en part de pedra picada un poc jaspiada, i porta la data de 1783. A conseqüència del terratrèmol ja apuntat té una esquerda de dalt a baix.

Les portes de dita iglesia són de l'any 1791 i el seu cancell del 1820.

La font baptismal és de pedra, portant aqueixa inscripció: «1563 feta dels ciris dels bateigs».

El chor principal és molt gran, posseint-hi una orga que l'any 1855 va regalar D. Salvador Prats.

Son rellotge públic funcionava ja l'any 1635, com

es desprèn del contracte ja citat sobre l'arrendament de la fleca.

Per tot lo damunt expressat apareix molt clarament que l'espaiosa iglesia parroquial actual, que tant ens enorgulleix, no sortí de mans del segle XVI tal com la contemplem, sinó que amb el temps anà bastint-se i ornamentant-se.

Vers l'any 1767 la seva esbelta construcció inspirà a un fill de la població les següents dècimes:

I

No veus aquí miradó
un temple d'alló primé?
ja te'l pots mirar ben bé;
y guardant proporció,
buscan si pots de milló;
ves buscant un temple nou
comprés sense ral ni sou,
que haja eixit tan hermós;
que jo't dich, a fe de dos
si'l trobas ja faràs prou.

II

Sense un palm ni mitg de lloch
y sense saber de qué
la fàbrica s'emprengué
ab gran ardor; t'apar poch?
encesos tan sols del foch
d'una santa pietat
mans a la obra han posat
devots los parroquians;
y han sortit parets tan grans
fillas de sa caritat.

III

Sense una malla ni creu
han emprés temple tan rich
mes sinó per un Xurrich

seria cos sense peu;
 pues sent lo terreno seu
 alegre l'ha concedit,
 bestrayent bastant ardit;
 mes ahora de pagar
 garbós ha volgut quedar
 pues pendre'l no ha consentit.

IV

Acudiu gent del veynat
 vosaltres de la vereda
 Blanes, Lloret y Pineda
 vuy vos convida Malgrat
 ningú quedí exceptuat
 sia d'alta o baixa esfera;
 santa Susanna y Tordera
 Palafolls veniu a dir
 que Malgrat se sab lluir
 quan en lluir s'esmera.

V

Ab duplicat motiu avuy convida
 Malgrat a sos contentos singulars,
 sacerdots seculars y regulars
 fills seus, sa porció més escullida;
 alegre pues a tots avuy los crida
 que vinguin ab doble dret interesats
 a autorisar estas solemnitats
 porque sent ells persones consagradas
 las festas quedaràn santificadas
 acudint ells a las festivitats.

Tordera s'ha despertat
 al so de nostras follías,
 empreneat en estos días
 lo de tants anys projectat;
 Malgrat llum los ha donat,
 ara pues que llum tindrán
 vejam com se lluiràn.

Mira y remira badoch
 lo que'ns costa tant suor:
 y a tu mirar lo primor
 a fe que't costa ben poch.

Els altars

El presbiteri, gran i espaiós, conté l'altar major i son darrera-chor. Un elevat i esbelt tabernacle o sagrari per a exposició forma l'altar, que's termena amb tres imatges: la del patró Sant Nicolau de Bari, col·locada al centre; la de Sant Joan, jovenet sense barba, a la dreta, i la de son germà Sant Pau, a l'esquerra. Les dues imatges darreres són més modernes, puix es construïren al restaurar-se l'altar major i pintar-se tota l'iglesia per subsidi popular en temps del rector mossèn Jaume Iglesias. Una petita inscripció posada a la volta diu: «restaur. 1885. S. P. Iglesias».

CAPELLA DELS DOLORS. Es troba al costat dret de l'altar major; son decorat és modern. La Verge, a propòs per ésser portada en llitera durant la processó, està dintre un cambril. El senyor bisbe de Girona D. Tomàs de Lorenzana als 3 d'abril de 1789 concedí 40 dies de perdó als qui li resin un Parnostre i Avemaria.

L'any 1888 s'adossà a la seva paret dreta un altar gòtic amb l'imatge del Sant Crist de l'Agonia. A son costat hi ha una escaparata contenint una expressiva imatge de la Verge Desolada.

ALTAR DE SANT PERE APÒSTOL. És de grans proporcions; tal vegada fou l'antic altar major i així sembla revelar-ho son sagrari, enlairat en forma de quadre. És d'istil plateresc, trobant-se al centre de son primer estatge l'imatge del Sant assegut en la cadira papal; a sa dreta la de Sant Miquel i a l'esquerra la de Sant Antoni Abad. En el segon estatge s'hi venera la de Sant Pau Apòstol.

ALTAR DE SANT JOSEP. És modern, del segle prop-passat. Substituí al de les Santes Justa i Rufina, de quals cossos es guarden allí reliquies dins d'una urna de vidre, ornat amb orelles de plata, ofrenes dels devots. L'imatge de Sant Josep és una joia esculptural, circuida de caps d'angelets a l'istil de les famoses de Murillo. Regalada per la família Garriga, allí fou col·locada l'any 1883. A son costat dret i esquerra respectivament, s'hi veneren les imatges de Nostra Senyora de l'Amor Hermós i de Santa Teresa de Jesús.

Al centre del segón estatge s'hi troben les imatges de Sant Sixte i Sant Tou (Teovaldo), martiritzats durant el segle IV i trobats sos cossos a Celrà (Girona), segons la *Leyenda de Oro* del Dr. Vilarrasa. Són invocats dits Sants com especials protectors en el mal de la sordera, celebrant-se sa festa el 7 de maig. A la part dreta de dits Sants s'hi veu l'imatge de l'Angel de la Guarda i la de l'esquerra sembla la de Santa Justina, verge i màrtir.

ALTAR DE SANTA LLUCIA. Advocada en les malalties de la vista, es celebra sa festa a 13 de desembre. Son altar, modernament decorat, conté l'imatge de la Santa, venerant-s'hi a sa dreta la de Santa Filomena (5 de juliol) i a sa esquerra la de Santa Susagna (11 d'agost).

Conté un sepulcre de cristall amb l'imatge de Nostra Senyora jacent, el qual, posat damunt un llit mortuori, és portat en la processó.

Fins fa poc en dit llit hi havia quatre cadiretes per a sentar-s'hi vestits d'àngel quatre noiets, que durant el curs de la processó tocaven el violí o ventallaven l'imatge de l'Assumpta.

ALTAR DE NOSTRA SENYORA DEL CARME. Conté

al centre l'imatge de la Verge del Carme; a la dreta, la de Sant Narcís, bisbe de Girona (29 d'octubre) i a l'esquerra, la de Sant Francesc d'Assís. Son estil és barroc i amb ocasió de restaurar-se l'any 1912 per mans del pintor Xavier Garriga, s'hi col·locà l'actual quadret de les ànimes del purgatori, obra dels distingits pintors senyors Pahissa i Casanovas. Termena l'altar un òvol amb la figura del Pare Etern.

ALTAR DE L'ECCE HOMO. D'estil català, fou construït durant l'administració (1819) del doctor en medicina D. Marià Paradedà, qui morí d'una bala extraviada al retornar de Blanes en la revolta de l'any 1835. Ademés de l'imatge de Jesús vestit d'ignominia a l'ésser presentat davant del poble des del balcó de la casa de Pilats, en son segón estatge s'hi venera la de Sant Marià, penitent (19 d'agost).

ALTAR DE SANT ROC. Construït de mamposteria, és d'estil català i modern, del segle prop-passat. Al centre té l'imatge de dit Sant; a sa dreta, la de Sant Joan Baptista; a l'esquerra, la de Sant Sebastià Màrtir, i a dalt de tot, la de Sant Francesc de Paula.

Hi ha un sepulcre de cristall amb l'imatge de Jesús jacent, qual sepulcre, posat damunt un túmbol, és portat en la processó del Dijous Sant.

ALTAR DE SANT ISIDRO. És bastant antic i d'estil barroc. Són notables les seves columnes salomòniques per son delicat treball de pàmpols i raïms. L'imatge de Sant Isidro està al centre, a la dreta hi ha la de Sant Josep i a l'esquerra la de Sant Domingo de Guzmàn, confessor. En el mig de son segón estatge s'hi venera la de Sant Antoni de Padua (13 de juny), acompanyat de petits retaules representant episodis de la seva vida prodigiosa.

ALTAR DEL ROSER. D'estil barroc, sembla de principis del segle XVII. La Verge del Roser té a sa dreta Sant Telm i a l'esquerra Sant Pons. En son estatge superior s'hi troba Santa Caterina, verge i màrtir (25 de novembre).

CAPELLA DEL SANT CRIST. Habilitada per a capella del Santíssim Sagrament, son altar fou restaurat en 1871. En son cambril s'hi venera amb gran devoció l'antiga imatge del Sant Crist, la de Sant Joan Evangelista i la de Maria Santíssima de peu entorn de la creu.

L'imatge de dit Sant Crist, encara que no pugui precisar-se fixament la seva època, sembla obra de les primeries del segle XVII.

Ella constitueix per a Malgrat la seva millor joia, ja que invocant a Jesucrist pel seu conducte s'ha vist favorescuda en moltes necessitats, sequedats, temporals, pestes, etc., com ho proven tants ex-vots que en tot temps li han dedicat, especialment els mariners i pescadors.

Era cosa freqüent veure tots els anys en la solemne i concorreguda processó del Dijous Sant un gran nombre d'ells acompanyar amb atxa l'imatge i a qualques penitents arrossegar llargues cadenes de ferro per promences fetes al Sant Crist.

Durant el curs de la processó, a l'arribar l'imatge al carrer de Passada, enfront la casa Padrell, que fa cantonada amb la de Bellaire, avui derruïda i bastida en son lloc altra pel Sr. Arnau, es deturava i es cantava una estrofa del *Miserere*.

Aquest fet m'indueix a parlar d'una tradició indocumontada i buida de fonament històric, que corre entre el poble, sobre la manera prodigiosa amb que fou tro-

bada la tal imatge; això és, que tres joves, en aparença estudiants, hostatjats en dita casa, desaparegueren com per art d'encantament, trobant en son lloc el venerable Crist de referència.

Boniques són, diré amb el docte cronista de Barcelona Reverent Josep Mas, les tradicions, i en particular quan porten aquella marca de cristiana fesomia; però és necessari estudiar-les amb alguna detenció per tal de desentranyar lo que en elles hi ha de cert i lo que l'imaginació o altra causa les fa a voltes més mereixedores del nom de faules que d'altra cosa.

Respecte a la que'ns referim, lo més probable és que'ls senyors de l'esmentada casa, persones pietoses i de bona posició social, compressin la sagrada imatge i fessin ofrena d'ella a l'iglesia parroquial, de nou fundada, puix resulta cert i comprovat per lo menys, que dita familia durant una gran serie d'anys s'honoraren essent-ne pabordes o administradors, i que sempre, sense interrupció, al tindre d'ésser retirada de l'iglesia a causa de guerres o altres penoses vicissituds, es dipositava en la senyorial casa, la qual, en un dia determinat de l'any, en obsequi a Jesús Crucificat, feia una pública almoina de pa. Per aqueixos motius la casa Padrell es deia, i no sense quelcom de fonament, la casa del Sant Crist.

Continuant la ressenya de la seva capella havem d'afegir que en el pany de pared sud hi està adossat un altaret gòtic amb l'imatge del Sagrat Cor de Jesús portant la següent inscripció: «Construïdo en el taller del *Danubio*, mes del Santo Corazón de Jesús, 1890. F. Vaqués, Barcelona.»

Empotrat en la columna dreta del presbiteri hi ha un altaret gòtic de la Puríssima i en la columna esque-

rra altre altaret, també gòtic, de Sant Lluís Gonçaga. Ambdós són obra de l'escultor Josep Laboria i del dorador Joan Lafarga.

El tornaveu de la trona de l'Evangelí ostenta l'imatge de Sant Joan Evangelista, si bé que erròniament porta la bandera de Sant Joan Baptista; i el de la trona de l'Epístola una imatge que mostrant en la mà un càlzer i una hostia, tapats els ulls per una banda, és emblema de la Fe.

Un antic quadre pintat a l'oli i col·locat prop de la pila baptismal, ens recorda el baptisme de Jesús per Sant Joan.

Campanar

L'engrandiment del campanar i ses pedres angulars revelen la mateixa data de la fatxada de l'Iglesia. No's completà la seva construcció, arribant-se solament a cobrir les campanes amb tot i tenir les pedres treballades per assolir la seva totalitat. S'arreconaren a l'exterior de l'iglesia i allà permaneixen encara les que no han desaparegut, esperant una veu generosa que'ls hi digui: «Prou n'hi ha de jeure, amunt a vostre destí.»

El cloquer conté quatre campanes de molt bon sò.

La primera, o grossa, porta la data de 1816, essent son padrí el magnífic Sr. Mercader.

La segona és del mateix any. El fundidor d'ambdúes fou Antòn Raurell, de Vich.

La tercera i quarta són de l'any 1795, tenint per fundidor a Damià Ventura. Segons contaven els vells, totes foren foses a l'aire lliure i els habitants tiraven a la fosa peces d'or i plata.

Alhages de la Parroquia

Heusaquí una breu relació de les alhages principals que conté l'iglesia de la Vila:

Una creu processional gòtica de plata del segle xvii.

Altra creu processional amb clapes de plata, estil gòtic, portant la següent inscripció: «Avent N. S. per-mès que se trencàs esta creu, Anton Pradell, Fradera e Salarichs, sent obrers la han feta renovar en est any de 1763.»

Una custodia romànica de plata que porta la data de l'any 1632, amb les imatges de Sant Antoni Abat i de Sant Nicolau de Bari.

Un reliquiari de fusta platejada de Santa Llucia, verge i màrtir.

Item de plata de les Santes Justa i Rufina, màrtirs. Eren germanes i foren martiritzades a Sevilla l'any 287. Santa Justa morí negada i Santa Rufina decapitada. L'any 1674 el rector Roc Oller obtingué de Roma dites reliquies, celebrant-se amb aquesta ocasió, per la Confraria de les Santes, una solemníssima festa amb orquestra i sermó.

Item de plata de Sant Vicens, màrtir, Sant Celedoni, Sant Nicolau i Sant Antoni Abat.

Item dels Sants Joan i Pau, germans màrtirs.

Un càlzer de plata cedit fa poc, portant la següent inscripció: «D.^{or} Pau Gelabert, fundador d'un benefici.»

Existeix una autèntica de la reliquia fascies (faç) de Jesucrist, de data 1733.

Associacions religioses

CONFRARIES

La més antiga que's coneix és la de la Preciosa Sang de Jesucrist. Segons un llibre de comptes començat l'any 1629, es veu que ja aleshores dita Confraria celebrava el segon dia de Pasqua amb sermó, que en les festes de Quaresma es cantava el *Miserere* i goigs del Sant Crist, i que's feia processó en la nit del Dijous Sant. Els assistents a dites funcions eren el rector, claver, vicari, beneficiats i mestre de minyons, els quals venfen retribuïts per l'expressada Confraria.

Segueix en ordre de temps la Confraria de les Santes Justa i Rufina, puix es parla d'ella i de son altar en 1659.

Segons un llibre de comptes, es veu que la Confraria del Roser ja d'antic feia les processons de les Gales amb gran solemnitat, i durant molts anys celebrà festes especials en honor de Don Joan d'Austria per son gran triomf contra els moros en la famosa batalla de Lepant.

Els mariners i pescadors tenien també la seva Confraria baix l'advocació de Sant Pere, apòstol, celebrant ja en 1681 la seva festa amb solemne ofici al matí, processó a la tarda i dansa al capvespre. Més tard en el carrer de Sant Pere construïren una capella dedicada a dit Sant.

Existeix també la Confraria de Sant Roc i de Sant Sebastià.

Segons son llibre de comptes, començat l'any 1706, en el dia de Sant Roc d'aquell any es benef amb gran

pompa i solemnitat la seva capella, celebrant-se tots els anys les seves festes amb ofici i sermó.

La Confraria del Carme, encara existent, té per objecte celebrar sufragis pels seus associats mitjançant el pago d'una quota anyal.

CONGREGACIÓ DE NOSTRA SENYORA DELS DOLORS. La devoció a la Mare de Déu dels Dolors, tan estesa en el segle XVIII, ja existia en aquesta parroquia com a Confraria l'any 1783, passant a ésser veritable i canònica Congregació per rescripte de 19 de setembre de 1874.

APOSTOLAT DE L'ORACIÓ. A l'antiquíssima Confraria de la Minerva, que tenia per objecte solemnitzar les festes del *Corpus*, viàtics i tercers diumenges, substituï l'Apostolat de l'Oració, fundat especialment per fomentar la devoció al Sagrat Cor de Jesús.

ASSOCIACIÓ DE FILLES DE MARIA. Erigida per allà l'any 1875 ha pres molt d'increment, deguent-se a ella moltes funcions i pietosos exercicis que la parroquia celebra durant l'any. Un chor de noies que constantment ha sostingut li ha donat esplendor i animació.

VIA-CRUCIS. Fou erigit canònicament als 4 de març de 1850, pel zelós i apostòlic jesuïta P. Josep Mach, resident a Santa Coloma de Farnés.

FUNCIÓ DE LES QUARANTA HORES. Es celebren durant els tres dies del Carnaval. Fou introduïda aquesta devoció pel rector Reverent Joan Bosch. Cada carrer i associació religiosa té assenyalada una hora de vetlla.

Es nomena una directora, que cada any es canvia, per cada carrer o grupu, la qual convida particularment a tots els veïns del carrer, i reunits que són a casa de la pabordesa marxen a l'iglesia en corporació.

CONFERENCIES DE SANT VICENS DE PAÛL. Dita Associació, de cavallers i dames, baix la presidència d'honor del senyor rector, fou canònicament agregada a la de París als 14 de març de 1896.

Moltes són les llàgrimes que ha aixugat, les misèries que ha socorregut i béns morals que ha reportat. La seva actuació i obra és per molts motius altament recomenable.

VISITA MENSUAL DOMICILIARIA DE LA SAGRADA FAMILIA. S'inaugurà tan simpàtica i profitosa devoció als 30 d'abril de l'any 1912 amb un chor dit del *Sagrat Cor de Jesús*.

En octubre del mateix any es feu altre chor dit *Jesús-Maria*, i en març de 1915 ha lograt formar-se'n un altre amb el nom de *Josep-Maria*. Tots estan sots la direcció de son Zelador General, que és un prevere nomenat pel Superior dels Teatins.

Festes patronals

En l'erecció de la parroquia s'hi consignen com a patrons a Sant Antoni Abat, al qual ja's donava culte en la seva primitiva capella, i a Sant Nicolau de Bari, que s'escau a 6 de desembre, dia en que la vila celebra la seva festa major.

PESTES

La pesta de 1651. — Vot de poble

LA pesta, mal terrible, es propagà en aquesta vila d'una manera alarmant a darrers de juny de l'any 1651. Els atacats d'ella eren tot seguit tralladats a una enfermeria o pabelló-sanatori, que s'instal·là a la vora de la mar, i els que morien, que eren quasi tots, se'ls sepultava allí mateix, segons es troba consignat en el llibre d'òbits d'aquell temps. La darre-ra defunció contagiosa tingué lloc el dia 28 de juliol de l'indicat any.

Els habitants de la vila, coneixedors, per raó de lo freqüent que eren en aquelles èpoques aitals calamitats, de l'ineficàcia dels medis naturals llavors factibles, es determinaren a buscar protectors celestials, i com la pietat cristiana ha vingut sempre assenyalant als Sants Joan i Pau, germans, i al gloriós Sant Roc com especials advocats contra el mal contagiós, a ells acudiren fervorosament en demanda de socors.

Congregats l'Universitat i poble al cementiri de la parroquia, el dia 26 de juny de 1651, com consta per acta notarial de D. Joan Desclapers, s'obligaren unà-

nimament a fer festa i no treballar en les diades dels expressats Sants, i anar tots els anys el dia de Sant Joan i Sant Pau, en solemne processó, portant els peus nus, a la Capella de Sant Joan de Pineda, celebrant-hi allí un ofici divinal amb orquestra. Igual promesa feren d'anar tots els anys, també en processó, a Santa Susagna el dia tercer de Pasqua de Resurrecció.

Als 21 de juny de 1652, o sia l'any següent, dita festa votada fou manada servir pel senyor Vicari General de Girona, D. Francesc Pijoàn.

Ara no obliga com a tal. Així ho disposen recents decrets, que diuen: «El vot de celebrar una festa de precepte amb vigília i processó, encara que confirmada pel bisbe, no obliga sinó als votants.

»Els bisbes podfen abans instituir en la seva diòcesis festes de precepte, mes en la disciplina actual és facultat reservada solament al Papa.» (Ferrerres, *Comp. Moralis*, 5.ª edició.)

Ara bé, ja que no per obligació, al menys per fidelitat a les venerandes tradicions populars i per gratitud a nostres Sants protectors, deuria procurar la catòlica vila conservar i celebrar aquesta festa amb la tradicional solemnitat, car els pobles s'honren a sí mateixos quan saben honrar dignament als seus grans homes i als seus insignes protectors.

Així vingué fent-se i fidelment observant-se fins que l'any 1775, en que, amb motiu d'haver ocorregut en diferents ocasions disputes i burles entre els assistents a la processó i els habitants de Pineda, els honorables batlle Francisco Freixes, el claver Rvnt. Ramón Martí i altres vuit persones, en nom de dita vila, firmaren i cursaren una instància al senyor Bisbe de Girona, suplicant-li es dignés commutar dita processó.

Així ho feu el bisbe Tomàs, per decret de 3 d'agost de 1775, manant que la processó es fes el dia de Sant Joan i Sant Pau, amb la major solemnitat, per dins la mateixa vila, passant pel carrer de Nàpols, per ésser el de major extensió.

I com es suscitaven semblants dificultats respecte a la professó a Santa Susagna, quedava també commutada aquesta per una celebradora dintre la vila, en igual forma que la de Sant Joan i Sant Pau.

Tan joiosa festa del vot de vila, plena de llum i caldejada pels ardors del sol de juny, s'ha vist honrada constantment amb l'assistència del magnífic Ajuntament als divinals oficis.

Les tres darreres estrofes dels goigs dels gloriosos germans màrtirs Sants Joan i Pau, compostos per a cantar-se en la seva diada, fan referencia a aquesta festa en la següent forma:

En la peste vostre amor
a Malgrat socorregué,
y aquesta ab vot prometé
implorar vostre favor;
may envà os ha invocat,
puix que sempre lo ajudau;
siau protectors Joan y Pau
de la vila de Malgrat.
Plens de confiança y fe
en vostra reliquia hermosa
que son reliquiari exposa
quan coneix que li convé;
tal devoció y pietat
molt copiosament premiau;
siau protectors Joan y Pau
de la vila de Malgrat.
Si en haver-vos invocat
ab goig molt gran se complau,
mireu sempre Joan y Pau.
per la vila de Malgrat.

Altra pesta

Dos anys després de la terrible epidemia de pesta abans esmentada, o sia en 1653, durant els mesos de setembre, octubre i novembre, tornà a propagar-se la pesta en aquesta vila, essent major el nombre de defuncions. Segons escrits del Reverent Pons Jordi Martí, vicari, qui assistí als apestats, foren aqueixos uns quaranta; morint de la família Blanch cinc individus, de la den Comas, quatre, i així de les d'altres.

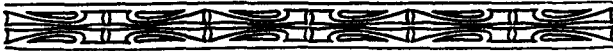
S'instal·là també un pabelló sanitari vora de la mar, i els que morien eren enterrats en el camp del pabelló o en les sorres de la mar.

Sortosament, des de l'esmentada data, en que tan generals eren les malalties contagioses, l'història de Malgrat no té que deplorar cap altra calamitat que pugui comparar-se-li.

A més de la protecció celestial, la dissecció total de les gorgues com la dels Angles i la del Frare i la parcial de les restants, acompanyat de les precaucions higièniques preses per l'Estat i autoritats locals, han contribuït molt a sanjar la població, restant forces a les epidèmies.

La rigorosa disposició donada en 1803 per l'alcalde «de que cap veí s'atrevisís amarrar cànem i llençar plantes o coses corruptibles a la conca, recs i altres paratges on les persones poguessin atancar-se per beure les seves aigües», deu ésser tinguda també en compte en l'actualitat per evitar infeccions que podrien seguir-se de no complir-se tan encertada disposició.

L'adagi *Ajuda't que t'ajudaré* té perfecta aplicació en aquesta matèria.

GUERRES I REVOLTES

PER a la defensa de la vila hi havia antigament en son Castell-forteresca un canó, segons es desprèn d'una nota escrita pel rector mossèn Oller, l'any 1668, que diu: «La peça grossa de la vila, que està en el castell d'Hostalrich, tira bala de pes 14 lliures i té les senyals següents: 1.er, un rètol que diu Gregorio Gesardo; 2.^{on}, tira de llargaria desasset palms, i té la colata rodona; ho dic per memoria en cas que's pugui recobrar. S'han fet a aquest fi diferents diligències a Barcelona per mans del procurador.»

Aquesta vila, ja fos per la seva manca de posició estratègica, ja per no estar fortificada, o per no constituir un nucli de resistència, no ha sofert d'una manera directa ni fortament punyent, com altres poblacions de la mateixa comarca, els horrors de les guerres.

A mitjans del segle xvii, regnant Felip IV, es sublevà Catalunya, cansada de la llarga lluita sostinguda amb França, molestada sovint pel trànsit de les tropes i per haver-li tret el comte-duc d'Olivares alguns privilegis.

Malgrat, en aqueix temps i durant la guerra de Successió, experimentà les seves funestes conseqüèn-

cies, vegent-se invadida pels castellans, assolats els seus camps, destruïts els seus espiets i devastades algunes masies, segons relació feta per l'honorable Desclapers en son darrer testament.

L'exèrcit castellà ocupà successivament Mataró, Canet, Calella, i el dia 27 de setembre de 1652, per assalt, la vila de Blanes.

A 16 de febrer de 1714 els soldats castellans de Felip V sitiaren a Sant Pol, i fets amos de la vila la cremaren, devastaren els seus camps i destruïren les campanes i rellotge públic; però els valents voluntaris sampolencs, manats per en Villar, de Sant Pol, es feren forts en la torre de la Martina, que encara avui s'aixeca a curta distància de la població.

Llavors nasqué l'adagi, per cert molt gloriós pel poble: «A Sant Pol, la manta, i la gent berganta», explicant-se la primera part de l'adagi per haver quedat dits habitants sols amb la manta per a soploixar-se; i la segona pel qualificatiu que'ls hi donaven els castellans.

També data d'aqueix temps la pregunta: «¿Quina hora és?», sàtira immerescuda, que recorda aquella terrible hora.

Durant la guerra de l'Independència, en la qual els francesos dominaren els heroics pobles catalans quasi des de l'any 1808 al 1814, Malgrat ja tingué que sofrir quelcom més les llurs malvestats.

Varis dels seus fills moriren víctimes del furor dels invasors, segons consta en les partides de defunció. Entre altres cal recordar en Salarico i en Joan Jordà, assassinats en juny de 1808 mentres tranquilament conresaven llurs camps.

A en Rufinet, a qui amb crudel sanya li tallaren els talons dels peus, deixant-lo per mort.

Moltes famílies, com les de Padrell i Cubí, tingueren d'emigrar per evitar-se inhumanes vexacions.

Molts arxius municipals i eclesiàstics de la comarca foren cremats, com també ho foren moltes iglesies, entre elles la de Pineda, Lloret de Mar, capella de Sant Pau de Sant Pol, etc.

Els Pares Agustins de Calella, que posseïen una biblioteca molt notable, per previsió la tralladaren a Mahó, salvant d'aquesta faicó els seus muniosos i importants còdexs.

El febrer de 1837 aquesta vila va alçar-se a favor de Carles V, prenent part en la campanya, que durà set anys, alguns dels seus veïns.

En 1843, una vegada fòra d'Espanya D.ª Maria Cristina, les Corts nomenaren Regent de D.ª Isabel, menor d'edat, al general D. Baldomer Espartero; contra del qual es formà una gran oposició composta de tots els partits, inclòs el progressista o exaltat, que llavors fruí del poder, baix el pretext de que aquell governava sots l'influència d'una camarilla, posant-se al davant d'aquell moviment de protesta de l'opinió espanyola els generals Narvæez i Aspirós, per lo que Espartero es vegé obligat a renunciar la regencia del regne i fugir a l'estranger.

En aqueixa ocasió, reunits gran part dels habitants de nostra vila en la Casa Consistorial, seguint instruccions de l'alcalde d'Arenys de Mar acordaren secundar el general pronunciament, dirigint-se des d'allí a l'iglesia, formant la comissió l'alcalde, Ramón Tarrés, el rector Ignasi Geonès, D. Joan Creixell i altres, per entonar un *Te Deum* pel felix èxit. S'acordà també organitzar des d'aquell moment una companyia de Milícia Nacional.

Durant les guerres civils del segle passat, no sofrí la població altres molesties que l'estar privada l'iglesia parroquial del culte, amb alguns destroços insignificants causats en ella pels voluntaris que s'hi havien fortificat; nombroses prestacions forçades com són guaites, bagatges, allotjaments, pagos, etc., coses que formen l'indispensable seguici de tota guerra.

ARTS I OFICIS

A SSEGURADA un poc més la vida i tranquil·litat personal contra l'invasió dels pirates argelins amb la construcció del fort i torre del Castell, era arribada l'hora d'explotar la pesca del seu mar i de conresar les fèrtils i verges terres de les seves vores.

Pocs anys transcorregueren quan ja els mestres d'aixa, pescadors, mariners i terrassants pensaren en constituir-se en confraries i gremis, formant reglaments i firmant concordies.

Als 9 de juliol de 1674, es feu la següent Concordia sobre pesca entre patrons dels arts.

Congregats baix la presidència de l'honorable batlle Antòn Xurrich, Andreu Vergés, Joan Torró, Salvi Xurrich i Joan Arigós, tots pescadors i patrons d'arts, vist que uns arts perjudiquen freqüentment als altres, donant lloc a disputes i fins maltractes, per tal d'evitar semblants coses, convenen:

Primer. En que tot art que pesqui en la platja degui col·locar-se a la distancia d'un art i mig pròximament l'un de l'altre; i que lo mateix tinguin d'observar els forasters que aquí vinguin a pescar.

Segón. Els contrafactors resten obligats a satisfer

una multa de deu lliures; de les quals una tercera part ingressarà a la Confraria de Sant Pere, que entre ells tenen establerta, i les altres dues parts passaràn als cofres de l'excel·lentíssim senyor de la vila perjudicat per les sobredites disputes.

Marina mercant

Aquesta, encara que pausadament, anà desenrotllant-se entre els seus habitants.

Molts malgratencs, mercès a l'ambient que'ls rodejava, s'aficionaren a la marineria, emprant llargs viatges cap a les Amèriques i altres ports estrangers.

Els més, embarcats en pailebots i barques de la població, feien viatges més curts dintre la península.

A començaments del segle passat es comptaven en ella una trentena de vaixells, el tràfec dels quals donava vida a la vila; però a l'inaugurar-se els trens i els vapors anaren decaient fins arribar en l'actualitat a la més mínima expressió.

Alguns mariners, si bé que pocs, prengueren el títol de patró i de pilot, essent de doldre que no fossin més i que no procuressin imitar els seus comarcants com foren els de Lloret, Blanes, Mataró, Vilasar i Badalona, que amb el títol de pilots i capitans i associats als propietaris dels vaixells feren fortunes de consideració, algunes de les quals són disfrutades encara avui pels seus hereus i successors, verificant-se aquell lema de la Lotja de Barcelona: *Terra dabit merces undaque divitias.*

Arts de pesca empleats

Aquests foren: sardinals, xàbegues, bolitx, palan-gres, armallades, nanses i bou; però quasi tots usats en petita escala i encara en diferents èpoques, sols els vulgarment dits arts han vingut conservant-se.

Donem a continuació els noms dels principals peixos que en nostra platja solen agafar-se.

Aranyes, agulles, boga, bogueta, barats, bisus, bastina, calamarços, ceitó, congres, dentols, llengua-dos, llises, llobarros, llusets, mabres, molls, mòllares, pagells, pops, orades, raps, sardina, sardineta, sepies, sepias, surell, surelló, sonsos i xucla.

Ollers

Altra de les indústries que's desenrotllaren en aquesta vila des de son primitiu temps, fou la dels ollers o terricers, puix ja en 1600 apareixen varis noms de persones que exercien dit ofici, i que per habitar quasi tots en el carrer de Sol-ixent motivaren que fos canviat aquest nom pel d'Ollers, amb que avui és conegut.

Teixidors

El lli o llinet, que's cultivava a l'engran dintre son terme, donà lloc a l'ofici de teixidor, essent moltes les persones que a ell es dedicaven.

Més tard, s'instal'laren els telers per a tota mena de fils, i els anomenats mitgers, perquè feien mitges. Uns i altres desaparegueren a l'utilitzar-se per a la fabricació dels telers mecànics.

Don Francisco Sanllehi instal·là a mitjans del segle passat una fàbrica d'ells en el carrer Nou. En 1865 un gros incendi la destruí, però ben prompte fou reconstruïda i continuà treballant força temps.

La fàbrica de filatura anomenada de l'*Aigua*, per aprofitar la que deixava el molí de la Pedrera, es remonta al segle passat, havent passat per diferents possessors.

Uns dels seus primers foren els Srs. Girons i Garriga, els quals sofriren perjudicis de consideració a causa d'un incendi que va experimentar. L'actual gerent Sr. Arís li ha comunicat un gran impuls, essent considerable el nombre de treballadors que compta d'un i altre sexe.

Mestres d'aixa

Com era natural, essent Malgrat un poble marítim es desenrotllà en ell aquesta indústria, construint-se en son astiller, des de sos primers temps, varies barques, llanxes, bots, etc.

Serradors de fusta

A mitjans del segle passat, els Srs. Busineri i Garriga introduïren en aquesta vila l'indústria de serrar fusta per medi del vapor.

Les fàbriques que aixecaren a l'extrem del carrer de les Animes i després don Josep Busineri al del carrer del Carme, ocuparen durant llarg temps molts treballadors.

La família dels Srs. Joan Pau Garriga i Sanllehi i Bosch n'establiren una altra, vora l'estació del ferrocarril.

En l'actualitat, algunes d'elles, junt amb la més recent del Sr. Badfa, encara funcionen.

Boters

Són coneguts aquí des de molt antic, cosa natural, tenint en compte que tant en la zona alta com en la baixa es conresava la vinya, els rendiments de la qual afavoria en gran manera la benignitat del clima.

Tota la Costa Laietana, segons antics historiadors, produïa abundants i saborosos vins per a la taula dels romans.

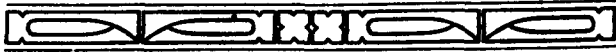
Plini, qui visqué en el segle I després d'August, recorregué tota l'Espanya i diu en el llibre XIV, capítol VI: *Hispaniarum Laetana vina copia notabilantur*. «Els vins laietans d'Espanya són notables per la llur abundancia.»

Marcial, en l'epigrama V, llibre I, diu: *Aprica repetes Tarraconis littora tunc amque Laletaniam*.

Art de fer puntes, gulpurs i blondes

Aquesta indústria femenina inicià aquí son desenrotllament vers l'any 1800.

Des d'aleshores, ha marxat sempre en progressiu augment, comptant-se en l'actualitat poques dones que a ella no's dediquin. Encara que de petit rendiment, ajuda notablement als gastos de la casa. La comoditat d'executar-la en el propi domicili, el poguer deixar-la en qualsevol ocasió per al compliment dels quefers domèstics, es presta a son exercici i d'aquí que's vegi tan estesa. És una professió tan independent, típica i catalana, que no deuria jamai desaparèixer ni abandonar-se.

ELS CARRERS I PLACES I FESTES POPULARS

Els carrers i llurs particularitats

LA vila està formada pels carrers que s'indiquen a continuació, els quals foren rotulats i ensems numerades les llurs cases l'any 1861:

Direcció O. a E.

Raval del Castell, Passada, Girona, Carme, Sant Joan, Alobas, Sant Esteve, Sant Telm, Sant Pere, Pi i Margall.

Direcció N. a S.

Riera, Nàpols, Mossèn Verdaguer, Cubí, Aragó, Nou, Bellaire, Sant Antoni, Plaça, Blanch, Mallorca, Desclapers, Via Canalejas, Iglesia, Ollers, Sant Isidro, Emilio, Mahó, Isabel II o de la Llibertat.

RAVAL DEL CASTELL. Dit així per formar un grupu de cases properes al castell.

PASSADA. Per ésser camí de pas per a les poblacions veïnes. En antics documents llatins es tradueix per *vico curribili* i *via regia*. En la casa de núm. 64, en la paret exterior hi ha una capelleta amb un Sant Pere, en trajo d'apòstol, portant les claus a la mà.

GIRONA. Per ésser el camí que antigament conduïa a aquella ciutat. Té una capelleta sense Sant.

CARME. Conegut també amb el nom del Tatxu, tal volta per ésser la primera casa que portant aquest sobrenom s'hi establiria. Després se li donà el del Carme, perquè en la dita casa Tatxu, núm. 69, i en l'adjunta del Sr. Arigós, en llurs parets exteriors tenien pintada l'imatge de Nostra Senyora del Carme i una barca en actitud de demanar socors, figures que encara en l'actualitat es trasllueixen un poc.

SANT JOAN. Per tenir una capelleta dedicada a aquest Sant, que actualment està tapiada.

ALOBAS. Per ésser un terreny despoblat i freqüentat per aquests ocells.

RIERA. Per trobar-se junt a la riera de Palafolls.

MOSSÈN VERDAGUER. Per estar de moda a l'obrir-se aquell carrer el donar molts pobles aquest nom a algú d'ells, en atenció i tribut d'admiració al gran poeta català de *L'Atlàntida* i el *Canigó*.

CUBÍ. Per haver-ho així acordat, per acta de 20 de febrer de 1859, l'Ajuntament, essent alcalde don Jaume Salvadó, metge, en atenció a ésser en Cubí una gloria de Malgrat, on va néixer.

L'expressat carrer es deia abans dels Boters perquè una família anomenada Paradedà exercia aquest ofici i era propietaria de gran part del terreny que'l carrer ocupa. Aquest va obrir-se vers l'any 1845.

BLANCH. Perquè una família d'aquest apellido fou

qui primerament hi habità. En la casa núm. 31, encara avui dita den Blanch, s'hi troba empotrada a la paret exterior i debaix la finestra una làpida amb la següent inscripció catalana, que per ésser de caràcters semigòtics és l'única en son genre que existeix a la vila «Qual-sevulla que devotament diràn un pare nostre y una Ave María, guanyaràn XXXX dias de perdó donats per lo S. Bisbe de Girona. Aila feta fer lo senyor en Jaume Faurina, Perayre de la vila de Malgrat.»

Del context sembla despendre's que dita pedra formaria part d'una capelleta que contindria alguna imatge a la qual es donaria culte.

En la casa núm. 13 del mateix carrer hi ha una altra capelleta contenint una antiga imatge en fusta de Nostra Senyora dels Angels, tancada per una vidriera.

DESCLAPERS. Per morar en ella, probablement en la mateixa casa senyorial que avui és Casino Malgratenc, la distingida familia d'aquest nom. Dita casa, que després habità el noble senyor D. Felip Mercader, presenta en sa fatxada un escut d'armes i en sos angles laterals dues torretes espitlleres.

VIA CANALEJAS. Se li donà aquest nom, i se descobriren solemniament el dia 7 de desembre de 1912 els corresponents ròtuls, per acord de l'Ajuntament, presidit per D. Joan Serra.

Abans es deia carrer de Mar, perquè a l'estar tancat Malgrat per portals n'hi havia un que per allí feia via cap al mar.

OLLERS. Dit així perquè quasi totes les cases del mateix exercien aital ofici. Ans se'n deia de Sol-ixent.

Aquest carrer sofrí les conseqüències d'un terratrèmol que a darreríes del segle XVIII va percibir-se a la vila, esquarterant-se algunes parets de les seves cases

i la fatxada de l'iglesia parroquial. Un escrit extret d'una llibreta de memories que fou copiat i enviat per D. Domènec Pons a l'erudit meteoròleg i avui director de l'Observatori Fabra, Sr. Comas i Solà, qui el publicà en 1902 en *La Vanguardia*, de Barcelona, deia així, respectant la redacció i ortografia de l'original:

«En lo añ mil setcens noranta Buyt, Dijch 1798, dia Dotsa de Agost dia quera en Diumenge entre duas horas y 3 de la tarda Bingué un tarramoto y daspués a la nit na Vingué un altra tarramoto y a la mitxa Nit tucaran a pregarias y tenian Nostramo patén y daspues ni agué un altra durá afins el disapta de la mara de Deu de Agost ó la Asumsió de Nostra Sra.»

«És evident, afegeix el Sr. Comas i Solà, que's tracta aquí d'un període sísmic de bastanta intensitat. Llàstima és no posseir altres documents que completin aquesta descripció a l'objecte de deduir la situació aproximada de l'epicentre.»

Referencies de persones velles corroboren de boca en boca la tradició i existencia d'aquest fet.

EMILIO. En 1844 s'obrí aquest carrer, prenent aquest nom de son principal propietari *D. Emilio*.

LLIBERTAT. Se li havia posat el nom d'Isabel II en honor a la reina d'aquest nom, però a l'ésser destronada l'any 1868 se li posà el de la Llibertat. És generalment conegut amb el nom de carrer de les Animes, perquè alguns cossos d'ell foren deixats per son propietari per sufragis de les ànimes de sa familia.

LA PLAÇA

Espaiosa i regularment resguardada dels vents, ha sigut sempre un lloc d'esplaiament i de reunió per a tota mena de manifestacions públiques.

En la del Doctor Robert, nomenada també *placeta*, per lo reduït de ses dimensions, hi ha emplaçada una font pública.

Les cases

Les cases construïdes a mitjans del segle XVIII ofereixen les següents particularitats:

Les de dos cossos solen ésser de dos pisos, amb sostres emposticats, llinda de pedra amb inscripció de la seva data, i en son vast menjador ostenten comunement una capelleta de Nostra Senyora del Roser.

Les d'un sol cos i pis porten també la corresponent data fixada en llinda de fusta i la capelleta dita en la paret mitgera de la cambra de davant.

Unes i altres tenien forn per coure pa.

UNA LÀPIDA. De la llinda de la casa pairal del Sr. Verdaguer (a) *Frare* se'n tragué una pedra, que en l'actualitat serveix de marxapeu a l'entrada de la caseta forana que's troba situada en el lloc dit gorc del Frare, en la qual s'hi llegeix: «Alabat sia el sagrat Cor de Jesús y també de María. Amén-Jesús, 7bre. als 26 de 1757.» En ella hi estàn gravades les figures de dos cors.

Arbres simbòlics

«En el dia 7 de desembre de 1749, essent regidors els honorables Francesc Marés, notari, Antòn Fornés, oller, Miquel Paradedà, pescador, i Bru Gelabert, comerciant, amb assistència del sotsbatlle Josep Moner, mestre de cases, sò de música i gran concurs de gent com és de presumir, havent tingut lloc l'endemà de Sant Nicolau, nostre Patró, s'és plantat davant de tots en la plaça pública un lladoner.»

Aquest fet, que's troba consignat en un document, copia extreta d'una acta municipal, no dèu meravellar-nos, puix és sabut que en tot temps i lloc la plantació d'un arbre per l'istil entranya un símbol de records, força, joventut, llibertat, etc. Per això bastarà recordar que Ròmul, el fundador de Roma, plantava un *lotus* per commemorar una victòria; que Abderramàn plantava una palmera en la ciutat de Còrdoba; que a Washington un olm simbolitza l'independència americana; que'l roure de Guernica encarna els furs sagrats de Vasconia; que'l pi de les tres branques, baix l'ombra del qual reposà el gran Rei en Jaume el Conqueridor, marca les aspiracions de la terra catalana; i que'ls diferents arbres que en 1868 es plantaren en quasi totes les places d'Espanya es coneixen amb el nom d'Arbres de la Llibertat.

En nostra plaça i en aqueixa època s'hi plantà una *alba*, que fou arrencada sense permís d'una propietat de D. Joan Garriga i portada per varis entusiastes a la plaça, on fou plantada; hi permanesqué dos o tres anys, caient a impuls d'una forta ventada per tenir les arrels podrides i corcades.

Fent referencia a aqueixos temps i fets es llegeix en un acte consistorial lo següent: «A les vuit i mitja del dia 4 d'octubre de 1868, reunits els veïns, el poble s'adhereix al gloriós alçament de Càdiz, i reunits en Junta en la Casa de la Vila, nomenen per votació President de la Junta Revolucionaria a Francesc de A. Lluís i Secretari a Esteve Mundo, acordant-se allí mateix que la plaça des d'aleshores s'anomenés Plaça Nacional, i el carrer de les Animes, carrer de la Llibertat.»

Les enramades de Corpus

Figureu-vos un carrer qualsevol del poble que té assenyalat un dia de la vuitada de Corpus per celebrar la seva festa.

Penetreu a tall de tafaners la tarda abans en aquelles cases i ben segur que trobareu llurs dones atrafegades escorcollant la calaixera de daurats panys, o el guardarrobes enfonsat dins la paret, en busca de quelcom que flairarà a càmfora o a pomes camosines.

Aquest quelcom lo mateix podrà ésser un blanc mocador de seda o pita mostrajat de flors verdes o vermelles, amb que cobrien el xipó nostres avies, que un mantell de flonxós serrell que llufen en les grans festivitats.

L'endemà veureu aquelles prendes lligades a una canya de la finestra que us farà l'il·lusió d'un encant públic o d'una exposició d'antiguitats.

En aquell nèt i ben regat carrer hi notareu una restellera de pins i verns alternant amb verds canyiços adosats a les seves parets.

Festers o teieres com graelles clavades a un pal plantat, s'oviren també de distancia a distancia. A la vesprada hi crepitajaràn estelles de pi o d'olivera, escampant per tot arreu un molest núvol de fum, deixant caure espurnes de foc i blanca cendra.

Alceu els ulls en alt i topareu amb unes tirallongues recobertes de llentiscle, esparraguera o de flairosa ginesta, que s'encreuen de finestra a finestra, deixant alguna que altra clariana per contemplar el cel.

Fixeu-vos, sobre tot, en la nota religiosa que informa l'ànima de la festa. Vull dir l'acte d'anar en

comitiva tots els veïns del carrer, ben endiemenjats, cap a l'iglesia, precedits de noietes vestides de blanc i d'una orquestra, ensems que seguits de la quitxalla qui descalça mostra uns peus que posats en aigua farien un caldo molt espès. Aquelles dònnes encara usen mantellina blanca o negra de llana, que'ls hi tapa el cap i també les espatlles.

Ja en l'iglesia, oïxen el solemne ofici, enfervorits llurs cors amb els acords de la música, i més que tot, atrets per la presència del Déu de l'eucaristia exposat en la brillant custòdia.

Per la tarda no manca mai un botiguer o tranquil revenedor qui fassi riure al públic, amb els grotescs exercicis dels minyonets de tot el poble a son entorn apilonats.

Curses a peu coix, a quatre grapes o bé ficats dintre de sacs entrenen per llarga estona a la mainada, en un *sport* higiènic ensems que divertit.

Una olleta penjada d'una corda contenint en remull alguns quartets que un noi tapat d'ulls intenta rompre a cops de bastó; una emmascarada paella que porta un ralet de plata encolat en ella i que dèu arrencar-se amb les dents; altres dinerets enterrats per mig les cendres d'un cubell ple d'aigua que han de ser extrets amb les mans, ocasionen emocions molt distretes i xocants.

I per fi de festa contemplareu el ball donat à *la belle étoile* dels francesos, amb uns músics asseguts damunt d'un emposticat, llegint entre fosc i clar quisques solfes ja molt rebregades de tan usades.

Junteu totes aquestes notes a una sofocant calor i boja alegríia dels dançants, i tindreu esboçat el quadre de les festes populars de les enramades de la vui-

tada de Corpus, que fa quasi mig segle tenien lloc en aquesta vila.

Avui sols ens resta de totes elles un migrat record en els enfilalls de paperets de color a manera de prolongat serrell i en els sons, rars vegades harmònics, d'una orga de manubri, d'un acordeó, d'una guitarra, d'un fluiol i fins, a voltes, d'unes senzilles castanyoles.

Dança o ball de les morratxes

A la tarda de la diada de Sant Joan i Sant Pau, en que Malgrat celebra la festa estatuida per vot de poble quant la epidemia de pesta del 1651, té lloc a la plaça la típica dansa de les morratxes, a la qual la fantasia popular atribueix origen moresc.

Conta una llegenda cordobesa del temps de la dominació dels alarbs, que un cadí africà, jove arrogant i poderós, en una de les seves correríes pel litoral d'Espanya feu captiva una donzella cristiana, qui a la seva natural candor i distinció juntava una bellesa tota singular. Volgué dit cadí solemnitzar aquest fet corrent la pólvora i donant als seus amics un ball molt fastuós, en el qual hi pendria part la tan celebrada cristiana.

Arribat el moment assenyalat, començà la dansa, presentant-se el cadí, lluint un ric i luxós trajo, de braçet amb la graciosa donzella. Donades amb gran pausa tres giravoltes per la plaça, invità als seus amics a fer lo mateix que ell, aparellats de llurs escollides hurís o esclaves.

Tot alhora comparegué un patge provist de dos gerrets de vidre que'ls alarbs nomenen morratxes, ornamentats amb flors molt odoríferes, i va entregar-los

a son amo i senyor. Aquest, fent tres estudiades reverències a la donzella, els hi oferí, en preuat obsequi i penyora d'ardent amor.

La pudorosa donzella rebutjà aquell artístic present; però, cedint a repetides instancies, les agafà i llençà a terra amb gran furor, al comprendre que'l voluptuós cadí prenia aquella acceptació com a correspondència a un amor profà que, com a cristiana, jamai podí ella admetre.

Deixant apart i explicat l'origen de la dansa, podem assegurar que en aquesta vila ha vingut celebrant-se en tal dia des de temps immemorial.

A la plaça pública, plena molts anys de gom a gom, una orquestra amenitza l'acte.

Davant d'una taula s'hi posen les morratxes que'ls obrers dels Sants conceptúen necessaries per a la venda. A una ordre del senyor alcalde romp la dansa. Per això els dits obrers van a buscar d'entre el públic la dòna que ha escollit el ballador per dançar i fer-li rompre les morratxes que li oferirà en obsequi. Així es van formant varies parelles que, apropant-se una darrera l'altra a dita taula, després de proveir-se de la corresponent morratxa, se les veu desfilar al sò de la música per la plaça, la qual voltegen diferents vegades.

Arriba un moment en que la primera parella llença a terra la morratxa, lo qual, vist per les restants, imiten successivament. Se'n proporcionen d'altres per a donar-les-hi el mateix destí, establint-se no poques vegades un veritable desafió entre els dançants per veure qui en farà rompre més a l'escollida, lo que's té com una demostració o senyal d'esplendidesa o d'amor envers la dama obsequiada.

Donar voltes i més voltes, rompre i més rompre

morratxes al compàs dels harmoniosos acords d'una orquestra, constitueix, dit en poques paraules, el típic ball de les morratxes, subjecte cada dia més a capritxoses modificacions.

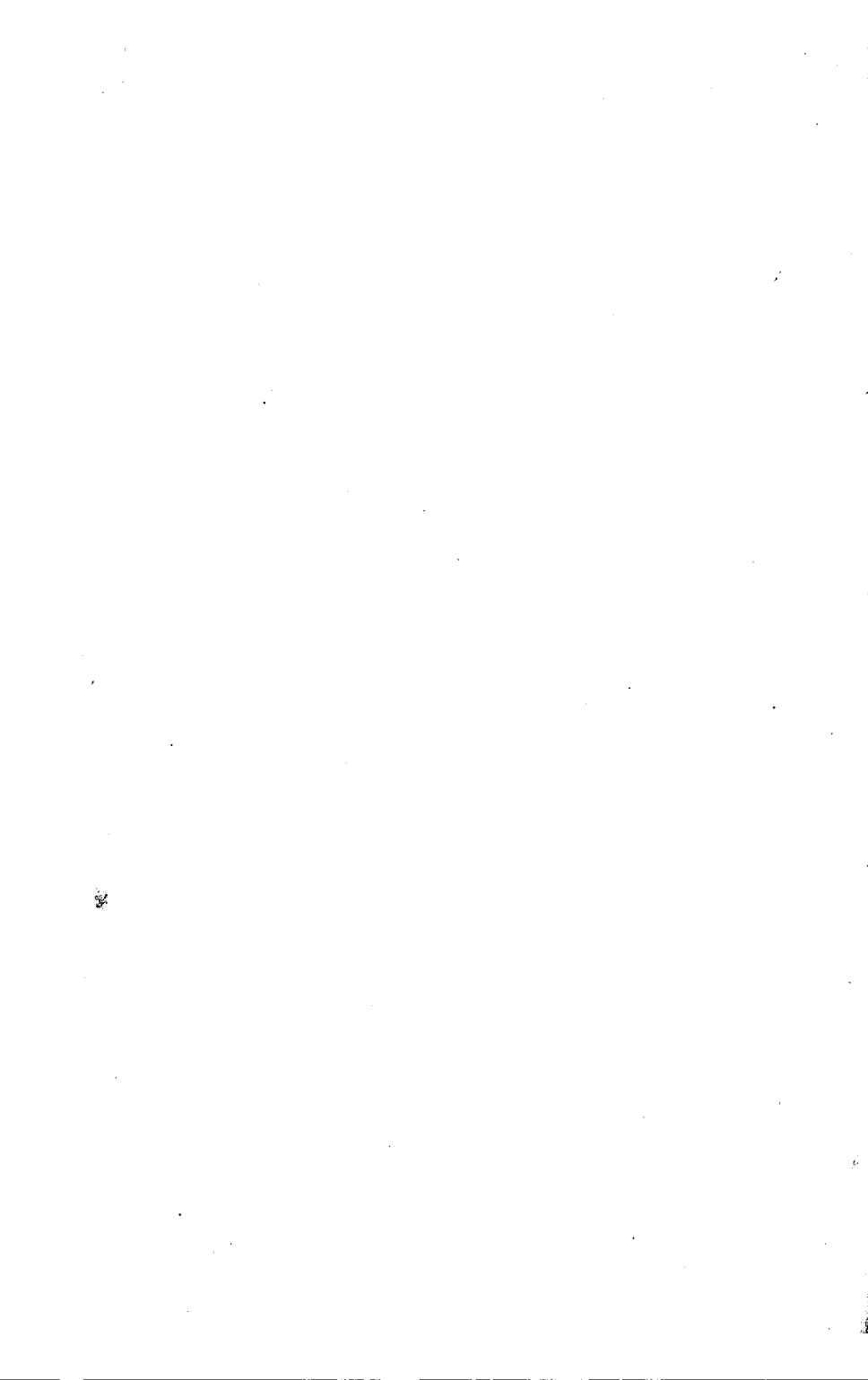
El producte de la venda servia antigament per a sufragar els gastos de la festa; mes ara és l'Ajuntament qui de son compte encomana les que creu convenients.

L'autèntica morratxa era una mena d'ampolla de vidre amb la part estreta avall i l'ampla a dalt, d'on en sortien quatre o cinc brocs no gaire llargs, contenint aigua flairosa i alguna floreta.

Fires i mercats

En la diada de Sant Antoni Abat (17 de janer), des del segle XIV ve celebrant una fira que abans era molt concorreguda. Se'n celebra també una altra el dia 17 de juliol, festa de Sant Sixte i Sant Tou.

Tots els diumenges de l'any es celebren concorregut mercats que, com les fires, tenen lloc a la plaça.

AUTORITATS I SERVEIS PÚBLICS

Autoritat eclesiàstica

MALGRAT és parroquia de terme, servida per un rector, dos vicaris, nomenats pel senyor bisbe, i tres sacerdots adscrits a ella.

Pertany a l'arxiprestat d'Arenys de Mar, al Bisbat de Girona i Arquebisbat de Tarragona.

Tocant a lo eclesiàstic-militar, dependeix del Vicari General Castrense del Quart Cos d'Exèrcit de Barcelona i sa regió.

Autoritat civil

Formen aquesta autoritat l'Ajuntament, compost d'un alcalde president, dos tinents alcaldes i vuit regidors elegits per pública votació.

Pel degut manteniment de l'ordre i demés serveis públics, disposa de varis empleats com són un secretari, oficials, agutzils, serenos, etc.

La Casa Consistorial i oficines, en la qual també hi

ha instal·lat el Jutjat Municipal, es troba situada al carrer del Carme.

Autoritat judicial

Consta d'un Jutge Municipal, Jutge suplent, d'un secretari, fiscal, adjunts, suplents i agutzil.

Dependeix del Jutjat de Primera Instància que radica a Arenys de Mar, i aquest de l'Audiència Territorial i Criminal de Barcelona. Es regeix per la Llei de 5 d'agost de 1907 i disposicions ulteriors.

Autoritat militar

La de la Guardia Civil està composta ordinàriament d'un cabo i sis individus.

La de Carrabiners del Regne d'un quefe tinent, classes i vint individus.

Corresponen les dues forces a la quarta regió militar.

Autoritat marítima

Està formada per un cabo de mar o *Trozo*.

Pertany a l'Ajudantia del districte de Mataró, a la Comandancia del Partit de Barcelona i al Departament de Cartagena.

La seva jurisdicció s'estén a les matèries de pesca, navegació, preses, arribades, naufragis, seguretat i neteja del port. A dita autoritat deu ajuntar-s'hi la del metge de sanitat marítima.

La Casa de la Vila

La construcció de l'actual Casa de la Vila verament s'imposava, car l'antiga, situada al costat de la casa rectoral que des del segle XVI venia habilitant-se, era d'escasses dimensions, sense pati ni hort i mancada de ventilació i de llum necessària.

L'alcalde Don Fèlix Cardona, inicià la seva construcció, poguent-la inaugurar el dia 15 d'agost de 1913 l'alcalde D. Joan Serra. A l'acte de la solemne benedicció, feta pel senyor rector Reverent Pere Figueras, hi prengué part tot el clero parroquial, l'Ajuntament, autoritats locals i gran part del poble, amenitzant-lo amb aïrosos sons l'orquestra de Sant Feliu de Guíxols.

Emplaçada en el carrer del Carme és gran i esbelta essent notable el saló de sessions. En les dependències baixes hi estan instal·lades la Secretaria i el Jutjat Municipal. En la fatxada principal ostenta un escut de pedra de la Vila, format per un castell-torre amb un lleó rampant.

Arxiu municipal

La guerra del francès, dita de l'Independència, feu desaparèixer alguns documents en ell custodiats principalment els escrits antics. El més antic que's conserva és un llibre de Caixa, i encara incomplet, de 1580, en el qual figura ja el nom de Malgrat al costat de l'oficial de Vilanova de Palafolls. En ell hi consta també el nom de Pere Stornell com a batlle i l'haver-se satisfet la mitja anyada de lloguer de la casa rectoral.

El llibre d'acords i actes comença als 20 de juny

de 1802 i acaba en 1804. Reapareix altre llibre d'actes en 1814, continuant fins a l'actualitat.

Entre els documents arxivats hi figura un plànol dels carrers de la Vila, fet en 1880, altre de geomètric tret de l'Ajuntament de Barcelona de data 1857 i dos altres jurisdiccionals.

Jutjat municipal

L'edifici municipal d'escasses dimensions que està situat vora l'iglesia parroquial, entre els carrers de l'Iglesia i d'Ollers, fins a l'inaugurar-se l'actual Casa de la Vila serví d'oficina del Jutjat i de presó, havent-se posat en pública subasta el dia 12 de juny de 1915, baix el tipu de 1,200 pessetes.

Els llibres del Jutjat foren cremats per les forces carlines durant la guerra civil de 1872 a 1875, si bé més tard es reconstituïren de la millor manera que's pogué.

L'Hospital

Hugo Descolomer, trobant-se detingut per una malaltia a Tordera, ordenà son testament per mans del seu domer, mossèn Pere Ribas, als 29 de desembre de 1441, nomenant en ell manumissors i executors a Berenguer Artigas, Pere de Bell-lloch, ciutadà gironí, i a Esteve Llovet, domer de Sant Genís de Palafolls, als quals concedeix amples facultats sobre els seus béns.

Després de varis llegats que allí disposa, hi consta una clàusula que diu: «De tots els restants béns meus, vull, mano i dispo que dits manumissors comprin un pati per edificar o bé una casa ja edificada en pur, lliure i franc alou dintre la Vilanova de Palafolls, assortint-la de llits, mobles i rendes necessaries per a

servei d'hospital, en el que perpetuament trobin hostatge tots els pobres de Jesucrist.

»Estarà regit i administrat per mos dits manumissors, i qualsevol d'ells *insolidum* per la mort o absència dels altres; i en faltant ells, sia administrat pels obrers elegits de l'iglesia de Palafolls que aleshores seràn; prohibint que venguin o enagenin els seus alous, rendes, etc., puix desitjo es conservin perpetuament per a sosteniment dels pobres i malalts.

»Dits manumissors i obrers, solament tindran de donar raó i compte de llur administració als nou-entrants; i així successivament.» (Extracte d'una copia del testament original firmada pel notari de Malgrat, D. Jaume Torrent i Torner.)

Amb el transcurs del temps es suscitaren algunes qüestions entre l'Ajuntament de Malgrat i els administradors de Palafolls, respecte a si podia o no aquell Ajuntament intervenir en la marxa i administració de l'hospital; però, una R. O. de 21 de juny de 1888 aclarà les dificultats i qüestions entaulades i, fonamentant-se en que dit hospital era de patronat particular, decretà que fossin administradors del mateix els obrers de l'iglesia de Palafolls, sense que tinguin obligació de donar compte i raó a ningú més que a ells. Disposà també que indistintament siguin admesos en dit hospital tots els pobres de les dues poblacions i els allf anants i vinents.

Estigué dit hospital, durant molts anys, habitat i servit per persones laiques; però en 1889, a l'establir-se en aquesta les religioses Germanes de Sant Josep, que's dediquen, amb general aplaudiment, a la pública vetlla i assistència de malalts, se les hi encomenà son servei, passant-hi a habitar-lo.

Des de molt antigament se li feien censos.

L'any 1911, D. Ernest Sarrà, albacea testamentari de D.ª Celia Hernández, viuda de D. Josep Sarrà, natural de Malgrat, llegà a dit hospital la quantitat de quatre mil pesos d'or espanyol.

En temps de guerres, quasi sempre la seva iglesia és habilitada pel culte públic i servei parroquial. Així veiem que, per ordre del senyor bisbe de Girona, Constantí, en juliol de 1873, es tralladà el Santíssim a la capella de referencia, per estar la parroquial ocupada per tropes lliberals, celebrant-s'hi, mentres durà aquella guerra civil, les funcions sagrades.

En 1890 se li va concedir tenir continuada reserva del Santíssim Sagrament.

La meritada Capella de l'hospital és bastant espaiosa, d'estil català, i consta d'un altar major d'estil barroc, recentment restaurat, dedicat als Sants Metges Cosme i Damià, de presbiteri, sacristia, chor i campana. S'hi celebra missa tots els dies.

Cementiris

Conforme a primitiva i cristiana costum, el primer cementiri d'aquesta vila estava situat a l'entorn de l'iglesia parroquial, si bé que també s'enterrava dins la mateixa, com pot veure's per diferents partides d'òbits i ho demostren qualques lloses sepulcral encara allí existents.

L'any 1834 va construir-se l'actual, formant-se en 1853 una Junta d'Administració composta dels senyors Miquel Soliva, prevere-regent, Salvador Paradedà i Salvador Forroll, metge.

En 1860 per acord de l'Ajuntament s'hi feren algu-

nes reformes, aixamplant-lo i col·locant portes de ferro a la seva entrada.

En 1862 es facultà per celebrar missa en la seva petita capella.

El cotxe fúnebre per a la conducció de cadavres s'inaugurà l'any 1912.

Notarfa

Està servida per un notari i correspon al Districte notarial de Barcelona.

Les escriptures en ella rebudes passen al Registre d'Arenys de Mar.

Els testaments presos són notificats al degà del Col·legi Notarial de Barcelona, per ésser trasmesos al Registre General de darreres voluntats de Madrid.

NOTARIS I DATA EN QUE EXERCIREN EN AQUESTA , SEGONS DOCUMENTS CONEGUTS

Noms	Data d'exercici
D. Bernat Oms.	1537
» Jaume Manresa.	1550
» Joan Figueras	1568
» Onofre Just.	1574
» Jaume Bofill.	1580
» Pere Llavanera.	1588
» Jaume Joanní	1600
» Gaspar Apieto	1604
» Jeroni Batlle.	1622
» Jacinto Coromina	1632
» Joan Desclapers.	1651
» Llätzer Galf.	1671

Noms	Data d'exercici
D. Jaume Torrent i Torner . . .	1677
» Josep Oller	1697
» Antòn Estaller	1712
» Joan Valldejuli	1717
» Antòn Figuerola	1744
» Francesc Marés.	1746
» Francesc Girons	1784
» Ramón Tos i Sambola.	1797
» Francesc Tos	1851
» Eusebi Tos	1860
» Jacinto Montañola.	1886
» Joan Campasol	1908
» Martí Riembau.	1912
» Fermí Pi i Pi	1913
» Enric García i Frias	1915

Somatent armat

Aquesta institució, tan útil als pobles per a la seguretat personal i de les coses, s'inaugurà a aquesta vila a 1.er de juny de 1877, essent nomenat cap d'ella el Sr. Francesc de A. Lluís i subcapo en Guillem Turró. Un dels individus pertanyents a dit benèfic cos és el vell Sr. Josep Cuni i Mora.

Expedí les corresponents llicències per ordre del Capità General del Principat, el brigadier president D. Joaquim Mola.

Duana marítima

Correspòn a les de tercera classe, servida per un Administrador.

En 1853, per Reial Ordre de 16 de maig de 1852, es concedeix a la vila tenir Duana amb Administrador

de paga 5,000 rals anyals i Contador amb 4,000, a càrrec de l'Ajuntament, que acceptà l'oferta per unànim acord consistorial.

Serveis de telègraf i de correu

El primer funciona a l'Estació del Ferrocarril, essent de servei restringit.

Per al segon hi ha una estafeta-oficina servida per un funcionari públic de correus, recollint-se també la correspondència en els buçons dels estancs i Estació ferria. S'admeten giros postals de determinat import.

Escorxador públic

En 1865 es llogà per aquest servei una casa del carrer de Sant Isidro, bastint-se per allà el 1893 l'actual, que's troba situat dintre la zona marítima i que reuneix les necessaries condicions higièniques.

Peixeteries i carniceria

Abans es venia el peix en el lloc dit portal de mar, però l'any 1890 essent alcalde D. Martí Casas, es construiren les actuals peixeteries, emplaçades junt amb la carniceria, al carrer de Bellaire, tocant a la Casa de la Vila.

Il·luminació elèctrica

Començà a usar-se l'any 1898, procedint del molf de la Pedrera, fent-se càrrec de son servei alguns anys després la Companyia del gas de Calella, rebent aquesta la força, des de 1913, de la societat anònima «Alumbrado de las poblaciones».

ENSENYANÇA I CULTURA

Ensenyança pública

TRES són les escoles oficials destinades en aquesta vila a formar la seva joventut. Dues d'elles són elementals-superiors: per als nois l'una, i per a les noies l'altra. La de pàrvuls és mixta.

No han tingut mai edifici propi, tenint d'habilitar-se cases particulars, subjectes a lloguer, essent això causa de que no sempre reuneixin les degudes condicions higièniques i pedagògiques i obligant moltes vegades a canvis de local.

Casa-Col·legi de les Germanes Carmelites

El dia 1.er de setembre de 1852 a petició de l'Ajuntament i de varis pares de família d'aquesta vila, s'instal·laren dites Germanes en una casa arrendada baix les condicions següents:

«Primera. Donya Joaquina de Mas i de Vedruna, Superiora General, mitjançant la promesa del proper apartat, s'obliga a tindre de continu en la present vila per a l'ensenyança pública de les noies de la mateixa,

quatre Germanes, una d'elles provista del corresponent títol de mestra, a l'efecte d'ésser admesa als exàmens o sia oposicions que pròximament es faràn per cobrir la vacant d'escola de noies d'aquesta població. Totes quatre Germanes es dedicaran a l'ensenyança conforme en un tot al reglament i reials decrets vigents, reservant-se, no obstant, la facultat de canviar alguna de les indicades Germanes si ho tingués per convenient.

»Segona. Els precitats pares de família prometen a l'esmentada Superiora mantenir a les quatre Germanes en salut i malaltia, etc.

»A la fermesa de lo pactat uns i altres obliguen tots els seus respectius béns.»

Passats que foren dos anys morí repentinament la Germana Superiora D.ª Josepa Fuster de San Pablo, qui posseïa el títol de mestra; i alguns veïns de la vila acudiren tot seguit a la Junta d'Instrucció de Barcelona per a que enviés una mestra seglar, lo qual ho conseguiren, puix que als pocs dies es presentà aquesta a la classe de les Germanes acompanyada de l'alcalde i altre comissionat, els quals notificaren a les Germanes que cessaven en son càrrec, manifestant al mateix temps a les noies que des d'aleshores devien reconèixer com a mestra la referida senyora.

Les Germanes feren entrega a l'Ajuntament dels utillatges d'ensenyança; però les noies no volgueren separar-se de les antigues mestres, ni la mestressa de la casa permeté que's separessin d'ella les Germanes, per lo qual l'Ajuntament es vegé precisat a buscar altre col·legi per a la nova mestra.

En aquells dies la Revma. M. Paula Delpuig, qui pot ésser considerada com a fundadora de la casa, es

personà a Malgrat i assegurada de que la majoria de la població volia que's quedessin les Germanes passà a recollir alguns donatius, amb els quals, a 14 de janer de 1864, el P. Bernat Sala, Pvre., com a director general de l'Institut, comprà en el carrer de Mar el terreny que ocupa l'edifici que s'hi aixecà, amb la corresponent capella pública.

Termenades que foren les obres, a 4 d'agost de 1865, el rector mossèn Joan Bosch, degudament autoritzat, passà a beneir-les amb les cerimonies de rúbrica.

Dita capella, que ocupa tot un cos, consta de tres altars. El major, dedicat a sa Patrona Nostra Senyora del Carme, és de guix decorat. Els altres dos són de fusta, estil gòtic, i dedicats l'un al Sagrat Cor de Jesús i l'altre a la Verge Immaculada. Està oberta al culte públic, celebrant-s'hi algunes solemnes funcions.

Son primer capellà fou l'exclaustrat religiós caputxi Reverent Llorenç Riera i Gironella, natural de Vilamaniscle, el qual difunt en 1888, fou nomenat en son lloc el Reverent Salvi Sastre i Cabruja, qui morí als 7 de desembre de 1913.

A 2 de maig de 1914 prengué possessió del vacant càrrec de capellà de l'expressat convent, el Reverent Joaquim Turró i Viñas, fill d'aquesta vila.

Dit Institut de religioses ha vingut fent un bé incalculable a la joventut i ha sapigut guanyar-se en general l'estima i respecte de tota la població.

Col·legi de Germans Maristes

Cridats per una Junta i varis pares de familia en octubre de 1895 s'establiren en un llogaret de la fàbrica del carrer Nou.

Pocs anys després es tralladaren al carrer del Carme i d'allí passaren per ocupar un any solament el Col·legi que en el mateix carrer posseeix el senyor Fonlladosa. Durant sa permanència entre nosaltres tingué per directores a il·lustrats Germans, els quals, a pesar de son zel i activitat per l'ensenyança tingueren de tancar-lo per no comptar amb suficients medis de subsistència.

Col·legis particulars

Ademés del que dirigeix actualment D. Celestí Pascual, titolat *Academia Malgratensa*, situat al carrer del Carme, n'existeixen altres dos bastits per D. Francisco Fonlladosa, a propòsit per donar-s'hi ensenyança.

L'un per a nois, fundat en 1905, funcionà alguns anys subvencionat per dit senyor; l'altre per a noies, s'ha acabat de construir en 1915.

Pares Maristes

En 1905 els reverents Pares Maristes (Societat de Maria) compraren un edifici del carrer Nou, habilitant-lo per a Col·legi i residència dels joves que's preparen per ingressar en l'expressat Institut.

Germanes Ursulines

També en 1905 s'instal·laren aquestes Germanes en una magnífica casa de la Via Canalejas, establint-hi un pensionat d'ensenyança per alumnes franceses.

En aquesta època també els Germans de Sant Ga-

briel s'instal·laren en una casa del carrer de Sant Esteve amb pensionat per a novicis, passant poc temps després a Canet de Mar.

Obres de cultura

Ho fou sens dubte el Certamen literari que als 7 de desembre de 1886 celebrà el Casino Malgratenc. Son local estava artísticament adornat i ple de nombrosa i distingida concurrència.

Obrí la sessió l'alcalde D. Joan Turró, essent president del Jurat D. Frederic Soler i secretari D. Domènec Pons.

Obtingué en dit concurs un premi consistent en una ploma d'argent, l'erudit i intel·ligent metge D. Joan Esquena i Torró per son interessant treball titolat *Descripció de la fundació de Malgrat*.

Altre premi d'una ploma d'argent fou adjudicada al jove poeta i compatrici Esteve Furest i Sicart, per la seva *Oda a Malgrat*, de la qual transcrivim a continuació algunes estrofes plenes d'ambient de localitat.

Dit malaguanyat jove, que morí en la flor de la vida, puix sols comptava vintiú anys, era autor de dos opúscols de poesies sadollades d'inspiració i sentiment i altres treballs literaris.

Heusaquí uns fragments de la *Oda a Malgrat*:

Déu te guard i salut, hermosa vila,
que en nostra costa, com cap més tranquila,
d'entre ton clos t'aixeques arrogant;
salut, joliu bressol de primavera,
gronxat per la corrent del riu Tordera
que salta tos costers part de llevant.

.....
I arreu van difundint-se per los aires
los cantars galindoís de tes puntaires

sentades en munió prop dels cancells,
 al tascar dels boixets que remorosos
 rellisquen d'aquells dits lleugers airosos
 que treuen més que puntes rics joiells.
 Te veig sempre incansable i laboriosa,
 tancada en tos tallers i en tot ditxosa,
 per xò també t'ostentes noble i gran;
 i oviro a l'enfront teu llargues collades
 de naus veleres a ta platja anclades
 donant a ton comerç impuls gegant.
 I a dolls gitant encens d'ardent fumera
 de tes fàbriques s'ou la remor fera,
 lo dringar de l'enclusa al cop del mall,
 de tos talers les hàbils sotregades;
 puix Déu va deixá en tu simbolisades
 la dolça pau i el sacrosant treball.

.....
 Te miro recolzada en la cantera
 del molins den Baleri i La Pedrera,
 reposant del fatig de cada jorn;
 i ubriacant-te l'ufanor sense mida
 de farigola, murtra i sajolida
 que escampen los serrats de ton entorn.
 I així en estiu com en les neus darreres
 de la fresca fontana den Plomeres
 t'acaricien melòdiques remors;
 presten a tos conreus tanta ufanía
 que semblen com les prades de Gallía
 grapats de perles, verdaders tresors.

.....
 Salut i sempre avant, hermosa vila,
 que en nostra costa, com cap més tranquila,
 d'entre ton clos t'aixeques arrogant;
 si el treball t'ha fet gran i t'ha ennoblida
 i t'ha portat la pau i t'ha enriquida,
 segueix com fins avui, ¡vés treballant!

Centre Moral

Establert des de 1886 en els baixos d'una fàbrica del carrer Nou, funcionà durant alguns anys, baix l'intel·ligent direcció de mossèn Bartomeu Buch, vicari de aquesta parroquia.

Moltes foren les vetllades literàries, musicals i dramàtiques que donà, les funcions religioses que patrocinà i actes d'esbarjo que prodigà, obtenint en totes elles xardorosos aplausos els aixerits joves que hi prenfen part. Malgrat sent anyorança d'un centre per l'estil, on puguin trobar honest esplaiament les famílies morals i cristianes.

Chors

L'agrupament de joves disposats a conresar el delitós camp del cant seguint les petjades marcades pels chors de l'immortal Clavé, constituiràn sempre en els pobles un element de moralització i de cultura.

Malgrat ha vist amb complacència la formació, en distintes èpoques, d'aquests chors, més o menys importants; però mancats de favorable ambient o portats de l'inconstància i fins potser de la maleida enveja que tot ho empetteix i anorrea, han durat poc temps. Entre ells cal fer especial menció de la Societat coral *La Lira*, que amb gran competència dirigí el malaguanyat metge D. Joan Esquena i Torró.

També al tractar d'aquesta matèria després de tributar un respectuós record al director d'alguns d'ells, l'expert pianista D. Esteve Mondo, devem fer especial esment del nostre compatriota en Secundí Cardona i Prat, mort l'any 1912 en plena joventut privant a la nostra vila d'un element constant i de valua.

Ell fou el director dels chors *La Barretina Vermella* i *La Rialla* que cantaren en diferents ocasions inspirades composicions; ell compongué balls, sardanes, himnes i altres peces musicals. Son amor a l'art el portà fins a fer parlaments exaltant amb fervent entusiasme l'obra de Clavé.

Biblioteques

El franc i fàcil accés a elles, en quals estatges s'hi troben de peu i afilerats molts amics disposats sempre a donar-nos amena conversació per tal d'instruir-nos i recrear-nos, és altra obra de cultura que's fa recomenable a tothom i en particular a les classes menesteroses que no poden proporcionar-se llibres.

A l'escollir aquests deuen dominar en son bibliotecari un criteri sà i moral, puix del contrari les seves lectures en lloc d'aprofitar podrien ésser nocives i perjudicials.

Les Societats *Casino Malgratenc* i *La Barretina Vermella*, d'aquesta vila, compten amb una biblioteca que contenen alguns volums de bastanta importància, encara que pocs per desgràcia.

Missions evangèliques

Són mereixedores d'esment com a obres de cultura social, les dues missions donades en l'iglesia parroquial l'any 1894 i 1910 respectivament.

Les morals i savies ensenyances que broten de llavis il·lustrats i coneixedors de les lluites de la vida, a l'ésser escoltades per una ingent multitud, forçosament han d'influir per confortar l'esperit religiós i enlairar l'home vers el veritable progrés en totes les manifestacions de la vida, únic fi que's proposen els seus zelosos organitzadors.

MALGRATENCS IL·LUSTRES

Joan Gelabert Xirau

L'expressat prevere, nadiu d'aquesta, va néixer el dia 10 de maig de 1720.

Després de cursada amb gran lluiment la carrera eclesiàstica en el Seminari de Girona, ordenat de sacerdot meresqué per sos mèrits i virtuts ésser canonge de l'excol·legiata de Sant Feliu de Girona. Fruí de bona reputació i son consell fou buscat en moltes ocasions.

Doctor D. Fèlix Pla, prevere

Canonge en 1778 de la Catedral de Barcelona, nasqué en aquesta vila, lo mateix que son nebot, Fèlix Pla i Batlle, rector de Sant Pere de la Barca, qui feu una relació en vers de la solemnitat amb que's celebrà la restauració de l'iglesia parroquial.

D. Marlàn Cubí i Soler

Nasqué aquest eminent frendleg a Malgrat el 15 de desembre de 1801, essent batejat el mateix dia amb els noms de Francisco i Mariàn. Son pare Francisco,

oriunde d'una família italiana, vegé la llum primera en una casa de camp nomenada Cubía, a una llegua de Ripoll, camí de Vich. La seva mare Lúcia era filla d'un fabricant de paper d'Igualada.

Establerts a Malgrat i dedicats al comerç, Marià aprenqué allí les primeres lletres, fins arribar al mes de març de 1810 en que, per evitar les molesties ocasionades per la guerra dels francesos, es tralladaren amb tota la família a Mahó. Per atendre a llur subsistència obriren en aquella ciutat una tenda o establiment en la qual estava ocupat nostre biografiat, sense oblidar per això l'instrucció que rebia de mestres particulars.

Als tres mesos de residir-hi parlava ja correctament el mahonès, i a l'edat de catorze anys va començar a aprendre el francès sots la direcció del professor D. Guillem Casey.

Acabada la guerra, de trista recordança, l'any 1819 la seva família regressà novament a Malgrat; però ell va romandre a Mahó, afal·lerat en rebre i donar lliçons.

El magisteri fou la seva constant ocupació, i quasi podríem afegir única vocació mentres no va conèixer la frenologia, qual rama del saber humà havia de constituir després la seva il·lusió i l'objecte preferent dels seus afanys durant sa llarga vida científica.

Aficionat per temperament a adquirir sempre nous coneixements i portat de son esperit inquiet i aventurer, anà poc temps després als Estats Units per a dedicar-se a l'ensenyança de la llengua castellana.

Aprofitant la bona conjectura de trobar-se anclada al port de Mahó una corbeta de guerra nordamericana, anomenada *Pavo Real*, disposada a fer rumbo cap als Estats Units, sol·licità passatge en ella, essent-

hi admès per son capità Tomàs Brown en classe de mestre d'espanyol i de francès. Tenia lloc aquest fet el dia 2 de març de dit any, i amb sols seixanta duros guanyats en la corbeta, als 21 de juny del mateix any es plantava a Washington per donar lliçons d'espanyol a qui volgués rebre-les.

Allí en tres mesos va aprendre l'anglès i el 20 d'octubre va acceptar una càtedra de llengua i literatura espanyoles en el col·legi de Santa Maria de Baltimore, que li fou espontaniament oferta pel seu director.

A Baltimore fou viscònsul del papa Lleó XII, càrrec que va exercir per espai de vuit anys.

Posseïdor d'extenses nocions de llengües clàssiques i de les vives més importants, determinà fundar a l'Havana en 1829 el primer col·legi d'ensenyança secundària que Cuba ha tingut.

Allí va obtenir el títol de mestre i associat amb el professor D. Joan Olivella, també català, va fundar el col·legi *Buena Vista* en el Cerro, que més tard se refundí amb el de Sant Fernando.

L'any següent, conceptuant que'l lloc en que estava emplaçat dit col·legi era poc sà, va tralladar-lo al passeig de l'Havana.

Durant sa permanència en aquella capital, publicà *La Revista Cubana*, que quasi redactava tot sol, una aritmètica raonada i una caligrafia.

Als 23 de desembre de 1832 passà a New-Orleans, Mèxic i Tampico, aon, comptant amb la protecció de D. Tomàs Rossell, inaugurà el col·legi *Fuente de la Libertad*.

El sistema d'ensenyança que adoptà per fer aprendre llengües fou el següent: als privats de memòria els imposava continuats exercicis de repetició; als que la

tenien, freqüent decoració; als reflexius, principis generals; als atolondrats, anàlisis; i a tots molta pràctica puix no's cansava de repetir que no existeix una panacea universal per a tots els mals, ni un sistema universal per a tota classe d'ensenyança.

En el transcurs d'aquest llarg període de la seva carrera professional, això és, des de 1821 a 1835 donà a l'impremta diverses obres didàctiques, com foren uns diàlegs en castellà i en anglès, una nova gramàtica espanyola, un diccionari manual anglés i espanyol, etc.

Durant la seva estada als Estats Units en 1828 va caure a les seves mans un *Compendi de Frenologia* de Combe, que va produir en el seu enteniment, poc temprat per la metafísica, una completa revolució.

Donat en cos i ànima a llegir a Combe, Spurzheim i Gall s'emparà de ciència frenològica, i convençut de la seva realitat recorregué tots els Estats Units, visitant universitats, col·legis i presidis, examinant més de dues mil testes i escrivint el seu primer tractat amb el títol d'*Introducción a la Frenología, por un catalán*, publicat a New-Orleans en 1836.

El desig de propagar per totes parts la seva ciència el va moure a retornar a la seva patria nadiua.

Arribat a Barcelona en 1842, visità el Montseny, i de pas la ciutat d'Igualada, aon vivia encara la seva mare.

A Barcelona publicà una revista amb el títol de *Eco de la Frenología*, col·laborant en ella el distingit metge D. Sebastià Vinem, home molt estudiós, qui va ésser un dels més entusiastes adeptes i ferm propagandista de les noves teories; i fundà la Societat Frenològica Barcelonesa, de la qual fou president.

Recorregué moltes poblacions d'Espanya donant

sessions de Frenologia; visità presons i presiris per a reconèixer frenològicament els caps dels reclosos, sostingué xardoroses polèmiques amb Balmes i amb Quadrado, fins que topà a Santiago de Galicia amb el tribunal eclesiàstic que li formà procés.

Cubí, de creences catòliques i curós de son bon nom i fama, tractava d'harmonitzar la fe amb la ciència. Per això al veure's perseguit, donà a llum la seva *Refutación completa*, i més tard la seva *Polémica religioso-frenológico-magnética*, obres en les quals contestava als càrrecs que se li feien, mereixent sortir absolut d'aquell tribunal.

Al publicar-se a Barcelona, l'any 1852, la seva obra més notable, titolada *La Frenología y sus glorias*, obra que consta de 1,160 pàgines, meresqué del seu censor eclesiàstic, nomenat per l'Il·lm. Sr. Costa i Borràs, bisbe de Barcelona, la següent nota: «La Frenologia tal com l'explica Cubí, ni coarta la llibertat ni materialitza l'ànima; és un sistema de filosofia mental, una branca del saber humà: una i altra no estàn ni poden estar en contradicció amb la religió catòlica, que és mare de les ciències i la més pura i santa de les filosofes.» D'aquesta obra en 1858 se'n feu a París una edició francesa costejada per Napoleó III.

En les seves obres i opúscols en Cubí adoptava la ortografia fonètica, que defensà primerament en un erudit *Bosquejo histórico de la ortografía castellana*, que afegí en 1846 a la tercera edició del seu *Sistema completo de frenología*, i més tard en un opúscol imprès a Barcelona el 1852 titolat *A la nación española, sobre reformas ortográficas*; però el seu criteri no prosperà ni tingué seguidors.

Havia ja complert els setanta anys, i es trobava sà

i àgil, quan els trastorns sobrevinguts a la Patria en 1873 l'afectaren d'una manera extraordinària minant la seva privilegiada naturalesa.

Dos anys després, als 5 de desembre de 1875, confortat amb la resignació cristiana, morí a Barcelona, en estat de solter, víctima d'un atac d'apoplexia que'l va tenir vuit dies sense paraula.

De complexió sana, mai havia estat malalt; portava una vida reglada, higiènica i moral; detestava els licors i no freqüentava teatres.

En les curtes estades que feia a Malgrat, estudiós sense treva, se'l veia matinejar molt i passejar-se sol pels afores de la vila ocupat sempre en la lectura.

Malgrat dedicà a la seva memòria un carrer i el poble de Sant Gervasi un altre.

Un paísà seu, el jove artista Santiago Mateu i Pla, en març de 1912 feu una reproducció a l'oli del seu retrat, que regalà als 8 de juny de dit any a l'Ajuntament d'aquesta vila, per mans de son primer mestre D. Domènec Pons.

D. Jaume Garriga i Salvà

Home actiu i estudiós, era una de les personalitats més enteses en assumptes comercials, fent-se mereixedor de figurar en aquesta llista de fills il·lustres de Malgrat.

Donà gran impuls al comerç de la comarca, com també a la navegació mercant de nostra vila, entaulant relacions amb les principals places nacionals i estrangeres.

Deixà a sos fills un bon nom i un patrimoni d'honoradesa, i a tots un exemple d'activitat i d'amor al treball digne d'ésser imitat.

Fill de pares d'humil posició i nascut en aquesta en 1809, sapigué enlairar-se i conquerir-se un digne lloc social.

Rvdma. M. Paula Delpuig

Gloria remarcable d'aquesta vila ho és, sens dubte, la Rvdma. M. General de les Germanes Carmelites de la Caritat Paula Delpuig, nascuda a Malgrat el dia 2 de febrer de 1811 i batejada el següent dia en les fonts baptismals de sa iglesia parroquial.

Fou filla de Joan i de Madrona Gelabert, honrats menestrals, d'ofici corder i habitants en una casa del carrer de Mar.

Favorescuda Paula d'un natural bo i pietós, manifestà ben prompte vehements desigs d'ésser religiosa. A l'edat de nou anys rebé el sagrament de la Confirmació de mans del senyor bisbe de Menorca Dr. Creus, qui es trobava de pas en aquesta vila. A onze anys, plena de tendresa i devoció, tingué la ditxa de fer la seva Primera Comunió.

Es conta de la seva infantesa que estant un dia rentant roba a la riera se li aparegué un llop, el qual es posà i detingué al seu costat per espai d'una mitja hora, com si fos un gocet de casa seva. Al notar-ho els pares de Paula l'esquivaren fortament i aleshores fugí tirant-se a l'aigua.

El P. Nonell, de la Companyia de Jesús, conta també d'ella, en la seva biografia, que en 1811, trobant-se la població invadida per les tropes franceses alguns soldats allotjats en la seva casa volien matar-la tirant-la dins d'una caldera d'aigua bullenta. Son pare al notar l'intenció infame d'aquells, la tragué del breçol

i la llençà per una finestra al davantal d'una veïna que la va escopsar i donar temporal acolliment.

A mida que creixia la providencial Paula, constituïen les seves millors aficions l'assistir amb fervor exemplar a les funcions religioses de la propia parroquia, com també a les que's celebraven en les veïnes.

Sentint-se cridada a l'ensenyança i a les obres de caritat, d'acord amb el seu director espiritual, donà començament a tan lloables exercicis a l'hospital de la vila, ensenyant noies i cuidant malalts, sense rebre cap retribució, visquent pura i exclusivament de son propi treball que consistia en fer puntes al coixí. En aqueixes obres de caritat tenia per company un jove orb molt honrat i bon cristià nomenat Jaume Turró, qui al mateix temps servia de sustentor de chor de l'iglesia parroquial.

Sobrevingueren algunes dificultats i per tal de perfeccionar la seva instrucció passà a Barcelona, on contragué coneixença i amistat amb la fundadora de l'Institut de les Germanes Carmelites, la Reverendíssima Joaquina de Mas.

Aquestes dues ànimes, que com dues cordes d'un mateix instrument repercutien a l'unison, no sospiraven per altra cosa que per la gloria de Déu i l'educació cristiana del pròxim; prompte es compenetraren, resolguent nostra compatricia ingressar, com realment ho feu dintre pocs dies, al recent fundat Institut.

Saturada allí del dolç ambient que reclamava la seva vida, desenrotllà les seves activitats, energies i sentiments.

Per la seva virtut, prudencia, tessó i sentit pràctic fou tinguda sempre amb gran estima i alta consideració dels seus superiors i germanes de religió.

L'il·lustríssim Dr. Palau, bisbe de Vich, la nomenà Superiora General de l'Institut i l'any 1866 Sa Santedat Pius IX la confirmà perpetuament en dit càrrec, durant el qual alternà i mantingué correspondència amb reis, papes, autoritats civils i eclesiàstiques i nombroses persones de tota classe social.

Morí amb olor de santedat a Vich als 23 de febrer de 1889. La seva mort fou unànimament sentida, com ho proven les honres fúnebres que per tot se li celebraren, els articles necrològics que publicà la premsa i els milers de cartes de condol que en aquells dies circularen per tota la península, car és d'advertir que abans de morir tingué la ditxa de veure establertes les seves Filles en moltes poblacions de Espanya.

Esteve Fradera i Bohigas (a) Garet

Nadiu d'aquesta vila, on va veure la primera llum el 26 de novembre de 1837, és mereixedor del record de la posteritat pel seu bon comportament com a soldat de Marina i per la seva valentia ben provada.

Servia en classe de cabo en el barco de guerra *Resolución*, i trobant-se aquest anclat en el port del Callao, en 1865, fou enviat a terra per fer la compra d'alguns objectes. La població, en aquells moments sublevada contra Espanya, es fixà en ell.

Tement per sa propia vida, oferí una quantitat a un barquer perquè el tralladés al barco; però a l'anar a fer-ho, els revoltosos lograren impedir-ho, veient-se aleshores nostre bon compatrici precisat a tirar-se a l'aigua.

A l'agafar terra, una pedrada dels enemics li buidà un ull, del qual, penjant-li i servint-li d'estorb, d'un cop

de ganivet se'n va desfer, i arremetent amb la mateixa arma a tots els revoltosos en matà i ferí alguns, fins que caigué víctima d'una bala.

La premsa d'aquella època s'ocupà i lloà un fet de tanta valentia, i el govern, per premiar a sa família, obrí una subscripció nacional, i no volguent que un acte tan relevant quedés en oblit disposà i decretà que dos canoners de guerra portessin el seu apellido; un dels quals canoners de tercer ordre figurava encara entre l'Armada espanyola en l'última guerra de Cuba del 1895.

Emili J. Orellana, en la seva *Historia de la Marina de Guerra Española*, publica son retrat i diu respecte d'ell: «Ell sol, sense altra arma que son ganivet, arremeté contra el poble amotinat a principis de 1865, morint heroicament.»

Mn. Benet Torró i Darder

Vegé la primera llum a Malgrat el dia 3 d'agost de 1848. Cursà amb gran profit i lluiment la carrera eclesiàstica en el Seminari de Girona. Ordenat de prevere entrà a la Casa-Missió de Banyoles, puix el seu talent i qualitats oratories el cridaven a la predicació evangèlica.

Recorregué tots els pobles de les províncies de Girona i de Barcelona, recollint saborosos fruits deguts a la seva paraula fàcil, concepte clar, enèrgica expressió i evangèlica unció.

Dels seus sermons i conferències alguns es publicaren en la premsa i altres han restat inèdits.

Va escriure [també] en periòdics i revistes sengles articles, tractant vitals i palpitants matèries político-religioses.

Sortit de la Casa-Missió ingressà a l'Institut de Missioners del Sagrat Cor de Maria, dedicant-se després, com a missioner apostòlic, a la divina predicació i donar conferències en Centres catòlics, molts dels quals havia contribuït a fundar.

Víctima d'una pulmonia morí a Malgrat, en la seva casa pairal, després de rebuts tots els Sants Sagraments, el dia 27 de març de 1895.

A 27 de setembre de 1899 foren tralladades les seves mortals despulles des d'un ninxo al panteó que li costejaren els seus parents i admiradors. A l'acte hi assistiren l'Ajuntament i Jutjat en corporació, representacions de Figueras, Girona, Banyoles, Olot, Barcelona, Arenys, Lloret i altres poblacions, essent en nombre de setanta els qui prengueren part en el dinar d'honres donat per la família.

Dit panteó-monument, que's troba a mà esquerra a l'entrar dins el cementiri públic de la vila, consisteix en un sòcol de pedra picada amb quatre caires, termenant amb el bust enter de la seva persona fet en marbre. Apareix vestit de sotana, manteu doblat sota el braç, cobert el cap de solideu i amb una mà enlaire en actitud de predicar.

En les cares del sòcol es llegeixen les següents inscripcions:

«Lluità fins a morir contra els fracmasons, protestants, esperitistes i lliberals de tota classe. Per això ha merescut l'agraïment de la religió i de la patria.»

«El Centre de Catòlics de Figueras per honrar la memoria de son soci d'honor el Reverent Benet Torró i Darder prevere, aixeca aquest monument amb la cooperació de la família i molts altres admiradors de tan virtuós sacerdot. = Qui s'humilia serà exaltat (Lluc,

cap. XIV, v. 11.) 27 de setembre de 1899. Sols la creu de Crist pot salvar la societat perduda del segle XIX (De la predicació constant de Mossèn Benet.)

«A la veu poderosa de Mossèn Benet Torrò, trenta mil empordanesos s'aplegaren en el Santuari de la Mare de Déu del Camp de Garriguella, proclamant la sobirania social de Jesucrist. 11 d'abril de 1887.»

Tal és en compendi la biografia de nostre benemèrit compatrici.

D. Josep Paradedà i Tapiola

L'any 1849 Malgrat, en mig de la major i natural indiferència, vegé néixer i breçolà al sò cadenciós de les onades del seu mar aquest noieta, que avui s'honra d'haver-lo tingut per fill.

Al observar son mestre de primeres lletres el clar talent i enginy del seu deixeble predilecte, aconsellà a sos pares que'l dediquessin a l'estudi, com així ho feren, imposant-se grans privacions i sacrificis, puix eren uns humils treballadors que exercien l'ofici de mariner. Aquestes privacions i sacrificis foren recompensats amb la consecució d'una brillant carrera que no's detingué fins assolir l'acadèmic grau de professor normal.

En mèrits d'unes brillants d'oposicions nostre biografat obtingué en propietat l'Escola Pública de nois de Sant Sadurn de Noia, la qual regentà per espai de disset anys. Durant aquest període de temps desenrotllà la seva activitat donant conferències científiques i classes especials a totes hores amb general aplaudiment, arribant a tenir en la seva acreditada escola una matrícula de cent vuitanta alumnes, fins que'n aquella vila penedesenca esdevingué la seva mort l'any 1890.

Era autor d'una *Geografia local* de Sant Sadurn de Noia que'l Centre Català de dita vila, reconeixent son mèrit i valua, feu editar a ses despeses. Publicà ademés una *Ortografia*, un *Tractat d'Anàlisi gramatical* i altre *Tractat d'Anàlisi lògic*.

Aquest últim presentat a l'Exposició Regional de Tarragona, li valgué el títol de Soci de Mèrit de la Societat Barcelonesa d'Amics de l'Instrucció.

A l'Exposició Universal de Barcelona, celebrada l'any 1888, per les obres de que era autor i per l'exposició de treballs escolars de sos alumnes obtingué medalla de plata amb son corresponent Diploma.

Aimant fervent de Catalunya i de ses glories, fou un dels primers escriptors del renaixement català escrivint en prosa i vers i col·laborant en la premsa catalana. Prengué part com a delegat del Centre Català de Sant Sadurn en la famosa Assamblea Catalanista de Manresa del 1892.

El savi i virtuós cardenal Casañas s'honrà amb la seva amistat i el distingí prenent a sos fills mossèn Josep, llorejat poeta, i mossèn Enric, respectivament com a familiar i patge seus.

D. Bartomeu Paulis i Pou

Vegé aquest distingit professor la primera llum a Malgrat, el dia 12 de febrer de 1855, en la casa del carrer de Mallorca assenyalada amb el número 59.

Fill d'humil posició, puix el seu pare era mariner, demostrà des de la seva més tendra infància una afició gran a l'estudi i una extraordinària vocació per l'ensenyança, assistint amb remarcable puntualitat i constància a l'escola pública de la localitat, sobressortint

sempre entre sos condeixebles per la seva aplicació i afable tracte.

Comptava escasament onze anys quan ja en els baixos de la casa de sos pares reunia als nois i noies de la vila, que dedicats de dia al treball les vetlles acudien allí per rebre les seves lliçons, que gratuïtament prodigava.

En 1870 instal·là en son propi domicili una modesta escola nocturna per a les classes treballadores, on per dues pessetes mensuals de retribució rebien els alumnes lliçons de lectura, escriptura, gramàtica, aritmètica, geometria i fins nocions de dibuix lineal aplicat als oficis, essent ja en aquell temps una escola model del sistema mixte o bisexual. Mercès a dita escola obtingueren una sòlida instrucció molts obrers que tal volta haurien viscut en complet estat d'analfabetisme.

Amb lo poc que li produïa dita ensenyança i ajudat de les economies de sos pares, es redimí del servei militar en 1872, tralladant-se a Barcelona el 1874 per seguir la carrera del magisteri, que termenà amb gran lluïment i honoroses notes.

Durant aquest període, per tal de poder atendre a sa propia subsistència i despeses de la carrera, donava lliçons particulars i exercia l'ofici de barber.

El dia 6 d'abril de 1878 fou nomenat, en mèrits d'oposicions, professor propietari de l'escola pública d'Avià, que desempenyà durant sis anys amb unànim satisfacció de les autoritats i públic, mereixent de les primeres encomiàstics certificats, en els quals se lloa la seva bonhomia, desinterès i original pericia en el difícil art de la primària ensenyança, com també son amor a les classes proletàries que reunia els dies festius, atretes per les conferències agrícoles que per

iniciativa propia i sense necessitat de recompensats estímuls els hi donava.

El janer de 1883, després de renunciar la dita plaça, se tralladà de nou a Barcelona, on associant-se amb D. Miquel Boatella fundaren el *Col·legi de Catalunya*, un dels més importants de la Comtal Ciutat que incorporats a l'Institut General i Tècnic de la província es dediquen a l'ensenyança privada.

Entre els treballs deguts a son preclar ingeni figuren una *Sintaxis* inèdita, un *Tratado teórico-práctico para la enseñanza rural de Agricultura*, que donat a la premsa no arribà a publicar-se, i el projecte d'un llibre titolat *Antecedentes sobre la fundación de Malgrat*.

Als 24 de setembre de 1883 contragué matrimoni amb D.ª Joana Pagès de Vivar, filla d'una distingida família cubana.

Nostre il·lustre compatrici morí cristianament a Barcelona el dia 7 d'octubre de 1900, a l'edat de quarantacinc anys, deixant dos fills, Joan i Aida. La seva mort fou generalment sentida, associant-se al públic condol molts de sos deixebles, entre els quals tenim a gran honra el comptar-nos-hi.

Els diaris *La Vanguardia* i *El Noticiero Universal*, entre altres, li dedicaren sengles articles necrològics, especialment *El Clamor del Magisterio*.

D. Francisco Sanllehí i Bosch

De temperament emprenedor i actiu, fou el capdavanter de l'indústria i cultura en aquesta vila, mereixent per aqueixos motius que'l considerem i tinguem com a fill adoptiu, encara que nasqué a Barcelona.

Home de grans iniciatives, essent molt jove vingué a establir-se entre nosaltres, començant la seva tasca amb alguns telers de teixir a la mà que posà en una casa del carrer de Mahó.

Un poc més tard la senyora Teresa Xurri li facilitava major local en el carrer del Carme per donar aixamplis a l'indústria.

Entretant, poquet a poquet anava realitzant el seu projecte d'aixecar una gran fàbrica al carrer Nou, on pogués, seguint els nous avenços del progrés, donar fort increment a l'indústria.

Bastida ja per fi la desitjada fàbrica, dedicà el pis de dalt al ram de filatura i en els baixos hi col·locà els antics telers de mà; però a no tardar la destinà tota entera a la fabricació en gran escala de bordats, tovallols, etc., havent introduït els telers mecànics moguts a vapor.

En aqueixa mateixa fàbrica els senyors Bussineri i Garriga feren les primeres proves de serrar fusta.

En quant als antics telers de teixits a la mà no va abolir-los, sinó que'ls tralladà a una fabriqueta oberta en el carrer del Carme.

L'any 1865 un incendi destruí en part la fàbrica del carrer Nou; però en Sanllehí no va acovardir-se per aquest contratemps, ans al contrari, la va reconstruir, comunicant-li major impuls i increment.

Planyent-se de que la vila no tingués orquestra pròpia per amenitzar les seves funcions religioses i populars, n'organitzà una entre els seus treballadors, facilitant-los-hi instruments, lliçons i mestre.

Dotà també a la població d'una sala de ball, d'un cafè i d'un teatre de forma fins aleshores desconeguda.

No content d'aqueixes millores, portà aigües pota-

bles a la vila, i es proposà i fins feu temptatives, encara que sense resultat, per regar l'extens i sec pla de Pineda, construint un edifici vora el rierot den Plumeres.

Totes aqueixes empreses i treballs donaren vida per llarg temps a tota classe de persones, contribuint a l'engrandiment i benestar de la població.

També prestà honrosos serveis a l'iglesia, servint com administrador de varis altars, distingint-se per la solemnitat que donava a totes les funcions dels Sants que li estaven encomenades.

Com a bon pare s'esmerà per proporcionar a sos fills una sòlida i vasta instrucció, portant-los als col·legis més remarcables de son temps.

Malgrat dèu a en Sanllehí gran part del seu progrés actual, fent-se acreedor al record que en aqueixes pàgines li tributem. Morí en aquesta vila el dia 6 de març de 1881.

CONTORNS DE MALGRAT

EN aquest darrer capítol del nostre humil treball que destinem a tractar lleugerament dels contorns de Malgrat, en especial dels seus santuaris, ermites i capelles, hem d'ocupar-nos preferentment i amb alguna major extensió de Palafolls i ses iglesies, car pot dir-se que la seva parroquia de Sant Genís i el seu històric Castell foren els claustres materns on prengueren vida la parroquia i el municipi de Malgrat, segons s'ha vist en anteriors capítols.

Així, doncs, començarem aquestes lleugeres indicacions i breus apuntaments històrics sobre els afores de la vila ocupant-nos de

Palafolls

Aquesta població és antiquíssima, tant que'l P. Roig la suposa de procedència romana, dient que ella, Lloret i Pineda eren pobles estipendaris dels quals es recorda Plini Pompini Mel'la en el llibre *Situ orbis* i Ptolomeo en les seves *Taules geogràfiques*.

La seva etimologia sembla sortir de *palus*, estany, i de *follis*, manxa, bufador, formant son conjunt la paraula estany bufador, corresponent al nom de Palafolls.

En Pella i Forgas, en la seva *Historia del Ampurdán*, assegura que *palus* ha donat nom a varis pobles, tals com Pals, Palafrugell, etc., i que ja el llatí Ovidi usà la paraula *canno* per terra pantanosa.

No sols la tradició i l'etimologia ens recorden l'estany que va existir dins el terme de Palafolls, sinó que's dedueix palesament d'aquella expressió: *canno Vernetae excepto*, «exceptuat l'estany de la Verneda» que's troba continguda en la Carta-poble publicada en un dels anteriors capítols.

Aquell estany, cada dia més reduït per l'acció del temps, fou enterament dessecat a l'obrir-se-li pas fins arribar a la mar, que fou l'actual riera coneguda amb el nom de Riera de Palafolls.

El lloc anomenat Verneda, per estar poblat de verns, perteneixia antigament al mas Joia de la Tuna de Sant Genís, fins que un de sa família, el magnífic Godori Joia, vengué una gran part d'ella rublerta de roures, polls, albes, nesprés, etc., a un tal Arigós, de Malgrat.

Palafolls té per patró al gloriós màrtir Sant Genís, la festa del qual es celebra el dia 11 d'octubre.

La seva primera iglesia coneguda és romànica, això és, d'estructura romana influïda per la decoració germànic-oriental. D'ella es conserva la nau central i la paret de l'est.

El seu altar major és d'estil barroc, bastant ben conservades les seves dauradures. En ell s'hi veneren les imatges de Sant Genís, soldat màrtir i de Sant Narcís, bisbe de Girona.

La capella del Santíssim té empotrada en la paret una pedra funerària de data 1348.

Els altres altars del Roser, Sant Sebastià, Sagrada Família, dels Dolors, Sant Isidro i els de Sant Cosme i Damià són més moderns.

La fatxada de l'iglesia és gòtica i ostenta la següent inscripció: «Joan Desclapes, batlle, dona aquest portal l'any MDIIC», devent-se entendre que'l feu recobrir amb les pedres treballades que donà.

L'esmentada iglesia havia pertenescut al Monestir de Rodas i en 1079 el bisbe Berenguer, de Girona, la consagrà lo mateix que la de Lloret de Mar.

Les campanes de son cloquer són relativament modernes, puix una d'elles porta la data de 1797, altra la de 1885 i la de 1865 la construïda pel Sr. Pallès, de Girona, per comanda del rector mossèn Josep Jordà.

Els llibres parroquials de son arxiu comencen l'any 1571, trobant-s'hi en ell documents antics de relativa importància.

Posseeix riques alhages del culte i una petita Mare de Déu de fusta, que's suposa procedent de l'antiquíssim Castell de Palafolls.

Des del 1681 celebra la festa de Sant Sebastià, votada per la vila.

Santa Maria del Castell de Palafolls

D'aquest senyorial palau se'n parlava ja l'any 1302, puix entre els torts que'l comte d'Ampuries inferia al Rei es llegeix: «Item; que's pren la jurisdicció del Castell de Palafolls e de Castanyet.» (Arxiu de la Corona d'Aragó. R. 200, fol. 228 volt, any 1303.)

La capella de l'avui quasi enrunat castell conserva

l'abside d'ella dins son recinte murallat, traslluint-se encara en sos murs imatges pintades de color vermell i blau de l'adoració dels Sants Reis.

Tranquila morada avui dels aucells noctàmbuls i altres alimanyes, ¡quí ho diria! hi habitaren en altres temps homes eminents per les seves lletres i distingits i valents cavallers en la carrera de les armes, comptant-se entre els primers Raimond, según d'aquest nom, bisbe de Girona, cognominat de Palafolls, de la nobilíssima sang d'aquells cavallers senyors del Castell i terme de Palafolls.

Aquest bon bisbe, desitjós de visitar els Llocs Sants i comprenent els grans perills que en aquell temps estava exposat son pelegrinatge, feu testament abans, és a saber, el dia 8 d'agost de 1217, morint després de son retorn, als 2 del mateix mes de l'any següent.

Una passejada a l'expressat Castell, que quasi podríem dir la nostra casa pairal, puix sabut és que un dels seus senyors donà origen a la vila de Malgrat, resulta sempre agradable i instructiva. Lloc és aquell molt a propòsit per estudiar en la groixaria de sos murs l'acció corrosiva del temps i en la distribució de llurs dependències una civilització passada, donant-nos el seu conjunt una idea de lo que foren aquelles disputades i encara no prou conegudes races migevals.

Per a formar-se un concepte aproximat de lo que era dit Castell i poguer reconstituir-lo mentalment, cal tindre present, en mig de les runes que l'inexorable i ferreny mall del temps ens ha deixat, les següents observacions:

La generalitat d'aitals fortereces estaven circuïdes de fossos pregons, que en circumstancies convenients

podien ésser inundats per les aigües de llurs vastes cisternes. Un pont llevadiç facilitava l'entrada al castell per damunt els fossos. Les portes a l'obrir-se eren aixecades, quedant entre elles i la paret un espai buit pel qual des del pis superior podia llençar-se als entrants pedres, aigües o materies inflamades.

Les dependències dels soterranis eren dipòsits de llenya, vi, oli, blat, cànem i demés provisions necessàries per resistir alguns dies de bloqueig.

Dins de llurs murs jamai hi mancava un hortet d'hortalices, cultivant-s'hi, sobre tot, les herbes medicinals, com la menta, salvia, camamilla, ruda, violetes, etc.

Tenien goços, ànecs i pagons vigilants en els punts en que podien ésser més fàcilment escalats, recordant-nos aquestes precaucions els ànecs del Capitoli de l'antiga Roma que avisaren l'inesperat assalt dels gals durant les tenebres d'una nit.

Corrals, galliners i, sobre tot, la cria de coloms destinats a la correspondència, ocupaven també el seu lloc corresponent.

Les restants dependències responien a les necessitats comuns de la vida, figurant entre elles la presó, la sala-biblioteca i la capella.

Un estret passadiç que voltava tot el castell donava accés a les espitlleres dels seus murs, des de les quals els vassalls convocats al crit de *Via fors!* s'apressaven a la seva defensa.

Amb aqueixes lleugeres notícies podrà el visitant desxifrar més fàcilment el vell lapidari de tan famós castell i al vagar per llurs enfonsades sales, tot esperit contemplatiu experimentarà un gaudi insospitat, evocant amb aqueixa vara màgica les ombres del passat.

Capella de Sant Pere de Vivelles

S'aixeca dins el terme de la parroquia de Sant Genís de Palafolls, a uns dos kilòmetres del poble, emplaçada a mig kilòmetre de la vora esquerra de la carretera reial a Tordera, encreuant son camí amb el d'anada al Castell de Palafolls.

L'inscripció de sa fatxada es remonta a l'any 1667. Son únic altar és d'estil plateresc, això és, que's distingeix per ésser carregat de fulles i calats com treball d'argenter; conté l'imatge de Sant Pere assegut en la cadira papal.

El frontal de l'altar és un conjunt de majòliques antigues dibujant l'imatge de Sant Pere en actitud de beneir. La solitud del paratge, lo accidentat del camí passant pel bosc i els panorames que's descobreixen el fan mereixedor d'una visita.

Veinat de Les Ferreries

En 1667 ja's coneixia com a tal. A mitjans del segle XIX, desitjosos els seus habitants de tindre una iglesia sotfragania propia, plens de sant entusiasme posaren mans a l'obra, obrint sos fonaments, però mancats de medis tingueren de paralitzar-la.

Sortosament vingué el seu rector mossèn Pere Vila, qui secundant antics anhels emprengué amb gran zel i activitat la seva bastició, ajudat dels veïns i del senyor bisbe Dr. Sivilla.

Termenada aquesta, junt amb la casa rectoral, als 9 de setembre de 1908, foren obertes una i altra al públic.

Per solemnitzar aquest aconeixement es celebrà una gran festa, predicant en l'ofici el Rvnt. Pere Figueras, rector de Malgrat, i beneint els edificis amb tota pompa l'arxiprest de la catedral de Girona, l'il·lustre Dr. D. Rafel Hortal. Assistiren a les sagrades cerimonies varis clergues de les properes poblacions, les autoritats locals, el veinat i demés poblats del municipi de Palafolls en massa i molts habitants de la comarca.

Dita iglesia és d'una sola nau, però espaiosa, trobant-se son altar major decorat amb una preciosa imatge de María Santíssima, sa Patrona, regal d'una devota familia del mateix veinat. Son primer regent fou el reverent mossèn Josep Diviu, prevere.

Torre de Montagut

Abans de coneixe's el telefon i el telègraf per transmetre les notícies d'una part a l'altra amb la possible velocitat l'Estat construía en els punts més enlairats dels turons unes torres òptiques, de les quals n'era una la situada al bell cim del turó nomenat de Montagut, del nostre terme.

Unes planxes metàl·liques de diferents colors que funcionaven en aquelles mitjançant cert mecanisme, representaven lletres, paraules, números i senyals convinguts que's passaven d'unes a altres. Ulleres de llarga vista augmentaven i facilitaven la llur visualitat.

Reportaven als serveis de terra utilitats similars a les que presten encara avui dia a les embarcacions els semàfors, els quals per medi de 18 banderes del Còdic internacional, representant consonants combinades, es comuniquen mutuament llurs impressions.

Capella de Sant Pons

Seguint des de Malgrat el camí ral en direcció cap a Tordera, a uns doscents metres del molí den Baleri i a mà dreta, es troba un corriolet que condueix al cim d'un petit turó, on s'hi destaca una blanca i petita capelleta. Dintre d'ella i damunt d'una senzilla taula-altar s'hi veuen tres imatges de Sants, de tamany quasi natural. Són les de Sant Pons, bisbe i màrtir (14 de maig); de Santa Rita de Cassia, viuda (22 de maig), i de Sant Ramón Nonat, confessor (31 d'agost).

Sobre son teulat tenia una campana que fou robada una nit, junt amb la de la capella de la Mare de Déu de Gracia, de Pineda.

En la pedra llinda del portal d'entrada s'hi llegeix: «Propiedad. Fundador Ramón Ferrer. Año 1889.» En l'actualitat pertany a una família de Santa Susagna.

Està quasi sempre tancada, obrint-se al públic únicament en la diada dels expressats Sants.

A la tarda del dia de Sant Pons s'hi celebra un aplec amb gran concurrència del poble de Malgrat i altres dels voltants.

Des de la seva plaent esplanada s'ovira un xiquet de mar i tots els encontorns de la vila, oferint un bonic espectacle.

Pineda

Vila riallera com totes les de la Costa llevantina; és antiquíssima, suposant-se que la seva fundació és d'origen romà.

En primer d'agost de 1543, data de trist record

i dia de gran dol, una expedició de turcs, composta d'onze galeres, devastà la vila, saquejà i enderrocà l'iglesia, matant i emportant-se captius a molts de sos veïns.

Dita iglesia fou reedificada l'any 1718, segons es llegeix en sa fatxada, essent novament cremada durant la guerra de l'Independencia, morint-hi assassinats el seu rector i un beneficiat. L'any 1867 alguns veïns van fer a llurs despeses l'actual altar major.

Amb tot i les vicisituds sofertes Pineda pot gloriarse d'haver salvat dues hermoses i valioses creus de terme, de pedra treballada, pertanyents al segle XIV. Una d'elles pot admirar-se prop de l'iglesia, i l'altra està curosament col·locada dins un pati o jardí d'una casa del carrer principal transversal.

Els dies de la Nativitat de Sant Joan i els de la seva degollació s'hi celebren aplecs i fires molt concorregudes; i en sa iglesia s'ensenyen i donen a besar les reliquies del Sant.

La devoció i concurrencia a la capella de Sant Joan de Pineda se desenrotllà per allà l'any 1600, vinint a substituir la que's tenia abans, des de remots temps, a la capella de Sant Joan de Blanes, la qual, per trobar-se mig enrunada i sense residencia del seu capellà custodi, deixà de visitar-se.

Capella de la Mare de Déu de Gracia

Vistosa i llampant, descansa sobre el turó de Gracia, del terme de Pineda. La seva dimensió aproximada és d'unes quinze passes de fondo per altres set d'amplada. Té un petit presbiteri i en ell l'altar, en el qual s'hi venera la Verge Santíssima rodejada de quatre

quadres representant els misteris de goig. També s'hi ovira una imatge de Sant Pere de Verona en trajo de religió dominicà.

Darrerament, estant dit altar consumit per l'acció del temps s'ha reformat, cremant les fustes velles i conservant curosament tots aquells vestigis que artísticament eren aprofitables.

Costejà la reforma i embelliment de la capella la família Caralt, de Calella, actual propietaria.

En la llinda de son portal s'hi llegeix: *Any 1751*.

Des de son vestíbul o porxo cobert s'hi domina un vast i bonic panorama, format per les montanyes de Sant Pere del Riu i Orsevinyà, les hortes de tarongers de Santa Susagna i les galanes viles de Malgrat, Pineda i Calella.

Per son davant, com pel·lucles d'un cinematògraf, hi passen vianants i carruatges, trens abarrotats de passatgers i mercaderies, barques veleres i vapors, com si volguessin tots saludar a la celestial Mare de la divina Gracia.

Santa Susagna

Reposa tota coqueta en mig d'un fondal i, resguardada del vent de tramontana, gaudeix d'un clima suau, produint per aquest motiu les terres de son terme excel·lents fruits primerencs.

En un extrem de la població té una capella, les dimensions de la qual seràn, aproximadament, d'uns quatre metres de llarg per altres quatre d'amplada. Empotrats en ses parets costerals hi ha bancs de mamposteria, essent l'altar de la mateixa obra.

Sa patrona Santa Susagna és d'esculptura de tany quasi natural i moderna. Lluex en la seva mà

dreta una palma, emblema de martiri, i en l'esquerra una dextral, instrument amb que fou martiritzada.

La sacristia és molt reduïda, ostentant dos quadres pintats damunt la tela; figura en l'un l'imatge de la Santa, i en l'altre l'escena de la Crucifixió amb Sant Joan i la Verge Santíssima.

Santa Susagna és regoneguda en aqueixa comarca com especial advocada en la curació de les hernies, i molts ex-vots penjants d'una de ses parets testimonien favors alcançats per sos devots.

Té la capella una campana per anunciar el toc de l'oració i assenyalar les funcions que s'hi celebren.

En sa fatxada s'hi veu esculpit l'escut de la família Poch, propietaria que fou de la capella. Més tard passà després a ésser propietat del Baró de Ratés, segons es llegeix en una pedra de marbre moderna que diu: «Capella de Santa Susagna de personat privat del possessor del mas Poch. Avui de l'Excm. Sr. Doctor Ratés.»

L'esmentat escut d'armes presenta en un dels seus quarters, quelques estrelles; l'altre, dues serres i una ala d'ocell; l'altre, flors de lis, i l'últim, una creu rodejada d'aquestes paraules: *Para siempre jamás*, qual escut es troba també en la fatxada de la casa senyorial del mas Poch.

La torre de la casa constitueix un bonic exemplar de la seva classe, ovirant-se en ella una làpida que diu: «Al 1584 fou començada per Bartomeu Poch.» Segueixen altres paraules.

El Baró de Ratés vers l'any 1870 hi va construir un grandios dipòsit d'aigües, alimentat per una abundant mina, a l'objecte de moure un molí, que no donà el resultat que s'esperava. Edificà també en les dependències de la casa unes grans quadres.

Aqueix senyor durant la guerra civil de 1873 milità com a metge en les files de Carles VII, formant part del seguici de la família reial.

Als 11 d'agost celebra Santa Susagna la seva festa major, tinguent-hi lloc un aplec molt concorregut. Malgrat, Pineda i Calella allí es donen cita per a menjar-hi una cindria, esclovellar avellanes, puntejar qualque sardana i refermar amistats i relacions.

Tordera

És població d'escampat terme i sembla d'origen modern.

En agost de 1752 es començà l'aixamplament de la seva iglesia parroquial. El llibre més antic de son arxiu es remonta a l'any 1552.

Dintre son terme existeix la capella pública de Sant Sixte i Sant Tou en la casa Talleda, contenint retaules del segle XVII.

La Capella de Sant Pons es troba en la propietat de casa Ferrer, celebrant-s'hi solemne ofici i concorregut aplec el dia de sa festa. Son altar, d'estil barroc, porta la data de 1735, estant molt ben conservat. En la sacristia es venera una imatge del Sant de mig cos, estotxant relíquies que'ls devots assistents passen a besar.

Lo agrest del lloc, l'ampia plaça per a ballar-s'hi, el tir de la rodella, les arbredes que la voltegen, i sobre tot la devoció al Sant, fan mereixedora dita Capella a lo menys d'una visita a l'any.

Santuari de Nostra Senyora de la Misericòrdia de Canet

Enlairat en una pintoresca montanyeta existia ja en 1590.

Una nova imatge fou col·locada en son cambril el dia 7 de setembre de l'any 1732.

Als 31 de janer de 1853, mercès al desprendiment del comú, es posà la primera pedra del gòtic i majestuós temple actual, inaugurant-se a 6 de setembre de 1857 i decorant-se successivament.

És aquest formosíssim i de totes parts visitat Santuari una bonica mostra de l'estil gòtic pur, essent en ell d'admirar l'esbeltesa i majestat de sa nau, la lleugeresa en el conjunt i una perfecta visualitat en ses ojives, corredors, cambril i calats, que honren a l'arquitecte Sr. Molina.

La pedra dels calats és de Santany (Mallorca), treballada pel marbrista Francesc Martínez. Els treballs de gerrer de la fatxada són de N. Tarrés i les vidrieres de colors de D. Antòn Domènech.

El marbre empleat en el cambril i escales és de les pedreres de Castellar del Vallès, el de l'enrajolat del cambril és de Gènova i el del presbiteri de Coin de Màlaga.

Les obres d'esculptura del temple són de Joan Castells i els dos àngels i estatués del presbiteri de Venanci Vallmitjana.

La pintura del cambril es deu als artistes Ribó i Mirabent; la pintura a l'oli de les imatges del presbiteri i la policroma i daurats del temple és de D. Antoni García, segons models de D. Bartomeu Ribó, autor de

la pintura a l'oli de les Obres de Misericòrdia i dels pelegrins que figuren sota les cornises del Santuari.

Aquest Santuari és en tots conceptes una joia de gran valua, de la qual dèu enorgullir-se Canet i tota la nostra comarca.

Ermita de Santa Cristina

Es troba situada a uns quatre kilòmetres de Blanes per la part de sol-ixent, en un lloc molt agradable, rodejat de sanitosos pins, tenint a sos peus la blava mar, que formant sorroses platgetes augmenta sa natural bellesa i esplendor.

Les obres de la Capella es començaren l'any 1764 i termenaren en 1781, decorant-se paulatinament durant el transcurs del temps.

L'altar major ostenta l'imatge de la Santa i un preciós quadre a l'oli representant son martiri.

En la sacristia, baix pal·li es venera i visita el crani de la Santa, servat curosament dins una urna de cristall.

Existeix allí un confortant restaurant per a comodat dels nombrosos visitants que en tot temps de l'any, majorment a l'estiu, freqüenten aquella Ermita.

El dia de la Santa, 24 de juliol, surt de Lloret una processó per mar que's dirigeix a la Capella per a celebrar-hi l'ofici diví, constituint el tot una festa típica, hermosa i rara, de la qual creiem oportú fer-ne en aquest lloc la seva descripció.

A les sis del matí de la diada de Santa Cristina, totjust les campanes han fet l'últim senyal, els remers de Lloret, homes llogats, s'atancen cap a la platja per amanir els ormeigs de les barques.

Passada mitja hora, dels pòrtics de l'iglesia parroquial es veu sortir la processó, baix el següent ordre: la creu i cirials portats per acòlits; els ganfanons, la bandera de Sant Telm i la de Santa Cristina que porten dos valents pescadors en mànegues de camisa; segueixen els músics, obrers amb atxa, obres, dos minyonets vestits d'àngel, el clero parroquial, l'imatge de Santa Cristina portada en tabernacle per quatre homes vestits de gramalla o cota vermella, presidint finalment el magnífic Ajuntament.

Arribats a la platja, tots els assistents s'acomoden del modo que poden a les barques, que són les següents: la de Santa Cristina, la de les obreres, la de l'Ajuntament, la de Sant Telm, la de Sant Antoni, la de Sant Isidro, la de Sant Roc i la de Sant Pere.

En la primera, que llueix un gallardet com almiranta, s'hi col·loquen l'hermós reliquiari que conté despulles de la Santa Patrona, el sacerdot que presideix la processó i els senyors obrers de la Capella. Dos ganfanons i la bandera de Santa Cristina flamegen a l'aire en dita barca capitana. Tots els restants assistents s'encabeixen en les altres respectives barques.

Una vegada aquestes i l'escolta de bots, balandres i canoes automòbils que l'acompanyen estàn totes a l'aigua, es dona el crit de marxa i llavors amb gran gatzara s'emprèn el rumbo cap a l'Ermita, que festiva i joiosa s'ovira damunt un turonet de la no molt llunyana platja.

Quan l'ull certer dels remers percibeix la renovada Ermita de Nostra Senyora de Gracia, que trau son blanc capciró per damunt les alzines sureres d'una montanya veïna, se paren totes les barques, es posen enlaire i drets els remes, ensems que'ls sacerdots, adre-

çats i descobertes les llurs testes, canten la sentimental *Salve Regina*. El seu eco repercuteix en les cavernes de les roques, i la marinera brisa el trallada a llargues distàncies, formant un himne que podríem anomenar marítim-terrestre.

Aqueix espectacle revesteix una grandiositat i poesia que sols els àngels amb llurs arpades llengües podrien degudament descriure.

Els remers donen algunes estropades més i als pocs moments els veureu posar-se en fila per fer l'amorosa reliquia. Arribat ja el moment emocionant, el fiscorn d'una barca dóna el crit d'atenció i el senyor alcalde, de peu en una barca, exclama: «Una... dues... tres... en marxa...» Instants d'angoixa, d'avalot i deliri. «¡Apa, valents!», diuen els uns. «Un cigar de pam», exclamen les obreres. «Un ciri per a la Santa», fan els altres... i entre crits i ruixim de l'aigua s'acosten a la platja, mentres el crit d'amorra s'escapa de totes les barques.

Passats breus moments d'ansietat se sent el crit de «¡Hurra! ¡hurra! ¡Sant Telm ha guanyat!», que ressona amb estrepit en mig d'aquella gentada ingent i acoblada.

Saltats a terra s'organitza de nou la processó, pujant cap a l'Ermita amb el mateix ordre que al sortir de Lloret, amb la sola diferència de que les obreres i algú que altre seguidor es tambalegen víctimes voluntaries del mareig.

Reunits a la Capella, comença el diví Ofici amenitzat per una orquestra; després del qual quiscún s'entrega a un breu esbarjo i rural pisolabis.

Ben prompte la processó emprèn de nou la marxa, no deturant-se fins ovirar altra vegada la Ermita o

Santuari de Nostra Senyora de Gracia per a cantar-li altra Salve.

Al retornar a Lloret es renova el torneig de l'amorra per a veure quí és que arribarà primer davant de tot el poble, que s'és tralladat a la platja per presenciar tan vell i sempre nou espectacle.

Aquesta processó, que constitueix el millor número de son extens programa festival, atreu molts forasters a la festa major de la xamosa vila de Lloret de Mar.

Santuari de Nostra Senyora de Gracia

Fins fa pocs anys era una humil i boscana capelleta, però mercès al desprendiment de l'acablat propietari don Nicolau Font i Maig, es transformà completament, aixecant-s'hi una iglesia gòtica, luxosament decorada i que és una perla amagada dins del bosc.

Una colossal estatueta d'un àngel, un monument alçat a la memoria del pietós Sr. Nicolau, espaiosos jardins i caminets, constitueixen un lloc agradable que espera la visita dels aimadors dels bells paisatges.

Tots els anys el dia 1.er de maig s'hi celebra una solemniat festa religiosa i un concorregut aplec.

Santuari del Vilar

La mil·lenaria imatge de Nostra Senyora del Vilar fou trobada per una pastora serventa de la familia Vilar el dia 5 d'agost de l'any 1012.

L'actual Capella es bastí en 1609 costejada pels veïns de Blanes, dintre de qual terme està situada, en una vall profunda i rodejada de boscatge.

En anys successius s'és anat reformant i ornamen-

tant, constituint ara una iglesia esbelta i devota, de faisó monacal. S'hi celebren dos tradicionals aplecs cada any: l'un el dimars de Pasqua i l'altre per la diada de Sant Rafel, el 24 d'octubre.

Al donar acabament a la breu ressenya dels principals santuaris de nostra benaimada Comarca, sigui'm lícit proclamar ben alt, amb tota franquesa, i com vulgarment es diu, posant mon ànima als llavis, que cap comarca com la nostra pot gloriar-se de posseir-los en major nombre, més esbelts i més concorreguts, constituint una eclosió d'amors, una cristal·lització de nobles sentiments i una prova de la fe i devoció característica de nostre poble, tan bellament descrita per en Ruyra en el seu insuperable *Rem de trenta quatre de Marines y Boscatges*.

APÈNDIXS

I

TECNICISME ESCRIPTURAL

Per entendre millor la significació dels noms usats en les antigues escriptures referents, principalment als drets feudals, posem a continuació l'explicació d'alguns d'ells que'ns han semblat més importants.

ALOU = ALODI. Heretat lliure de tota carga i dret senyorial.

CASTRUM. Paraula llatina equivalent a campament-castell.

En la Reconquesta, als grans cavallers i militars, com a premi de llurs famoses gestes, se'ls hi donava terres conquistades, i això s'anomenava castrum o feu. D'aquí el nom de feudalisme, sistema o modo de governar que les circumstancies imposaven en aquella època; puix els agricultors necessitaven l'auxili contra els enemics i s'al·liaven mutuament amb els senyors baix determinats drets i obligacions.

CLAM. Segona demanda de plaç en judici.

CAPBREU. Breu declaració escrita de drets i obligacions.

CUGUCIA. Dret del senyor a una tercera part dels béns dels adúlterers.

EMPRIU. Facultat en el vassall d'usar lo propi d'altre.

ENFITEUSIS. Cessió perpetua o temporal d'una finca mitjançant un canon anyal.

ENFITEUTA. Persona qui té el domini útil i està obligada a pagar el canon de l'enfiteusis.

ENQUESTA. Querella.

EXORQUIA = XORC. Dret del senyor a una tercera part dels béns dels púbers morts sense deixar fills.

FÈU = FEUDE. Contracte pel qual el senyor concedeix a algú el domini útil d'alguna cosa immoble o honorífica, mitjançant promeses de fidelitat i obsequi personal per sí i successors.

FEUDALISME. Conjunt de drets feudals i abús d'aqueixos.

FIRMA D'ESPOLI FORÇADA. Mal ús pel qual el senyor cobrava certa quantitat per aprobar els matrimonis de sos vassalls.

HOST I CAVALCADA. Dret del senyor sobre els homes i cavalls de sos vassalls.

INTESTIA. Intestat sense fills. Dret senyorial. Es feien dels béns dels intestats tres parts: una pel senyor, altra per sufragi de l'ànima i l'altra pels parents.

LAUDEMI = LLUISME. Dret pagat al senyor del domini directe a l'enagenar les terres donades en enfiteusis.

LLUIR. Redimir un cens.

MER I MIXT IMPERI. Jurisdicció civil i criminal.

MESURATGE. Dret del senyor sobre mesures.

RIBATGE. Dret del senyor sobre arribades dins son terme.

TALL. Paga o impost.

¡VIA FORS! A aquest crit donat pel senyor devien acudir els vassalls al castell.

FORISCAP. Dret del senyor percibent per l'aprobació de que la finca surti del domini de l'enfiteuta.

II

DRETS DEL SENYOR DEL CASTELL DE PALAFOLLS

Una declaració de drets del senyor de Palafolls, feta i jurada per un lloctinent d'un mas en enfiteusis o de domini útil, traduïda fidelment del llatí, diu així:

«Dia de la lluna (dilluns) onze del mes de juliol de l'any de la naixença del Senyor mil quatre cents trenta-cinc. Sàpiga tothom, que jo, Pere Verges Descoll, de la parroquia de Sant Pere de Pineda del terme del Castell de Palafolls, de grat i ciencia, en virtut de jurament prestat per mi, confesso, regonec a Vós, egregi i magnífic senyor Bernat Joanní de Cabrera, Comte de Modicha, a l'illa de Sicília, i senyor del Vescomtat de Cabrera i de Bas i del Castell de Palafolls, en el Principat de Catalunya, ara absent, i al venerable Francisco de Podio, de la parroquia de Sant Esteve de Tordera, present, procurador vostre, estipulant i receptor per Vós: que dit Castell de Palafolls, és Castell termenat amb els seus termes, límits

i franquicies; i que vinc obligat als treballs i guaites de dit Castell, per raó del meu mas, nomenat mas Verges Descoll; i que teniu en mi i els meus successors dret en dit mas, en guerra i pau, dret d'hoste i cavalcada i crit de *Via-fors*; i que tinc i dec donar-vos i entregar-vos el quart de tots els senjars i altres besties feres que jo agafi dins els termes de dit Castell.

»També confesso i regonec a Vós, dit senyor comte, que per raó de l'expressat mas i de totes les seves terres i possessions, fas, presto, tinc de fer i prestar, consento i prometo a Vós i vostres successors en dit Castell, cada any perpetuament, el dia de la festa de Sants Pere i Feliu, tres octaus d'ordi bo, segons plena mesura de dit Castell.

»Jurant per Déu Nostre Senyor i els seus quatre Evangelis corporalment tocats per la meva mà, que totes i cada una de les coses dites són vertaderes i per mi regonegudes. Són testimonis, Jaume Mestre i Nicolau Galter, de la parroquia de Sant Pere de Pineda.»

TAULA

	<u>Pàgina</u>
AL LECTOR	5
PRELIMINARS	
Breus nocions sobre els primers pobladors de Catalunya.	7
Legislació	8
Llengua	10
MALGRAT	
GENERALITATS TOPO-GEOGRÀFIQUES	13
Situació, comunicacions, límits i terme.	13
Principals produccions	15
Mines de ferro	16
Hidrografia	18
Riu Tordera	18
Quadre sinòptic de la conca del Tordera	19
Riera de Sant Genís.	20
Manantials d'aigua	21
Algües potables	23
Clima	24
Classificació dels vents.	25
FUNDACIÓ I ETIMOLOGIA DE MALGRAT	29
Fundació de la Vila	29
Etimologia de Malgrat	35
UNIVERSITAT O MUNICIPI	39
Règim municipal	39
Arbitris municipals	42
Fleca, taverna i carniceria	45

	<u>Pàgina</u>
Delmes i primícies	46
Domini senyorial sobre la Vila	47
LA PARROQUIA	53
La seva fundació	53
Concordia de fundació i separació de parroquies	55
Separació definitiva	61
Subvencions a l'Església parroquial	62
Casa rectoral	64
Regents i rectors de la parroquia	65
L'IGLESIA PARROQUIAL	67
Els altars	71
El campanar	76
Alhages de la parroquia	77
Associacions religioses	78
Festes patronals	80
PESTES	81
La pesta de 1651. -- Vot de poble	81
Altra pesta	84
GUERRERES I REVOLTES	85
ARTS I OFICIS	89
Marina mercant	90
Arts de pesca empleiats	91
Ollers	91
Teixidors	91
Mestres d'aixa	92
Serradors de fusta	92
Boters	93
Art de fer puntes, guipurs i blondes	93
ELS CARRERS I PLACES I FESTES POPULARS	95
Els carrers i llurs particularitats	95
Les cases	99
Arbres simbòlica	99
Les enramades de Corpus	101
Dança o ball de les morratxes	103
Fires i mercats	105
AUTORITATS I SERVEIS PÚBLICS	107
Autoritat eclesiàstica	107
Autoritat civil	107
Autoritat judicial	108
Autoritat militar	108
Autoritat marítima	108
La Casa de la Vila	109
Arxiu municipal	109

	<u>Pàgina</u>
Jutjat municipal	110
L'Hospital	111
Cementiris	112
Notaria	113
Somatent armat	114
Duana marítima	114
Serveis de telègraf i de correus	115
Escorxador públic	115
Peixeteries i carniceria	115
Il·luminació elèctrica	115
ENSENYANÇA I CULTURA	117
Ensenyança pública	117
Casa-Col·legi de les Germanes Carmelites	117
Col·legi de Germans Maristes	119
Col·legis particulars	120
Pares Maristes	120
Germanes Ursulines	120
Obres de cultura	121
Centre Moral	122
Chors	123
Biblioteques	124
Missions evangèliques	124
MALGRATENS IL·LUSTRES	125
Mn. Joan Gelabert Xirau	125
Dr. D. Fèlix Pla, prevere	125
D. Marià Cubi i Soler	125
D. Jaume Garriga i Salvà	130
Rvdma. M. Paula Delpuig	131
Esteve Fradera i Bohigas	133
Mn. Benet Torró i Darder	134
D. Josep Paradedà i Tapiola	136
D. Bartomeu Paulis i Pou	137
D. Francisco Sanllehi i Bosch	139

CONTORNS DE MALGRAT

Palafolls	142
Santa Maria del Castell de Palafolls	145
Capella de Sant Pere de Vivelles	148
Veinat de Les Ferreries	148
Torre de Montagut	149
Capella de Sant Pons	150
Pineda	150

	<u>Pàgina</u>
Capella de la Mare de Déu de Gracia	151
Santa Susagna	152
Tordera	154
Santuari de Nostra Senyora de la Misericordia de Canet.	155
Ermita de Santa Cristina	156
Santuari de Nostra Senyora de Gracia	159
Santuari del Vilar	160

APÈNDIXS

I. Tecnicisme escriptural	161
II. Drets del senyor del Castell de Palafolls	163

